

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน
สถาบันการศึกษา

โดย

นายภาคภูมิ วรรณภา และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

มกราคม 2559

สัญญาเลขที่ RDG56E0015

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน
สถาบันการศึกษา

โดย

นายภาคภูมิ วรรณภา และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

มกราคม 2559

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา” ดำเนินงานในระยะ 1 ปีคือเดือนพฤษภาคม 2557 ถึงเดือนเมษายน 2558 ที่สิ้นสุดโครงการไปแล้วนั้นได้ผลการวิจัยที่ดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบจนได้ผลที่เป็นรูปธรรมเกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ผ่านการถอดบทเรียนโครงการวิจัย (รุ่นที่ 7 ปี 2556) โดยเลือก 3 โครงการ ดังนี้

1. โครงการวิจัย “กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรบ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม” พบว่า 1) ด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกัน ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.1) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 1.2) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และกับชาวบ้านคู่ที่ 1.3) ทีมไหนก กับทีมวิจัยจาก มมส. 2) ด้านปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่นพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นและเงื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนดด้านการสื่อสาร คือ เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารยังขาดความละเอียดและยังไม่ตรงประเด็นสู่ผู้รับสาร ที่มีความต้องการข้อมูลที่เป็น การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านนั้น ขาดทักษะในการสื่อสารของการพูดที่เชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามาร่วม 3) ด้านการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน เนื่องจาก ทีมวิจัยจาก มมส. มีความเชี่ยวชาญการวิจัยด้านสายวิทยาศาสตร์มากกว่าการวิจัยด้านชุมชน จึงทำให้กระบวนการวิจัยค่อนข้างมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตั้งโจทย์การวิจัยที่ยังไม่ครอบคลุม รวมทั้งการแตกกรอบการวิจัย และในกระบวนการลงพื้นที่ ดังนั้น วิธีการสื่อสาร ทีมวิจัย มมส. ควรต้องมีการอบรมทักษะในการลงพื้นที่ก่อนทำการลงพื้นที่จริง ในเรื่องการใช้วิธีการที่เหมาะสมกับชาวบ้าน

2.โครงการรูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพชุมชนเทศบาลตำบลขามเรียง ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคามพบว่า 1) ด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกัน ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และ กับชาวบ้าน คู่ที่ 3.) ทีมไหนก กับทีมวิจัยจาก มมส. 2) ด้านปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น พบว่า มีรูปแบบการดำเนินการมีลักษณะการทำงานที่ควบคู่กันไปทั้งในระดับทีมวิจัย มมส. ทีมวิจัยไทยบ้านและชุมชน ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องของการสื่อสารระหว่างโครงการกับชุมชน โดยสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย นิสิต และชุมชน ด้วยการ

จัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการจัดกิจกรรมของนิสิตและชุมชนขึ้น และพัฒนามาเป็น “ทีมวิจัยไทบ้าน” โดยอยู่ภายใต้ฐานคิดจากชาวบ้านเอง 3) ด้านการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน พบว่า ด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นนั้น การพัฒนาโจทย์การวิจัยร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยและชุมชน ประสบปัญหา คือ การขาดการวางแผนที่ชัดเจน ส่วน

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบข้อเสนอจากทั้งทีมผู้วิจัยและชุมชน ที่สำคัญ คือ สถาบันการศึกษาควรสร้างรายวิชา เพื่อตอบโจทย์และพัฒนาการทำงานร่วมกันทั้งจากชุมชนและนักวิชาการ เพื่อลบล้างทัศนคติที่ไม่ดีของชุมชนที่เกิดขึ้น และสร้างแนวทางการทำงานร่วมกัน ประเด็นด้านวิธีการสื่อสารกระบวนการสื่อสารในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สำคัญ ต้องสร้าง “ความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้น” กล่าวคือ กลุ่มนักวิจัยต้องให้มุ่งเน้นที่ประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก นอกจากนี้ควรมีการสร้างเสริมองค์ความรู้ หรือจัดเวทีผ่านรูปแบบเชิงวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน

3.โครงการการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม พบว่า 1) ด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น การศึกษาองค์ประกอบสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกัน ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.1) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน ส่วนคู่ที่ 1.2) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทบ้าน และ กับชาวบ้าน และสุดท้ายคือ คู่ที่ 1.3) ทีมไหนดกับทีมวิจัยจาก มมส.

2) ด้านปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น พบว่า การจัดเวทีแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองมหาสารคาม ต้องจัดเวทีถึง 2 ครั้ง เพราะกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่แคบลงมาเป็นตัวแทนกลุ่มชาวบ้านจากชุมชนเมืองเก่า 10 หมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นเชิงลึกมากขึ้น เพราะลักษณะชุมชนเมืองถือได้ว่า เป็นลักษณะชุมชนที่มีความเฉพาะตัวด้วยเรื่องของวิถีชีวิตและกรอบของเวลา ดังนั้น การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจึงต้องกำหนดกรอบเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนที่สุด 3) ด้านการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมือง ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างออกมาจากชุมชนชนบท ดังนั้น การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมืองต้องสร้างกรอบวิจัย และแนวทางในการทำงานให้ชัดเจน โดยต้องออกแบบให้ครอบคลุมจากการทำงานร่วมกันทั้งทีมนักวิจัยจาก มมส. ทีมไหนดวิชาการและทีมชุมชน

ในเรื่องวิธีการสื่อสาร ทีมวิจัย มมส. ควรต้องมีการอบรมทักษะการสื่อสารอย่างจริงจังก่อนทำการลงพื้นที่จริง ทีมวิจัยจำเป็นต้องลงพื้นที่เป้าหมายหลายครั้งหรือมากที่สุดเท่าที่ทำได้พร้อมทั้งเก็บข้อมูล ความต้องการของชาวบ้าน ว่าต้องการอะไรอย่างแท้จริง ก่อนที่จะคิดประเด็นการวิจัยและควรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวิจัย การใช้สื่อบุคคลถือได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาคำถามวิจัย	1
คำถามวิจัย	3
วัตถุประสงค์โครงการ	4
พื้นที่ศึกษา	4
วิธีการดำเนินงาน	5
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	7
แนวคิดการสื่อสารชุมชน	9
แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจาย	10
แนวคิดพื้นที่สาธารณะ	11
ทฤษฎีการสื่อสาร	12
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	
กระบวนการพัฒนาโครงการ	32
กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพของทีม	32
กระบวนการแทรกกรอบการศึกษาและการจัดทำเครื่องมือ	33
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
การสังเคราะห์การศึกษาจากโครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 4	56
การสังเคราะห์การศึกษาจากโครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 6	60
รายงานผลโครงการ จากการลงภาคสนาม โครงการวิจัย สกว.รุ่นที่ 7	74
การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)	92

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	98
1. สรุปผลการวิจัย	98
2. อภิปรายผล	102
3. บทเรียนที่ได้จากการวิจัยและการเรียนรู้ของนักวิจัย	103
4. ข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม.....	104

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศูนย์ส่งเสริมวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ได้จัดตั้งขึ้นในปี 2544 โดยการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยเริ่มจากการได้รับการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชุมชนเป็นผู้ทำวิจัยในประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ในช่วงแรกเป็นช่วงของการทดลองวิธีการและกระบวนการทำงานสนับสนุนให้ชุมชนทำวิจัยในชุมชนของตนเอง ปี 2549 มีการปรับทิศทางงานวิจัยมุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนผ่านการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหานั้นๆ อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและจากหน่วยงานราชการ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยให้มากขึ้น และให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานไปยังกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เพื่อหาแนวทางในการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย ในปี 2550 ได้มีการปรับกลไก หน่วยประสานงานเพื่อให้มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานในเชิงประเด็นและกลุ่มเป้าหมายชัดเจนขึ้นโดยมุ่งไปที่กลุ่มนักวิชาการในสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ได้เข้าร่วมปฏิบัติการโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชน/ท้องถิ่น และในปี 2554 โหนดก็ได้มียุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ชัดเจนมากขึ้น คือ *การสร้างนักวิชาการเพื่อท้องถิ่น และนักวิชาการสามารถนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้จากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในท้องถิ่นผ่านการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยใช้ปัญหาของชุมชน/ท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง* ให้กับกลุ่ม “นักวิชาการในสถาบันการศึกษา” จากมหาวิทยาลัยมหาสารคามและนักวิชาการในสถาบันการศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม และได้ขยายไปยังกลุ่มนักวิชาการในพื้นที่ใกล้เคียง ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายระดับ อาทิเช่น เกิดกลไกรองรับการขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นนักวิชาการที่ผ่านการดำเนินโครงการ CBR ทำหน้าที่ supervisor/ trainer/ coach ให้กับโครงการวิจัยในกลุ่มนักวิชาการ, มีนักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่มีความรู้ ประสบการณ์ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 36 คน จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์-ผังเมือง-นฤมิตรศิลป์, คณะบัญชีและการจัดการ, คณะวิทยาการจัดการสารสนเทศ, คณะวิศวกรรมศาสตร์, คณะพยาบาลศาสตร์, คณะเทคโนโลยี, คณะวิทยาศาสตร์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์, เกิดการปรับวิธีการเรียนการสอนในรายวิชาของนักวิชาการโดยใช้ชุมชนวิจัยเป็นฐานการเรียนรู้ให้กับนิสิต/นักศึกษา เช่น สาขาการพัฒนาชุมชน สาขาประวัติศาสตร์ สาขาสารสนเทศ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ สาขาพยาบาลศาสตร์ สาขาเทคโนโลยี สาขา

วิทยาศาสตร์ และสาขาศิลปกรรมศาสตร์ เป็นต้น และนักศึกษาพยาบาลสังกัดวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม อีกทั้งยังทำให้เกิดการยอมรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา วงการวิชาการ และหน่วยงานราชการยอมรับนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทั้งในส่วนของข้อมูล และรูปธรรมจากโครงการวิจัยไปขยายผลการสนับสนุนในบทบาทของหน่วยงาน และบูรณาการความร่วมมือ, เกิดการยอมรับและสนใจใช้เครื่องมือกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในการดำเนินโครงการวิจัยของหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลมหาสารคาม องค์การปกครองท้องถิ่น (เทศบาลเมืองมหาสารคาม, อบต.หนองโน, อบต.โคกก่อง, อบต.กุดรัง, อ.หนองแวง, อบต.โพนงาม, อบต.หนองบัว, อบต.เขวไร่ และอบต.หนองโพธิ์) นอกจากนั้นแล้วหัวใจสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทำให้นักวิจัยชาวบ้านที่มีความรู้ ทักษะในการทำงาน การวิเคราะห์ และนำกระบวนการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในการทำงานพัฒนาของชุมชน

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของศูนย์ (โหนด) ที่ผ่านมา ได้พบว่า การขับเคลื่อนการทำงาน ยังคงมีข้อจำกัดหลายประการที่ยังไม่สามารถดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย นำมาสู่คุณภาพของงานวิจัยตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งจากการสรุปบทเรียนร่วมกับโครงการวิจัยในรุ่นที่ 5 และ 6 พบว่า ปัญหาสำคัญของการดำเนินงานคือ “การทำอะไรให้ชาวบ้านนักวิจัยในพื้นที่ได้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหา และพร้อมที่จะลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหของตนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยสรุปปัญหาของการดำเนินโครงการวิจัยในแต่ละช่วงคือ

ช่วงต้นน้ำ-ตั้งแต่กระบวนการค้นหาโจทย์วิจัย ค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน จะมีกระบวนการสื่อสารหรือวิธีการอย่างไรให้ได้โจทย์ปัญหาที่ชัดเจนและสร้างการรับรู้ต่อสถานการณ์ปัญหาร่วมกับชุมชน อีกทั้งจะมีกระบวนการอย่างไรในช่วงต้นน้ำให้ทีมวิจัยและชาวบ้านในพื้นที่ได้รับรู้-เข้าใจ ในกระบวนการโครงการวิจัย

ช่วงกลางน้ำ-เป็นกระบวนการที่ต้องค้นหาข้อมูล และค้นหาทางเลือกของการแก้ไขปัญหา จะมีกระบวนการอย่างไรในการวิเคราะห์ข้อมูล และออกแบบข้อมูลที่น่าสนใจ นำไปสู่การสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนรวมทั้งสื่อสารให้ภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมแก้ไขปัญห

ช่วงปลายน้ำ-เป็นช่วงของการดำเนินการปฏิบัติการแก้ไขปัญห อันจะนำไปสู่การสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงของทีมวิจัย ร่วมกับชาวบ้าน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ดังนั้นจะมีกระบวนการสื่อสารอย่างไรเพื่อสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงและปฏิบัติการในโครงการ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบายหรือแผนงาน กิจกรรม โครงการ ให้กับทางหน่วยงานในท้องถิ่นได้นำไปขยายผลต่อไป

ดังนั้นกระบวนการ “สื่อสาร” จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นจุดอ่อนของโหนดและโครงการวิจัยที่ผ่านมา ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานประสบปัญหาตั้งแต่กระบวนการต้น กลาง และปลายน้ำ เนื่องจาก กระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อให้เกิดการรับรู้ สร้างความเข้าใจร่วมกัน จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในที่สุด ดังนั้น องค์ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยท้องถิ่นจะบังเกิดผลสูงสุดก็ต่อเมื่อได้นำไปเผยแพร่อย่างถูกต้อง โดยก่อนที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร ผู้วิจัยจะต้องมีการศึกษาการเปิดรับและช่องทางในการสื่อสาร ตลอดจนศึกษาธรรมชาติของคนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละชุมชน เพื่อให้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการสื่อสารเพื่องานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น กระบวนการสื่อสารจากงานวิจัย ที่ต้องให้ได้ประโยชน์สูงสุด คือ ท้องถิ่นและผู้ร่วมวิจัยต้องได้รับประโยชน์จากข้อมูลของกระบวนการวิจัย ช่องว่างทางการสื่อสารที่ขาดหายไป เปรียบเสมือนรอยร้าวที่เกิดขึ้น ความจำเป็นที่จะให้ได้มาซึ่งปัญหาและข้อมูลทั้งหมด จึงต้องเกิดจากการศึกษาจากงานวิจัยท้องถิ่นที่ผ่านมาด้วย ดังนั้นในโครงการจึงมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนา รูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบ รูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและออกแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา นอกจากนั้นแล้ว การวิจัยในครั้งนี้ยังมีจุดมุ่งหมายรอง คือ เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ที่มีในหลักสูตร นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อชุมชน ท้องถิ่น ต่อนิสิตและบุคลากร รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมในโครงการวิจัยรูปแบบการสื่อสารเพื่องานวิจัยท้องถิ่นอย่างสูงสุด

2. คำถามวิจัย

2.1 คำถามหลัก

การพัฒนากระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา จะมีลักษณะและรูปแบบเป็นอย่างไร

2.2 คำถามรอง

2.2.1 องค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.2.1.1 ศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสาร อันได้แก่ ผู้ส่งสาร - ผู้รับสาร- การสะท้อนกลับ - เครื่องมือว่ามีลักษณะอย่างไร

2.2.1.2 รูปแบบที่ผ่านมามีการสื่อสารอย่างไร วิธีการและกระบวนการอย่างไร มี
กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร

2.2.2 ปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข รวมถึงปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวกำหนด

2.2.2.1 ในด้านการสื่อสาร

2.2.2.2 ในด้านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.2.3 การพัฒนารูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน
CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์โครงการ

3.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.2 เพื่อศึกษารูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

3.3 เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน
สถาบันการศึกษา

4. พื้นที่ศึกษา

4.1 ดำเนินการโครงการควบคู่ไปกับ 3 โครงการ ได้แก่

4.1.1 โครงการ “รูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและ
ชุมชน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพชุมชนเทศบาลตำบลขามเรียง

4.1.2 โครงการ “การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมือง
มหาสารคามโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม”

4.1.3 โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์
น้ำของเกษตรกรบ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

5. วิธีการดำเนินงาน การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงเตรียมการ, การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและศึกษาข้อมูล

ระยะที่ 2 ช่วงปฏิบัติการ

ระยะที่ 3 สรุปและประเมินโครงการ

โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ช่วงเตรียมการ, การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและศึกษาข้อมูล

1. ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย และรายละเอียดในการดำเนินงาน
2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการกับชุมชนและวางแผนการศึกษาและดำเนินการ
3. เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพช่วงต้นน้ำร่วมกับโหนด
4. จัดอบรมเทคนิค เครื่องมือการวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่
5. เก็บข้อมูล ได้แก่ การ Review เอกสารของโหนด การสรุปทบทวน การ Indeptinterview และลงพื้นที่กับนักวิจัย โครงการปี 2556 เพื่อร่วมกันค้นหาและทดสอบแนวทางการแก้ไขปัญหาค้นหารูปแบบการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละโครงการ โดยมีแนวทางของปัญหาที่ได้จากการศึกษางานวิจัยย้อนหลังเป็นแนวทางและกรอบในการศึกษา

6. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล 1 ครั้ง
7. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน
8. สรุปทบทวนกลางน้ำ (ครึ่งทาง)
 - 8.1 จัดสรุปทบทวนในพื้นที่ (ร่วมกับทีมวิจัย)
 - 8.2 จัดสรุปทบทวนร่วมกับโหนด
9. จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงิน งวดที่ 1 นำส่งให้กับ สกว. และ มมส.

ระยะที่ 2 ช่วงปฏิบัติการ

1. ประชุมวางแผนการปฏิบัติการ
2. ปฏิบัติการออกแบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการ
3. ประชุมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติการ จำนวน 5 ครั้ง (เดือนละ 1 ครั้ง)
4. เข้าร่วมเวทีพัฒนาศักยภาพร่วมกับ Node และเครือข่ายงานวิจัยท้องถิ่น
5. กระบวนการบูรณาการสู่การเรียนรู้การสอน

ระยะที่ 3 สรุปผลและนำเสนอผลงานวิจัย

1. สรุปทบทวนปลายน้ำและถอดบทเรียน
 - 1.1 สรุปทบทวนในพื้นที่ 1 ครั้ง ร่วมกับทีมวิจัยและประเมินผลร่วมกับชุมชน
 - 1.2 ถอดบทเรียนร่วมกับโหนด
2. เวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณะใน 2 ระดับ
 - 2.1 นำเสนอผลงานวิจัยในระดับชุมชน 1 ครั้ง
 - 2.2 นำเสนอผลงานวิจัยร่วมกับโหนด/ร่วมกับมหาวิทยาลัย 1 ครั้ง
3. สังเคราะห์ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การสอนร่วมกับโหนด

4. เขียน RE และบทความเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย อย่างน้อย 1 RE และ 1 บทความ
5. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงิน นำส่ง สกว. และ มมส.

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงวิจัย

- 6.1.1 ทราบถึงปัญหาที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารที่ผ่านมา จากการศึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 6.1.2 ทราบถึงการเปิดรับและช่องทางในการสื่อสารของคนในท้องถิ่นพื้นที่โครงการวิจัย
- 6.1.3 ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 6.1.4 ได้ชุดองค์ความรู้อันเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร เพื่อการนำข้อมูลอันมีประโยชน์จากการวิจัย นำมาใช้ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

6.2 ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงพัฒนา

- 6.2.1 เกิดการนำกระบวนการสื่อสารมาใช้ในการดำเนินโครงการวิจัยตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ระหว่างทีมวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และชุมชนที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลให้การดำเนินโครงการบรรลุตามจุดมุ่งหมาย
- 6.2.2 พัฒนาศักยภาพนักวิจัยชาวบ้านให้เป็นนักสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 6.2.3 นิสิต สามารถบูรณาการความรู้ที่ได้เรียนมาใช้ในการปฏิบัติงานจริง เป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะทางปัญญา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 6.2.4 อาจารย์ สามารถเขียนบทความวิชาการในประเด็นการเสริมสร้างศักยภาพนักสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการในระดับต่างๆ เพื่อการพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วม มีการแบ่งการมีส่วนร่วมไว้ 2 ประเภท

1. การมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo -participation) หมายถึงการมีส่วนร่วมที่อำนาจในการควบคุมโครงการ อำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่ผู้วางแผน ผู้บริหาร และชนชั้นสูงในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงรับฟังว่ามีการวางแผนโครงการ และประชาชนต้องปฏิบัติตามเช่นนี้ ถือว่าไม่มีส่วนร่วม (nonparticipation) การมีส่วนร่วมเทียมประกอบด้วย Domestication หมายถึง การให้ความรู้ การแจ้งให้ทราบ การบำบัดรักษา (Assistencialism) หมายถึง การช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา

2. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine - participation) หมายถึงการที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ จนในที่สุดประชาชนมีอำนาจในการควบคุมการปฏิบัติการต่างๆ การมีส่วนร่วมแท้จริงประกอบด้วย Co-operation หมายถึง การเป็นหุ้นส่วน การเป็นตัวแทนของอำนาจและ Citizen control หมายถึง การให้อำนาจแก่ประชาชน

จากลักษณะดังกล่าวการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจึงได้แก่การมีส่วนร่วมในการบริหาร การจัดการ การดำเนินการ ตลอดจนการติดตามตรวจสอบ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร สามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร และผู้ใช้สาร (Audience/ Receiver/User) ผู้รับสารต้องตระหนักถึงสิทธิของตนเอง โดยในการกระบวนการสื่อสารมีหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร ทั้งช่วงขาเข้า (Input) กล่าวคือ ผู้รับสารมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอันเป็นความต้องการของตนที่ต้องการให้นำเสนอ หรือมีช่องทางการรับรู้ความต้องการของผู้รับสาร ทั้งในด้านการเข้าถึง รูปแบบของสาร และ ช่วงเวลาการรับสารที่สอดคล้องกับความต้องการของตน

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง ผู้ผลิต และผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-producer/Performance) การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิตสาร Pre-production stage คือ กิจกรรมการเลือกหัวข้อ แง่มุม รวบรวมข้อเท็จจริง และวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิตสาร Production stage คือ ลงมือผลิต ถ่ายทำ บันทึกเสียง และขั้นตอนหลังการผลิต Post-production คือ ขั้นตอนการตัดต่อ เรียบเรียงสาร

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย (Policy Maker and Planner) นับเป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดนโยบายทิศทางการดำเนินงานของสื่อนั้น

จากการทดลองเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมคิด วางแผน และผลิตรายการ ในสถานีวิทยุชุมชน จังหวัดจันทบุรี โดยสุรินทร์ แผลงประสพโชค พบว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยคิด ช่วยกำหนดเนื้อหา ทำให้รายการวิทยุได้รับความสนใจจากประชาชนได้อย่างดี และเกิดเป็นรายการที่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน ทำให้มีการติดตามฟังรายการเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง เพราะความรู้สึกร่วม และความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้จัดรายการและผู้รับฟัง งานวิจัยนี้ถือได้ว่าเป็นต้นแบบทางการทดลองวิทยุชุมชน เพราะได้ปรับเปลี่ยนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงาน บริหารจัดการ และจัดรายการ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน

นอกจากนั้นแล้ว การนำเสนอเนื้อหาในการสื่อสารกับชุมชนของสื่อ นักวิชาการไทยได้รวบรวมคุณลักษณะที่สำคัญครอบคลุมองค์ประกอบในด้านต่างๆ ที่นับว่าเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารมวลชน พึงมีลักษณะสำคัญ คือ เนื้อหาความยากง่ายของสื่อต้องเหมาะสมกับระดับความสามารถในการรับสารของชาวบ้าน โดยเนื้อหาควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาเร่งด่วน หรือปัญหาชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้นๆ สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม และควรมีการนำเสนอทั้งสาเหตุ สภาพปัญหา และเสนอทางออกด้วย เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว และสื่อต้องมีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ประสบการณ์ และมีกิจกรรมต่อเนื่อง

ในด้านความเป็นสถาบันสื่อมวลชน วอลลิจ และบารานท์ (Wallis and Baran) ถือว่าสื่อมวลชนเป็นองค์กรหรือสถาบันอย่างหนึ่ง ซึ่งองค์กรหรือสถาบันบางแห่งตั้งขึ้นเพื่อผลิตสินค้า และแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด แต่องค์กรหรือสถาบันบางแห่งก็ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหาผลกำไร จึงกล่าวได้ว่า ในทุกองค์กรต้องมีกระบวนการ การจัดสถาบัน (Institutionalization) เพื่อให้องค์กรนั้นดำรงอยู่ที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยรวม ดังนั้นองค์กรจะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ จำเป็นต้องจัดองค์กรโดยให้มีความผูกพันกับกลุ่มคนและสภาพแวดล้อม ทั้งความสอดคล้องกับผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน ศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง เจ้าของผู้ถือหุ้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดรายการ และฝ่ายผลิต และผู้ฟัง

ในบริบทของการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย

1.ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม ความหลากหลายจะส่งผลให้เสียงของประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น และสะท้อนความต้องการต่างๆร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาต่างๆ เป็นไป

ในทิศทางที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ อาทิ ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตน ตลอดจนการอุทิศร่างกาย/ใจในการดำเนินการต่างๆ อย่างเต็มความสามารถในระดับถัดไป

2.การเข้าถึงสื่อ การเข้าถึงสื่อ มักจะนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกผูกพันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

3.ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา

4.ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือการตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือการเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาสารดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

5.การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนคติต่างๆ

6.การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทต่างๆ

7.กระบวนการเชิงประชาธิปไตย เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง

2. แนวคิดการสื่อสารชุมชน

แนวคิดด้านการสื่อสารชุมชนได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารของชุมชนหนึ่งๆ โดยนิยามความหมายของชุมชนนั้น รวมไปถึงชุมชนเป็นทั้งชุมชนพื้นที่ ชุมชนผ่านคลื่น และชุมชนในลักษณะอื่นๆ ที่คนกลุ่มต่างๆ มีความรู้สึกร่วมกันในด้านหนึ่งด้านใด และมีการติดต่อสื่อสารกันด้วยช่องทางต่างๆ

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับรศ.ดร. กาญจนา แก้วเทพ นักวิชาการที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารชุมชน ระบุว่า ชุมชนมิได้ผูกขาดว่าหมายถึงแต่ชาวบ้านในชนบท หรือชุมชนที่ต้องอยู่ในพื้นที่เดียวกันเท่านั้น แต่เมื่อกล่าวถึงชุมชนต้องหมายถึงชุมชนทุกประเภททั้งชุมชนพื้นที่ ชุมชนผ่านคลื่น เช่น รายการวิทยุชุมชนผ่านสาย เช่น กลุ่มเพจเจอร์ ชุมชนสายเดียว ชุมชนไร้สาย ชุมชนเสมือนจริง

ความเป็นชุมชนจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน (Common Goals) ในทางหนึ่งทางใดอันนำไปสู่การกระทำปฏิบัติการการสื่อสารร่วมกัน (Communicative Action) จนเกิดความสัมพันธ์เป็นชุมชนที่ต่อเนื่องที่สำคัญสมาชิกของชุมชนนั้นๆ ต้องมีความรู้สึกติดถิ่น (Attachment) ร่วมกัน อันเกิดจากการทำกิจกรรมในด้านต่างๆ ร่วมกัน

จากการประมวลองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารชุมชนในประเทศไทยพบว่า การสื่อสารชุมชนมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา สถานะของทั้งสองฝ่ายไม่ตายตัวอาจสลับกันได้
2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) มีไม่จำกัด ทั้งจากบนลงล่าง (Top- down) และจากล่างขึ้นบน (Bottom- up) และแนวนราบ (Horizontal)
3. เป้าหมายของการสื่อสารเป็นไปเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆเพื่อชุมชน และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน
4. เป็นสื่อที่มีลักษณะการเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

“สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชนเท่านั้น”

5. หน้าที่ของการสื่อสารชุมชน นอกจากจะทำหน้าที่ในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแล้ว ต้องทำหน้าที่ทั้งในด้านการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของสมาชิกในชุมชน หน้าที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าร่วมทำการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน และต้องทำหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) อันเป็นการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน ผ่านช่องทางการสื่อสารสองทาง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจาย

แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายเป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงในเรื่องการแพร่กระจายนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งหมายถึง การเผยแพร่ความคิด การปฏิบัติใหม่ หรือสิ่งใหม่ที่สมาชิกในระบบสังคมเห็นว่าเป็นของใหม่ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เคยได้ยินหรือเห็นมาก่อนแต่ยังไม่เกิด ทัศนคติชอบหรือไม่ชอบ เป็นการศึกษาถึงช่องทาง (Channel) ในการเผยแพร่สิ่งใหม่จากผู้ส่งสารถึงผู้รับสารในช่วงเวลาหนึ่งๆ เพื่อให้ผู้รับสารยอมรับนวัตกรรมใหม่นั้น

ดังนั้นประสิทธิภาพของการแพร่กระจาย จึงขึ้นกับช่องทางในการส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยประสิทธิภาพของช่องทางขึ้นกับ ความน่าเชื่อถือของช่องทาง (Channel Credibility) หมายถึง ความน่าไว้วางใจของผู้ส่งสารในความรู้สึกของผู้รับสาร ปฏิริยาตอบสนองผ่านช่องทาง (Channel Feedback) หมายถึง โอกาสที่ช่องทางได้เปิดให้ผู้รับสารได้ตอบสนองกลับอย่างเต็มที่ทันท่วงที อันก่อให้เกิดการปรับปรุงการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัยในรอบสองทศวรรษของกาญจนา แก้วเทพ ระบุว่าสื่อที่มีขนาดยังเล็กกระจายอำนาจไปใกล้ชิดประชาชน ยังมีคุณประโยชน์ต่อชาวบ้านในชนบทมากยิ่งขึ้นสื่อมวลชนใหญ่เกินไปที่จะช่วยกระตุ้นหรือหนุนนำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงพฤติกรรมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะสื่อขนาดเล็กที่ใกล้ชิดในชุมชน สามารถเข้าถึงทัศนคติ ความต้องการ และมีฐานความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประสพการณ์ที่ใกล้เคียงกันระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารในชุมชน

ขณะเดียวกันช่องทางการแพร่กระจายในด้านการการส่งกระจายเสียงเองก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากสื่อที่ส่งกระจายเสียงไปในรัศมีที่จำกัดชัดเจนเป็น (Narrowcasting) ย่อมทำให้ผู้ส่งสารสามารถรู้กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน และเลือกเนื้อหา สีส่า และรูปแบบการส่งกระจายได้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของวิทยุชุมชนที่ต้องการเพียงกำลังส่งต่ำเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่แคบลงและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เพื่อให้สามารถจัดเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟังในชุมชนเป้าหมาย ตรงข้ามกับในระบบการส่งกระจายเสียงที่กว้างไกล (Broadcasting) ของสื่อสารมวลชน ซึ่งมีเนื้อหาไม่หลากหลาย แต่มุ่งครอบคลุมผู้รับให้ได้กว้างขวางที่สุด อันเป็นการทำการผลิตในลักษณะอุตสาหกรรม ส่งผลให้กลุ่มผู้รับที่ไม่มีอำนาจการซื้อ เช่น คนจน ชนกลุ่มน้อย ต้องรับสื่อที่ผลิตขึ้นเพื่อคนอื่น ๆ และมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่ไม่ตรงกับความต้องการของคนกลุ่มเหล่านั้น และการกระจายเสียงดังกล่าวมักอยู่ในฐานะผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อาจมีเสียงสะท้อนกลับได้บ้างแต่ทว่าล่าช้า (delayed feedback) ผ่านทางสื่อมวลชนทั่วไป

4. แนวคิดพื้นที่สาธารณะ

แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) เป็นแนวคิดที่ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) นักวิชาการชาวเยอรมัน ได้นำเสนอไว้ในหนังสือชื่อ Structural Transformation of Public Sphere ในปี ค.ศ. 1962 ฮาเบอร์มาส (Outhwaite, 1998, pp.207-208) ให้ความสำคัญกับพื้นที่สาธารณะในเชิงของการติดต่อสื่อสาร และการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร (flow of communication) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวสาธารณะ ภายในเครือข่าย (network) มากกว่าในเชิงสถาบัน หรือเชิงสถานที่ ทั้งนี้เพราะการติดต่อสื่อสาร ย่อมนำไปสู่การรับรู้และเรียนรู้อันส่งผลสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญและสนใจเรื่องสาธารณะซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาชนได้ก้าวเข้ามาเป็นพลเมือง (citizen) ผู้มีความสนใจและมุ่งมั่นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของชีวิตสาธารณะ (Public life) ไม่ใช่ดำรงชีวิตอยู่แบบผู้ถูกกระทำจากภายนอก หรือใช้ชีวิตไปในฐานะผู้บริโภค (consumer) ที่ดำรงอยู่แต่เพียงวิถีชีวิตส่วนตัว (Private life) เท่านั้น

หลักการสำคัญของความเป็นพื้นที่สาธารณะอยู่ที่การเป็นพื้นที่ที่อิสระ ปลอดจากครอบงำจากรัฐ และระบบตลาด เป็นพื้นที่ของคนหลากหลาย มีการติดต่อกันสม่ำเสมอ ผู้เข้าร่วมเข้าร่วมในฐานะที่เป็นพลเมืองมากกว่าผู้บริโภค โดยมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน มีการพูดคุยเรื่องสาธารณะ (public dialogue)

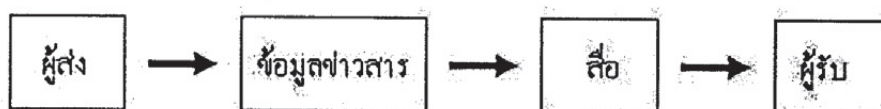
จากแนวคิดและหลักการของพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดของฮาร์เบอร์มาส พบว่า หัวใจของการกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่ของพื้นที่สาธารณะ ก็คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ดังนั้นช่องทางแห่งการสื่อสารสาธารณะหรือ ตัวสื่อสารสาธารณะ (Public media) ที่เปิดกว้าง และเป็นอิสระปราศจากการครอบงำของฝ่ายใดๆ และไม่เป็นไปเพื่อการค้าหรือธุรกิจ เพราะยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในฐานะพลเมือง (Citizen) ไม่ใช่ผู้บริโภค (Consumer) จึงเป็นหนึ่งในพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชนได้เข้ามาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสาธารณะเป็นสำคัญ

5. ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Theory)

กระบวนการเรียนการสอนมีลักษณะเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งซึ่งอาศัยการรับรู้เข้าไปสู่การสื่อความหมายไม่ว่าการสื่อสารจะมีความยากง่าย หรือซับซ้อนเพียงใด ลำดับการสื่อสารจะคล้ายๆกันความมุ่งหมายของการสื่อสารย่อมต้องการความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับเป็นพื้นฐานนอกเหนือไปจากนั้นยังต้องการผลการปฏิบัติของผู้รับตามที่ต้องการและการปรับปฏิกิริยาของผู้รับ เพื่อปรับปรุงระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพต่อไปดังนั้นการเสนอข้อความรู้ต่างๆให้ผู้เรียนย่อมต้องการผลตลุดเดียวกันกับการสื่อสาร

ในการใช้สื่อวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจระบบการสื่อสารแหล่งสื่อหรือวัสดุ วิธีการที่เหมาะสมภายในขอบเขตของสื่อสภาวะของผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งปัจจัยพื้นฐานต่างๆ และสิ่งแทรกซ้อนเป็นการปฏิบัติที่มุ่งให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

การสื่อสาร (Communication) คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกลุ่ม โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณหรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

ภาพแสดง Model การสื่อสาร

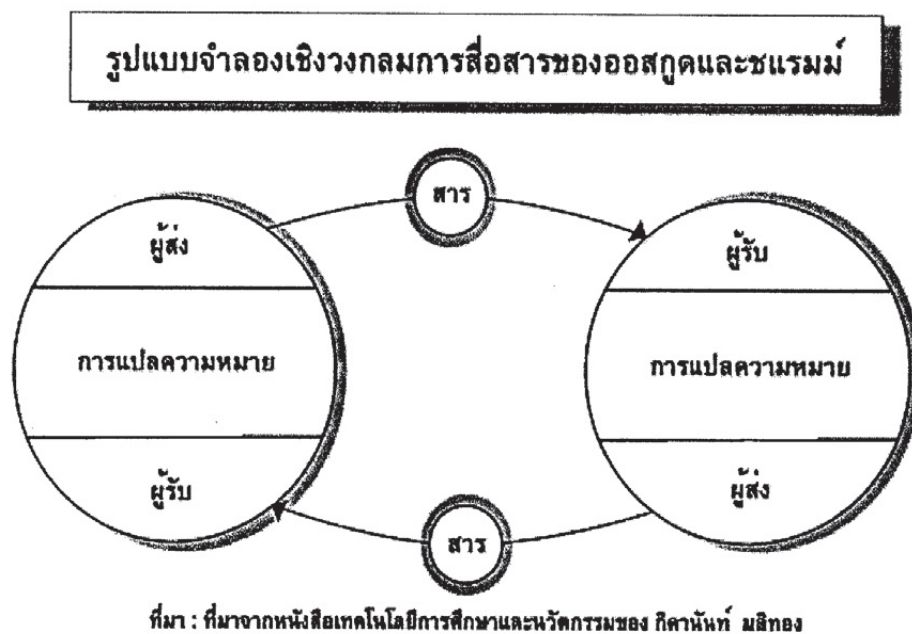
ผู้ส่งสารคือผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางที่เรียกว่าสื่อถ้าหากเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ส่งจะทำหน้าที่ส่งเพียงประการเดียวแต่ถ้าเป็นการสื่อสาร 2 ทาง ผู้ส่งสารจะเป็นผู้รับในบางครั้งด้วย ผู้ส่งสารจะต้องมีทักษะในการสื่อสารมีเจตคติต่อตนเอง ต่อเรื่องที่จะส่งต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่จะส่งและอยู่ในระบบสังคมเดียวกับผู้รับก็จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

ข่าวสารในการะบวนการติดต่อสื่อสารก็มีความสำคัญ ข่าวสารที่ดีต้องแปลเป็นรหัสเพื่อสะดวกในการส่งการรับและตีความเนื้อหาสารของสารและการจัดสารก็จะต้องทำให้การสื่อความหมายง่ายขึ้น

สื่อหรือช่องทางในการรับสารคือ ประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส และตัวกลางที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเช่น สิ่งพิมพ์ กราฟิกส์ อีเลกทรอนิกส์

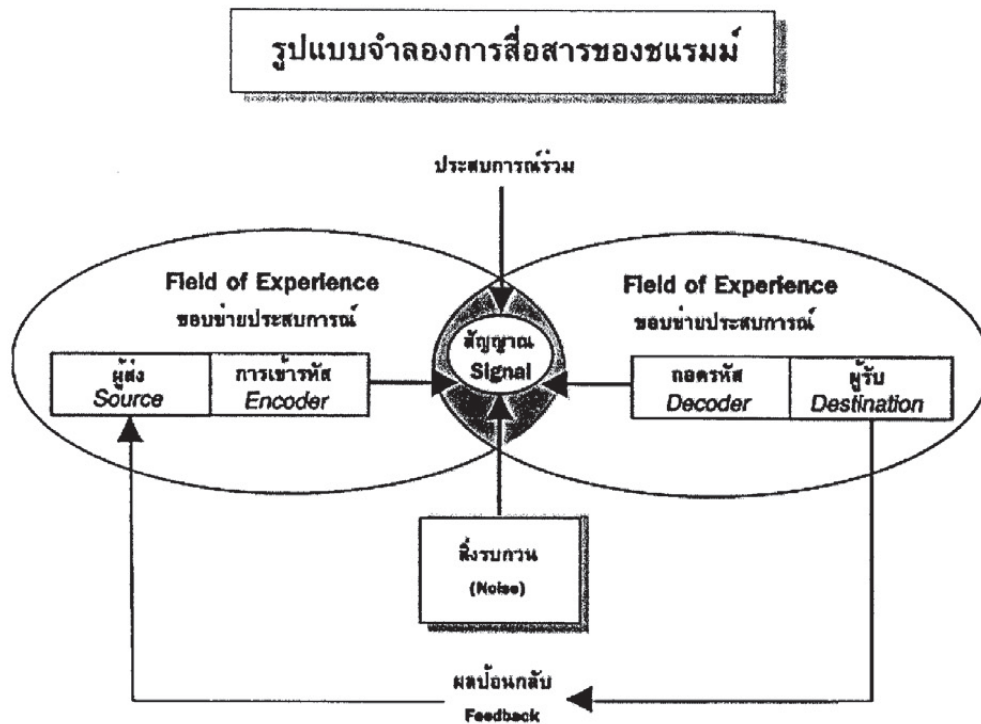
ผู้รับสารคือผู้ที่เป็นเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพผู้รับสารจะต้องมีประสิทธิภาพในการรับรู้ มีเจตคติที่ดีต่อข้อมูลข่าวสารต่อผู้ส่งสารและต่อตนเอง

ตัวอย่างแบบจำลองทางการสื่อสาร

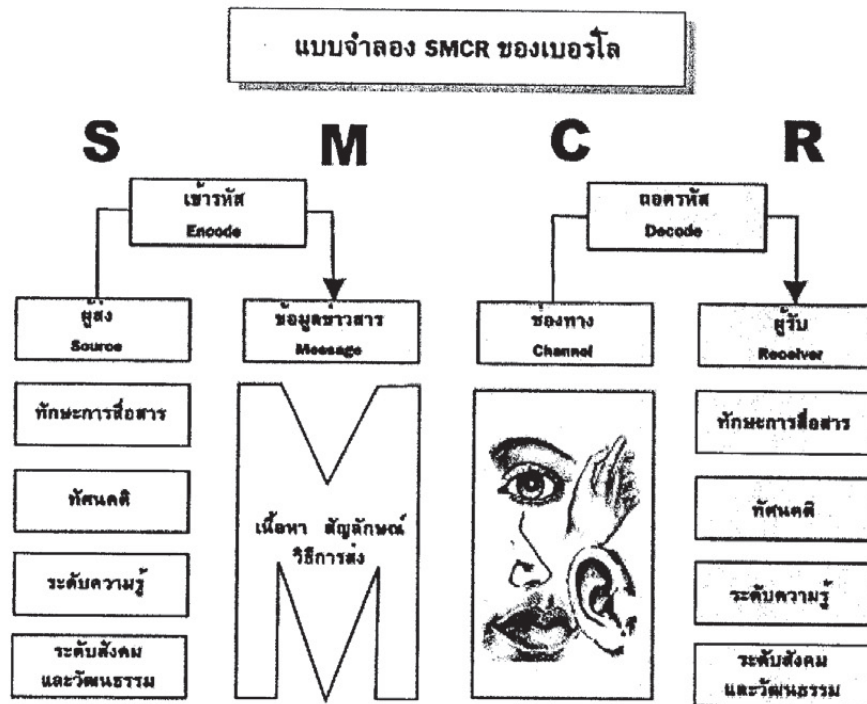
ภาพที่1.6 แสดง รูปแบบจำลองเชิงวงกลมของออสกู๊ดและชแรมม์

ปี 1954 Wilber schramm และ C.E. Osgood ได้สร้าง Model รูปแบบจำลองเชิงวงกลมการสื่อสาร เป็นรูปแบบของการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication)

ที่มา : ที่มาจากหนังสือเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมของ กิตาพันธ์ มลิทอง
ภาพที่ 1.7 แสดง รูปแบบจำลองเชิงวงกลมแรมม์

ปี 1954 Wilber schramm กล่าวถึงพื้นฐานประสบการณ์ร่วม (Field of Experience) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารว่าจะต้องมีประสบการณ์ร่วมกันเพื่อสื่อสารให้เข้าใจตรงกัน

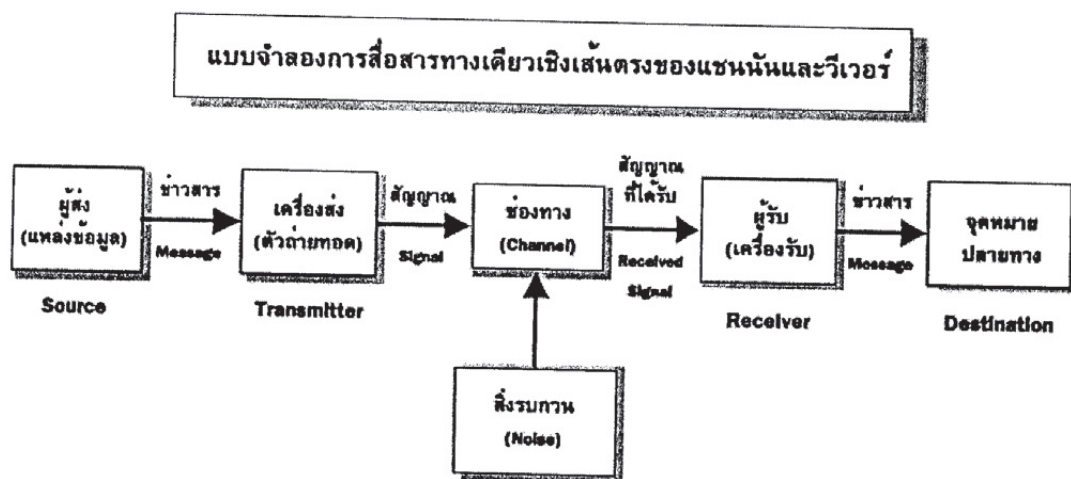

ภาพที่ 1.8 แสดง รูปแบบจำลอง SMCR ของเบอร์โล

ปี 1960 แบบจำลอง SMCR ของเบอร์โล (Berlo) ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ คือ

- 1 ผู้ส่งสาร (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถเข้ารหัส(Encode) เนื้อหาข่าวสารได้มีความรู้ที่ดีในข้อมูลที่จะส่งสามารถปรับระดับให้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับ
- 2 ข่าวสาร (Message) คือเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่ง
- 3 ช่องทางการสื่อสาร(Channel) ให้ผู้รับได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5
- 4 ผู้รับสาร (Receiver) ผู้ที่มีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สารที่รับมาได้อย่างถูกต้อง

แบบจำลอง SMCR ของเบอร์โล จะให้ความสำคัญในปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ระดับความรู้ระบบสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้รับและผู้ส่งต้องตรงกันเสมอ

ที่มา : ที่มาจากหนังสือเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมของ กิตาพันธ์ มลิทอง

ภาพที่ 1.9 แสดง แบบจำลองการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรงของแชนนอนและวีเวอร์

ตามแบบจำลองของแชนนอนและวีเวอร์(Shannon and Weaver) จะมองถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารเช่นเดียวกับเบอร์โลแล้ว ยังให้ความสำคัญกับ "สิ่งรบกวน" (Noise) ด้วยเพราะในการสื่อสารหากมีสิ่งรบกวนเกิดขึ้นก็จะหมายถึงการเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเช่นหากอาจารย์ใช้ภาพเป็นสื่อการสอนแต่ภาพนั้นไม่ชัดเจนหรือเล็เกินไปก็จะทำให้ผู้เรียนเห็นไม่ชัดเจนทำให้เกิดการไม่เข้าใจ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

การสื่อสารนี้เกิดจากแนวความคิดที่ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการ หรือการแลกเปลี่ยนโดยมีสาระสำคัญที่ว่า ผู้สื่อสารทำหน้าที่ทั้งผู้ส่ง และผู้รับข่าว ในขณะเดียวกัน ไม่อาจจะบอกว่าการสื่อสารเริ่มต้นและสิ้นสุดที่จุดใด เพราะถือว่า การสื่อสารมีลักษณะเป็นวงกลม และไม่มีที่สิ้นสุดผู้รับข่าว และผู้ส่งข่าวนอกจากจะทำหน้าที่ทั้งการเข้ารหัส และถอดรหัสแล้วยังเป็นผู้ก่อให้เกิดข่าวสาร และกำหนดพฤติกรรม

โรเจอร์ (Rogers, 1976) ได้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสารว่าเป็นการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิด หรือการกระทำต่าง ๆ โดยมีเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล พฤติกรรมในที่นี้ หมายถึง การเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และพฤติกรรมที่แสดงออกโดยเปิดเผยแบลโลว์ กิลสัน และโอติออร์น (Ballow, Gilson and Odiorne, 1962) ได้กล่าวว่าการติดต่อสื่อสารในองค์การหมายถึง การแลกเปลี่ยนคำพูด อักษร สัญลักษณ์ หรือข่าวสาร เพื่อให้สมาชิกในองค์การหนึ่งได้เข้าใจความหมายและสามารถเข้าใจฝ่ายอื่น ได้ ซึ่งถ้าพิจารณาในทางการบริหารองค์การอาจจะกล่าวให้ชัดเจนขึ้นได้ว่า การติดต่อสื่อสารคือ การกระจายหรือสื่อความหมายเกี่ยวกับนโยบาย และคำสั่งลงไปยังเบื้องล่าง พร้อมกับรับข้อเสนอแนะความเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ กลับมา

ธ สุนทรายุทธ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในองค์การ ที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสานงานกับทุกฝ่าย ปัจจัยของการอยู่ร่วมกัน 8 และความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกที่จะช่วยกันทำงาน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ช่วยให้การปฏิบัติงานราบรื่นทำให้การประสานงานกันเป็นอย่างดีก็คือ การติดต่อสื่อสารของสมาชิกในองค์การนั่นเอง

ชราชม (Schramm, 1973) ได้พยายามอธิบายถึงกระบวนการติดต่อสื่อสารเป็นวงจรในการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคล 2 คน ซึ่งกระบวนการสื่อสารจะเริ่มตั้งแต่การแปลความหมายการถ่ายทอดข่าวสารซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำกันไปเรื่อย จนกว่าทั้งสองฝ่ายจะเข้าใจซึ่งกันและกัน สรุปไม่มีคำจำกัดความของการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะนำไปใช้กับพฤติกรรมการสื่อสารได้ทุกรูปแบบ แต่ละคำจำกัดความจะมีวัตถุประสงค์ และผลที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน จึงทำให้ความหมายของการสื่อสารกว้าง และนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ การพิจารณาความหมายของการสื่อสารจึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมสื่อสารเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนั้นการสื่อสารต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญ ๆ 3 ประการ อันได้แก่ ผู้ส่งข่าวสาร (Sender) ผู้รับข่าวสาร (Receiver) และตัวข่าวสาร (Message) เมื่อนำมารวมกันจะเรียกว่าเป็นการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่ไม่อยู่นิ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีความยุ่งยาก

สลับซับซ้อน การเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ของการสื่อสารนั้นมีเหตุผล 4 ประการ คือ

1. ช่วยให้มีโอกาสที่จะเลือกกระบวนการของการสื่อสาร และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้กับกิจกรรมทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้เพราะว่าไม่มีรูปแบบการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงชนิดเดียวที่สามารถนำเอาไปใช้กับข้อมูลต่าง ๆ ทาง การสื่อสารได้โดยสมบูรณ์
2. ช่วยให้ค้นพบความจริงใหม่ ๆ เกี่ยวกับการสื่อสาร เพราะการสื่อสารแต่ละรูปแบบย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ กัน
3. ช่วยให้เกิดการคาดคะเนล่วงหน้าเกี่ยวกับการสื่อสารขึ้น และรูปแบบเหล่านี้จะช่วยให้คาดคะเนได้ว่า อะไรจะเกิดขึ้นในแต่ละสภาพของการสื่อสาร ซึ่งการคาดคะเนเหล่านี้จะช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ
4. ช่วยให้สามารถหาวิธีมาวัดปัจจัย และกระบวนการในการสื่อสารต่าง ๆ ได้ เพราะรูปแบบการสื่อสารแต่ละอย่างมักจะมีลักษณะพิเศษที่เป็นของตัวเองในเรื่องเกี่ยวกับช่องทางของการสื่อสารหรือวิธีการส่งข่าว ซึ่งจะสามารถวัดข้อมูลที่ถูส่งออกไปได้

รูปแบบการสื่อสารของแมคโครสกีและริชมอน

แมคโครสกีและริชมอน (McCroskey & Richmon, 1997) ได้กล่าวว่าการสื่อสารนี้เกิดจากแนวความคิดที่ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการ หรือการแลกเปลี่ยนโดยมีสาระสำคัญที่ว่าผู้สื่อสารทำหน้าที่ทั้งผู้ส่ง และผู้รับข่าว ในขณะเดียวกัน ไม่อาจระบุว่าการสื่อสารเริ่มต้นและสิ้นสุดที่จุดใด เพราะถือว่า การสื่อสารมีลักษณะเป็นวงกลม และไม่มีที่สิ้นสุดผู้รับข่าว และผู้ส่งข่าว

นอกจากจะทำหน้าที่ทั้งการเข้ารหัส และถอดรหัสแล้วยังเป็นผู้ก่อให้เกิดข่าวสาร และกำหนดพฤติกรรมกล่าวโดยสรุป การเรียนรู้รูปแบบของการสื่อสารหลาย ๆ รูปแบบจะทำให้เกิดความคิดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสาร สามารถเลือกแบบการสื่อสารไปใช้ได้จริง ทำให้รู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละรูปแบบเป็นอย่างไร จะช่วยในการคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นในการสื่อสารซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) คือ สื่อกลางสำหรับให้นำข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร หรือเป็นตัวกลางที่ข่าวสารเคลื่อนไหวยระหว่างผู้ส่งข่าวกับผู้รับข่าว ลักษณะของช่องทางการสื่อสารประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ต้องมีตัวนำข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ต้องมีวิธีการที่จะบันทึกข่าวสารลงในตัวนำข่าวนั้น และต้องมีสิ่งที่ทำให้ตัวนำข่าวเดินทางไปผู้รับที่เราต้องการได้สิ่งที่เรียกว่าช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ ประการแรก คือ คลื่นเสียงซึ่งจะนำเสียงของบุคคลแรกให้บุคคลที่ 2 ได้ยิน ประการที่สอง ผู้ส่งข่าวจะต้องมีความสามารถในการพูด คือ พูดเป็นภาษาที่คนอื่นเข้าใจได้ และผู้รับข่าวก็ต้องฟังเป็น และประการสุดท้าย การที่จะทำให้คลื่นเสียงเคลื่อนที่ได้จากผู้พูดไปยังผู้ฟังจะต้องมีอากาศเป็นตัวรองรับในแง่ของจิตวิทยา ช่องทางการสื่อสารคือ ความรู้สึกที่ผู้รับข่าวสารสามารถรับรู้ข่าวสารจากผู้ส่งข่าวได้ หมายความว่า เราให้คำจำกัดความของช่องทางการสื่อสารในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งของความรู้สึกภาษาที่จะรับรู้ข่าวสารช่องทางการสื่อสารจึงรวมถึงการมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการรู้รส

โดยสรุป ช่องทางการสื่อสารคือ วิธีการที่จะติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้ข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร โดยอาศัยช่องทางไปสู่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การมองเห็น การสัมผัส การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส โดยใช้ช่องทางคือ การบันทึกข้อความ คำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร การพูดการสื่อสารความหมายที่มีประสิทธิภาพควรใช้ช่องทางหลาย ๆ ช่องทาง ช่องทางการติดต่อสื่อสารมีความสำคัญมากในการติดต่อสื่อสาร ช่องทางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ การพูด (การสั่งงาน การประชุม การติดต่อสื่อสารกันทางโทรศัพท์การส่งข่าว การส่งข่าวทางอินเทอร์เน็ต ลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งพิมพ์ (จดหมาย หนังสือเวียนประกาศต่าง ๆ วารสารภายใน) โสตทัศนูปกรณ์ (เสียงตามสาย) สามารถแบ่งประเภทตามวิธีการต่าง ๆ ดังนี้คือ การติดต่อสื่อสารทางลายลักษณ์อักษร การติดต่อสื่อสารทางวาจา และการติดต่อสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี

1. การติดต่อสื่อสารทางลายลักษณ์อักษร (Written Communication) หมายถึงการติดต่อสื่อสารที่แสดงออกโดยการเขียน ซึ่งอาจเป็นตัวอักษร หรือตัวเลขแสดงจำนวนก็ได้ เช่น 10 หนังสือเวียน และบันทึกโต้ตอบ (Circulation - Notes - Letters - Memo) ป้าย ประกาศ บันทึกข้อความ รายงานประจำปี แผน

ข่าวสาร แผ่นปลิว สิ่งตีพิมพ์จดหมายข่าว และวารสาร คู่มือการปฏิบัติงาน เป็นต้น ส่วนมากผู้บริหารต้องการข่าวสารที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่บางครั้งการขาดการพิจารณาข้อความของข่าวสารที่ส่งมาให้โดยรอบคอบก็อาจเกิดผลกระทบที่เสียหายต่อองค์กรได้ (Timm, 1995) โดยมากมักจะพบว่า การสื่อสารด้วยการเขียนยากกว่าการพูด ทั้งนี้อาจ

เป็นเพราะบุคคลนั้นมีความสามารถทางภาษาน้อย เช่น ถ้าเขาทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร เขาอาจไม่แน่ใจ

ในคำสะกด อีกประการหนึ่ง การติดต่อสื่อสารที่อาศัยการเขียนนั้นมักจะมีลักษณะของการติดต่อสื่อสารทางเดียว

2. การติดต่อสื่อสารทางวาจา (Oral Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่แสดงออกโดยการพูด เช่น การประชุมกลุ่ม (Group Meeting) การร้องทุกข์โดยวาจา การปรึกษาหารือ (Counseling) การสัมภาษณ์พนักงานที่ออก (Exit Interview) การอบรม การสัมมนา

การพบปะตัวต่อตัว การสนทนาเผชิญหน้า การพูดโทรศัพท์ การฝากบอกต่อ และข่าวลือซึ่ง สร้อยตระกูล ธรรมานะ (2541) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารด้วยคำพูด เป็นวิธีการที่ใช้กันมากที่สุดในการนำเสนอข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะนักบริหารก็มักจะพบว่าตนนั้นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยคำพูด แต่ก็ยังพบปัญหาเกี่ยวกับวิธีการใช้ภาษาพูด หรือปัญหาเกี่ยวกับการใช้คำที่ใช้เฉพาะวงการหนึ่ง ๆ หรือใช้เฉพาะในกลุ่มคน หรือคำย่อ รหัส ที่ใช้ในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง การสื่อสารทางวาจา 4 ประกอบด้วย

2.1 การสนทนา แบ่งออกเป็น การสนทนาในเรื่องทั่วไป และการสนทนาในเชิงให้

คำปรึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกัน

2.2 การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาที่แบ่งหน้าที่ผู้พูดแน่นอน คือ ฝ่ายหนึ่งถาม ฝ่ายหนึ่งตอบ

2.3 การออกคำสั่งด้วยวาจา เป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำทุกหน่วยงาน การใช้วาจาสั่งงาน ควรสั่งด้วยลักษณะที่เด็ดขาด แต่นุ่มนวล โดยผู้บริหารควรคำนึงถึงสถานการณ์ด้วยว่าควรออกคำสั่งแบบใดกับผู้รับคำสั่ง

2.4 การประชุม การประชุมเป็นกิจกรรมที่บุคลากรในหน่วยงานจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเสมอ เพราะเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก

3. การติดต่อสื่อสารที่ต้องใช้เทคโนโลยี (Technologies Communication) เทคโนโลยี

การสื่อสาร เป็นเครื่องมือทางเทคนิค ที่มีประโยชน์เป็นส่วนย่อยกลุ่มหนึ่งของเทคโนโลยีในสังคมมนุษย์ ซึ่งแต่ละชนิดจะมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันตามแนวคิด และวัตถุประสงค์ในการใช้งาน แต่ก็มีคุณสมบัติ

ประการหนึ่งที่คล้ายคลึงกันคือ การเอาชนะขีดจำกัดความสามารถตามธรรมชาติ และเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร เช่น การบันทึกและเผยแพร่ข่าวสารโดยสรุปแล้ว ช่องทางการสื่อสารเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารกับพนักงานในการส่งต่อนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ ถ้าขาดช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและพนักงานย่อมมีอุปสรรคทำให้การสื่อสารด้อยประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเลือกช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสม นอกจากผู้บริหารจะต้องคิดถึงเรื่องลักษณะพื้นฐานและความสามารถของพนักงานเพื่อที่จะเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมแล้วการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารควรที่จะนำช่องทางการสื่อสารหลายประเภทมาใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสื่อสาร และผู้บริหารควรพิจารณาเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารตามลักษณะ และจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ต้องการจะสื่อไปยังพนักงานให้รอบคอบการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ภาพรวมของการสื่อสารจากคำทำนายเกี่ยวกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของ บิลล์ เกตส์ ผู้ก่อตั้งบริษัทไมโครซอฟท์ ที่ว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยให้การสื่อสารมีรูปแบบที่หลากหลายทั้งรูปและเสียง บิลล์ เกตส์ ทำนายว่า “การสร้างเอกภาพในเทคโนโลยีการสื่อสารจะช่วยขจัดช่องว่างระหว่างวิธีการสื่อสารต่าง ๆ ทั้งอีเมล เสียง การประชุมผ่านเว็บ และรูปแบบอื่น ๆ อีกมากมาย ที่เราใช้ในชีวิตประจำวันของเรา เทคโนโลยีดังกล่าวจะช่วยให้เราเติมเต็มช่องว่างระหว่างอุปกรณ์ที่เราใช้ติดต่อกับผู้อื่นเมื่อเราต้องการข้อมูล และการประยุกต์ใช้เครื่องมือเหล่านั้นกับกระบวนการในการดำเนินธุรกิจที่เราจำเป็นต้องใช้ข้อมูล มันจะมีผลกระทบต่อผลิตภาพ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความร่วมมือกันอย่างลึกซึ้งทีเดียว”

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

การสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ (สมิต สัมฤทธิ์ 2547)

1. ผู้ส่งสาร (Source) คือ ผู้ตั้งต้นทำการสื่อสารกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น ผู้ส่งสารอาจเป็นบุคคลเดียว หรืออาจจะมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ องค์การหรือหน่วยงานที่เป็นผู้เริ่มกระทำการให้เกิดการสื่อสารก็ถือได้ว่าเป็นผู้ส่งสาร

2. สาร (Message) คือ สาระ เรื่องราว ข่าวสาร ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งออกไปสู่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น สารอาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น ตัวหนังสือ ตัวเลข รูปภาพ วัตถุต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ที่สามารถให้ความหมายเป็นที่เข้าใจได้

3. ช่องทางที่จะส่งสาร หรือสื่อ (Channel or Medium) คือ เครื่องมือ หรือช่องทางที่ผู้ส่งสารจะใช้ เพื่อให้สารนั้นไปถึงบุคคล หรือกลุ่มบุคคลรับ ช่องที่จะส่งสาร หรือสื่อต่าง ๆ ที่จะนำสารไปยังผู้รับสารตามที่คุณส่งสารมุ่งหมาย อาจจะเป็นสื่อธรรมชาติ เช่น อากาศ เป็นช่องทางที่คลื่นเสียงผ่านไปยังผู้ฟังเสียง หรืออาจจะเป็นสื่อที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เช่น วิทยุ โทรศัพท์ โทรทัศน์ ฯลฯ

4. ผู้รับสาร (Receiver) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สามารถรับทราบสารของผู้ส่งสารได้ ผู้รับสารเป็นจุดหมายปลายทางของข่าวสารเป็นบุคคลสำคัญในการชี้ขาดว่า การสื่อสารเป็นผลหรือไม่

หลักสำคัญในการสื่อสาร

วิจิตร อวาทกุล (2525) ได้กล่าวถึง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ

1. ความน่าเชื่อถือ (Credibility) การสื่อสารจะได้ผลนั้น ต้องมีความเชื่อถือของในเรื่องของผู้ให้ข่าวสาร แหล่งข่าว เพื่อให้เกิดความมั่นใจ หรือเต็มใจรับฟังข่าวสารนั้น
2. ความเหมาะสม (Context) การสื่อสารที่ดีต้องมีความเหมาะสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของสังคม เครื่องมือสื่อสารนั้นเป็นเพียงสิ่งประกอบ แต่ความสำคัญอยู่ที่ท่าที ท่าทาง ภาษา คำพูดที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมสังคม หมู่ชน หรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ การยกมือไหว้สำหรับสังคมไทยย่อมเหมาะสมกว่าการจับมือ หรือการจับมือของฝรั่งย่อมเหมาะสมกว่าการไหว้เป็นต้น
3. เนื้อหาสาระ (Content) ข่าวสารที่ดีจะต้องมีความหมายสำหรับผู้รับ มีสาระ ประโยชน์ แก่กลุ่มชน หรือมีสิ่งที่เขาจะได้ผลประโยชน์ จึงน่าสนใจ บางครั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มชนกลุ่มหนึ่ง แต่อาจจะไม่มีสาระสำหรับคนบางกลุ่ม ในเรื่องนี้จึงต้องพิจารณาถึงกลุ่มชนเป้าหมายด้วย
4. บ่อยและสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน (Continuity and Consistency) การสื่อข่าวสารจะได้ผล ต้องส่งบ่อย ๆ ติดต่อกัน หรือมีการย้ำหรือซ้ำ เพื่อเตือนความทรงจำ หรือเปลี่ยนทัศนคติ และมีความสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย มิใช่ส่งข่าวสารชนิดขาด ๆ หาย ๆ ไม่เที่ยงตรงแน่นอน
5. ช่องทางข่าวสาร (Channels) ข่าวสารจะเผยแพร่ได้ดีนั้นจะต้องส่งให้ถูกช่องทางของการสื่อสารนั้น ๆ โดยมองหาช่องทางที่เปิดรับข่าวสารที่เราจะส่ง และส่งถูกสายงาน กรม กองหน่วย หรือโดยวิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ส่งถึงตัวบุคคลโดยตรง จะรวดเร็วกว่า หรือส่งที่บ้านได้รับเร็วกว่าการส่งไปให้ที่ทำงาน เราควรเลือกช่องทางที่ได้ผลเร็วที่สุด
6. ความสามารถของผู้รับข่าวสาร (Capability of Audience) การสื่อสารที่ถือว่าได้ผลนั้น ต้องใช้ความพยายาม หรือแรงงานน้อยที่สุด การสื่อสารจะง่ายสะดวกก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับของผู้รับ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สถานที่ โอกาสอำนวย นิสัย ความรู้ พื้นฐานที่จะช่วยให้เข้าใจ เป็นต้น
7. ความแจ่มแจ้งของข่าวสาร (Clarity) ข่าวสารต้องง่าย ใช้ภาษาที่ผู้รับเข้าใจ คือใช้ภาษาของเขา ศัพท์ที่ยากและสูงไม่มีประโยชน์ควรตัดออกให้หมดให้ชัดเจน เข้าใจง่าย มีความมุ่งหมายเดียว อย่าให้คลุมเครือ หรือมีความหมายหลายแง่ หรือตกหล่นข้อความบางตอนที่สำคัญไปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผล

ของการสื่อสาร และความพึงพอใจของการสื่อสารผลของการสื่อสารเกิดจากองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสารทำการส่งข่าวสารโดยผ่านช่องทางการสื่อสารไปยังผู้รับสาร และเมื่อผู้รับสารได้รับสารนั้นแล้วย่อมเกิดปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น โดยสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นอาจเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ รวมไปถึงความรู้ ความเข้าใจและพฤติกรรมของผู้รับสารนั้นด้วย สุรสิทธิ์ วิทยาธร (2549) ได้สรุปไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงจากผลของการสื่อสารอาจก่อให้เกิดผล 3 ประการ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ (Knowledge Change) การเปลี่ยนทัศนคติ (Attitude Change) และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Practice Change) โดยการเปลี่ยนแปลงสามารถแบ่งได้ตามหลักเกณฑ์ความดีและไม่ดีของผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการพิจารณาว่าผลของการสื่อสารในครั้งนั้น ๆ ก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลหรือเป็นผลที่ทำให้ผู้ส่งสารบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งใจหรือไม่ ทั้งนี้สามารถ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก คือผลทางบวก (Positive Effect) ซึ่งเป็นผลของการสื่อสารที่บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารที่ตั้งไว้และก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคล ประเภทที่สอง คือผลทางลบ (Negative Effect) เป็นผลของการสื่อสารที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารได้คาดหมายไว้ อีกทั้งยังก่อให้เกิดผลไม่ดีต่อบุคคลอีกด้วยเมื่อผลของการสื่อสารเกิดในทางบวกหรือลบก็ ตามสิ่งที่เกิดขึ้นต่อมาแก่ผู้รับสารก็คือความพึงพอใจของการสื่อสาร วรูม (Vroom, 1964) ได้กล่าวว่า ทัศนคติและความพึงพอใจต่อสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นหากผู้รับสารมีทัศนคติในด้านบวกก็จะแสดงให้เห็นความพึงพอใจในสิ่งนั้น และในทัศนคติด้านลบก็จะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจเช่นกัน ทั้งนี้ วิลลิสรี ทรียงกูร (2549) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า เป็นการให้ค่าความรู้สึกของคนเราที่เกี่ยวกับความหมายของสภาพแวดล้อม โดยค่าความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน เช่น ความรู้สึก ดี-เลว พอใจ-ไม่พอใจสนใจ-ไม่สนใจ เป็นต้น สมยศ นาวีการ (2527) ได้กล่าวอีกว่า ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลได้มาแล้วเปรียบเทียบกับสิ่งที่บุคคลต้องการ ถ้าหากว่าการติดต่อสื่อสารเป็นไปตามต้องการความพึงพอใจก็จะเกิดขึ้น อีกทั้งวินเซนต์ โนแลนด์ (2534) ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่สุดในการติดต่อสื่อสาร คือการสร้างอารมณ์และความรู้สึกพึงพอใจ เพราะจะทำให้ข่าวสารนั้นไหลออกไปอย่างราบรื่นในทางกลับกันถ้าความสัมพันธ์ไม่ดีเพราะขาดความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารข่าวสารก็จะถูกชะงักลง โดยสามารถอธิบายกระบวนการที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

กระบวนการที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจจากการสื่อสาร (สมควร กวียะ 2532) จากแบบจำลองสามารถอธิบายได้ว่าส่วนใหญ่มนุษย์จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นช่องทางในการสื่อสารเพื่อที่จะได้มาซึ่งข่าวสารความต้องการของข่าวสาร (Information Need) จากบุคคลอื่นจึงนำไปสู่ความคาดหวังที่จะได้ข่าวสารนั้นจนก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างบุคคลและส่งผลให้เกิดความพึงพอใจนอกจากนี้ความพึงพอใจในการสื่อสารจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากผู้ส่งสารไม่ได้พิจารณาถึงปัจจัยของผู้รับสารหรือคุณลักษณะของผู้รับสารในฐานะที่เป็นผู้รับการติดต่อสื่อสารโดยตรง การที่จะประเมินว่าข่าวสารที่ส่งไปนั้นเป็นที่น่าสนใจเพียงใดก็น่าจะเป็นผู้รับสารเป็นผู้กำหนด เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีภูมิหลังส่วนตัวที่แตกต่างกันจึงมีการพิจารณาและตีความที่แตกต่างกันไป

ดังนั้นการส่งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร 4 ประการดังนี้ (กริช สืบสนธิ, 2525)

ประการแรก คือความต้องการของผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วการรับข่าวสารของแต่ละบุคคลนั้นจะเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งประกอบด้วย 1) ต้องการข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับตน 2) ต้องการข่าวสารที่สอดคล้องกับความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของตน 3) ต้องการประสบการณ์ใหม่ และ 4) ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการรับสาร

ประการที่สอง คือ ความแตกต่างของผู้รับสาร โดยจะมีความแตกต่างกันดังนี้ 1) วัย เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีความแตกต่างทางด้านความคิดและพฤติกรรม บุคคลที่มีอายุมากจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการสื่อสารแตกต่างจากบุคคลที่มีอายุน้อย อีกทั้งยังมีความสนใจในข่าวสารที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นอายุน่าจะเป็นตัวกำหนดความคิดเห็น ความต้องการ และความพึงพอใจที่แตกต่างกัน 2) เพศ เพศหญิงมีแนวโน้มและความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารมากกว่าเพศชาย แต่ความแตกต่างเพศชายกลับต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น สภาพทางสรีรวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา ความต้องการข่าวสารของบุคคลความคาดหวังที่จะได้ข่าวสารจากคู่สนทนา การสื่อสารระหว่างบุคคล ความพึงพอใจจากการสื่อสารผลอื่นที่ตามมาจากการรับส่งข่าวสารนั้นด้วย และ 3) การศึกษามีอิทธิพลต่อ ประสิทธิภาพในการสื่อสารของผู้รับสารซึ่งอาจเกิดได้ตั้งแต่การแปลความ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ พฤติกรรมในการรับสารแตกต่างกันไป ผู้ส่งสารจึงต้องตระหนักว่าผู้รับสารมีการศึกษาอยู่ในระดับใดเพื่อจะได้เสนอข่าวสารและเลือกใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม

ประการที่สาม คือความตั้งใจและประสบการณ์เดิม หากผู้รับสารมีความตั้งใจในการรับสารแล้วก็จะช่วยให้รับรู้ข่าวสารได้ดีกว่า

ประการที่สี่ คือความคาดหวังและความพึงพอใจ ความคาดหวังเป็นความรู้สึกที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของคนในการที่จะดีต่อสภาพแวดล้อมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ ส่วนความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารก็คือความพึงพอใจในข่าวสารที่ได้รับนั่นเองเพราะฉะนั้นการสร้าง ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารจะต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในเรื่องของข่าวสารที่ได้รับว่ามีความพอดีและช่องทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จากงานวิจัยของ วิโอ โกลด์ฮาร์เบอร์ และเยท (Wiio, Goldhaber & Yates, 1980) พบว่า การได้รับข่าวสารมากเกินไปจะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในการติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกันกับการได้รับปริมาณข่าวสารน้อยเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โรเบิร์ต และ ไรลีย์ (Robert & O'Reilly, 1974) ที่พบว่า โดยทั่วไปแล้วความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับปริมาณของการติดต่อสื่อสาร และความเพียงพอของข่าวสาร อีกทั้งในการสร้างความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารยังต้องคำนึงถึงปัจจัยผู้รับสารซึ่งเกี่ยวกับความแตกต่างของบุคคลซึ่งเป็นตัวการทำให้การแปล

ความรู้สึกรู้สึกแตกต่างกันและจะส่งผลต่อความพึงพอใจอีกด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการทำงานรอบบิ้นส์ และคูลเตอร์ (Robbins & Coulter, 1999) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล 2 คำ นี้มีความหมายแตกต่างกัน ดังนี้ ประสิทธิภาพคำนึงถึงการใช้ทรัพยากร (Resource) ให้เกิดประหยัคหรือสิ้นเปลืองน้อยที่สุด ส่วนประสิทธิผลนั้นคำนึงถึงความสามารถบรรลุเป้าหมาย Goal Attainment) ที่กำหนด 2 คำนี้ไว้ มีความเกี่ยวข้องกัน คือ บริษัทจะมีวิธีการ คือการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดการสิ้นเปลืองน้อยที่สุด โดยมีเป้าหมาย คือ ประสิทธิผลหรือการให้บรรลุจุดมุ่ง หมายที่กำหนดไว้สูงสุด วิธีการ : ประสิทธิภาพ จุดมุ่งหมาย : ประสิทธิผล เป้าหมายใช้วัสดุสิ้นเปลืองต่ำสุด การบรรลุเป้าหมายสูงสุด(ประหยัคที่สุด)

ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (Robbins & Coulter, 1999) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเป็นดัชนีชี้วัดถึงผลงาน Performance และความสำเร็จขององค์กร องค์กรใดสามารถเลือกเป้าหมายที่เหมาะสม และบรรลุเป้าหมายนั้นได้ (คือมีประสิทธิผล)ด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (คือมีประสิทธิภาพ) มากเท่าไร ย่อมเป็นองค์กรที่สูงในผลงานและความสำเร็จมากเท่านั้นโดยหลักการแล้ว องค์กรควรจะมีทั้งประสิทธิผล และประสิทธิภาพควบคู่กัน แต่ปรากฏว่าบ่อยครั้งองค์กรจำนวนมากที่สามารถทำได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง องค์กรบางแห่งอาจทำให้มีประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายไว้ แต่กลับมีการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เช่น การต้องใช้วัตถุดิบหรือวัสดุอุปกรณ์มากเกินไปจนความจำเป็น และรวมถึงการใช้แรงงานคนอย่างสิ้นเปลือง และเหนื่อยอ่อนด้วย บางองค์กรอาจมีประสิทธิภาพการทำงานดี แต่อาจไม่มีประสิทธิผลเลย เช่นองค์กรอาจจะสามารถผลิตภัณฑ์ หรือให้บริการได้โดยมีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง แต่กลับไม่สามารถขายสินค้าที่ไม่ตรงกับความต้องการของลูกค้า หรือไม่สามารถอำนวยความสะดวกที่ได้คุณภาพตรงตามที่ลูกค้าอยากได้ซึ่งในที่สุดการขายก็จะตกต่ำลงเรื่อย ในการวัดผลงานโดยรวมขององค์กรจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งสองอย่าง คือความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงานควบคู่กัน องค์กรที่มีประสิทธิผลในช่วงสั้นจึงไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะมีประสิทธิผลต่อเนื่องไปในระยะยาวด้วยคำว่าประสิทธิผล และประสิทธิภาพเป็นของคู่กันก็จริงแต่อาจจะไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันองค์กรที่จะสามารถอยู่รอด และเติบโตได้ในปัจจุบัน จะต้องสามารถสร้างทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผลให้กับตนเองได้ไปพร้อม ๆ กัน ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วยสินค้า และบริการที่เป็นที่ต้องการอย่างการใช้ทรัพยากรการบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุด

แท้จริงในระดับคุณภาพ และราคาที่สามารถแข่งขันได้ ปัจจุบันองค์กรทั้งหลายไม่เพียงแต่จะต้องแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศเท่านั้น การที่โลกเปิดกว้าง และเชื่อมโยงถึงกันในทุกด้าน ทำให้องค์กรต้องแข่งขันกับคู่แข่งจากภายนอกประเทศด้วยอยู่ตลอดเวลา ความคิดในเรื่องประสิทธิผลประสิทธิภาพ และผลงานจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ หากหวังความเติบโตขององค์กร

อนึ่งคำว่า ความมีประสิทธิภาพ นอกจากมีความหมายถึง ความคล่องแคล่ว ชำนาญในการใช้ทรัพยากร (แรงงาน เครื่องจักร วัตถุดิบ) การเปรียบเทียบความมีประสิทธิภาพกับต้นทุนยังสามารถให้คำนิยามไว้ว่า เป็นผลลัพธ์ที่ได้รับอย่างดี นั่นคือ ผลผลิตสินค้าได้คุณภาพ ในวิธีที่ดีที่สุดเวลาสั้นที่สุด ประสิทธิภาพต้นทุนดีที่สุดส่วนค่า

ว่า ความมีประสิทธิภาพ เป็นคุณภาพของงาน ความน่าเชื่อถือ ความพึงพอใจของลูกค้า ความรับผิดชอบ ลักษณะรูปทรงงดงาม ความสะอาด ความสะดวก ความสบาย การสื่อสารความสุภาพอ่อนโยน ควรมีสมรรถนะ ความมีพร้อม ความยืดหยุ่น ยืดหยุ่นด้านปริมาณยืดหยุ่นด้านความรวดเร็วของการส่งมอบ (ตรงเวลา) ยืดหยุ่นด้านข้อกำหนดเฉพาะ (ทำตามของลูกค้าประสงค์)

ทั้งยังหมายถึง นวัตกรรม ความคิดริเริ่ม ฯลฯ ส่วนนิยามคำว่า ความมีประสิทธิภาพ ว่าการผลิตได้ผลลัพธ์ที่ตั้งใจไว้ นั่นคือ ผลิตได้ผลผลิตตามที่ลูกค้าต้องการ (คุณภาพสูง ตรงเวลา) ตรงกับคำของ روبบินส์และคูลเทอร์ (Robbins & Coulter, 1999) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการขององค์กร ก็คือการพยายามสูญเสียทรัพยากรให้น้อยที่สุด (ความมีประสิทธิภาพสูง) บรรลุเป้าหมายสูงสุด (ความมีประสิทธิภาพสูง) ซึ่งเป็นรากฐานของการเพิ่มผลผลิต ดังนั้น การบริหารงานขององค์กรจึงแสวงหาความมีประสิทธิภาพ (บรรลุเป้าหมาย) กับความมีประสิทธิภาพ (บรรลุการประหยัดทรัพยากร)

ติน ปรัชญพฤทธ์ (2544) ได้ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) คือการสนับสนุนให้มีวิธีการบริหารที่จะได้รับผลดีมากที่สุด โดยสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด นั่นคือการลดค่าใช้จ่ายทางด้านวัสดุ บุคลากร ลง ในขณะที่พยายามเพิ่มความแม่นยำ ความเร็วและความสะดวกด้วย

ประสิน โสภณบุญ (2523) ได้กล่าวถึงการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีทักษะ (Skill) ดังนั้น การที่จะเน้นส่งเสริมพัฒนา การแบ่งงานและการฝึกผ่านเฉพาะงาน จะช่วยให้เกิดการประหยัดทั้งทรัพยากร และเวลาในการปฏิบัติงาน และขั้นตอนการบังคับบัญชา รวมทั้งระเบียบวินัยข้อบังคับของงานที่เห็นเด่นชัด แนวคิดของ เฮอริงตัน อีเมอร์สัน (Harrington Emerson, 1993) ที่เกี่ยวกับหลักการทำงานให้มีประสิทธิภาพ 12 ประการดังนี้

1. ทำความเข้าใจและกำหนดแนวความคิดในการทำงานให้กระจ่าง
2. ให้หลักสามัญสำนึกในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน
3. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง
4. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน
5. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม
6. การทำงานต้องเชื่อถือได้ มีความฉับพลัน มีสมรรถภาพ
7. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง
8. งานสำเร็จทันเวลา
9. ผลงานได้มาตรฐาน
10. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้
11. กำหนดมาตรฐานที่สามารถเป็นเครื่องมือ ในการฝึกสอนงานได้
12. ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

แนวคิดของ ปีเตอร์สันและพาวแมน (Peterson & Plowman, 1953) ได้กล่าวไว้ว่าประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงานทางธุรกิจ หมายถึง ความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมตามความต้องการมากที่สุด โดยใช้ต้นทุนในการผลิตต่ำที่สุด ซึ่งประสิทธิภาพในทางธุรกิจนั้น จะมุ่งพิจารณาในเรื่องประสิทธิภาพของงาน โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ต้นทุน (Cost) คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) และเวลา (Time) เป็นสำคัญ

1. คุณภาพของงาน (Quality) จะต้องมีความสูง คือผู้ผลิตและผู้ใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและมีความพึงพอใจ
2. ปริมาณงาน (Quantity) งานที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามความคาดหวังของหน่วยงาน
3. เวลา (Time) คือ เวลาที่ใช้ในการดำเนินงานจะต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องตามหลักการเหมาะสมกับงานและทันสมัย
4. ค่าใช้จ่าย (Costs) ในการดำเนินการทั้งหมดจะต้องเหมาะสมกับงาน และวิธีการคือจะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมากที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารกับประสิทธิภาพในการทำงานข้างต้นแล้ว ผลการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณา กำหนดแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ จึงขอนำมาสรุปผลงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการศึกษา ดังนี้

สุปัญญา กิตติวิสาร (2533) ได้วิจัยเรื่องการติดต่อสื่อสารกับการปฏิบัติงานการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมของข้าราชการในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด พบว่า การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ข้าราชการเห็นด้วยกับการใช้การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยเห็นว่าการสนทนากับเพื่อนร่วมงาน ทำให้ได้รับข่าวสารเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีปัญหา มักจะถามผู้บริหารเสมอและพยายามหาเวลาออกพูดคุยกับผู้บริหาร

วิชัย สนธิศิริ (2538) ศึกษาเรื่อง ความเห็นของพนักงานเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ให้บริการควบคุมจราจรทางอากาศ: กรณีศึกษาศูนย์ควบคุมจราจรในทางอากาศกรุงเทพฯ บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด พบว่า ลักษณะส่วนบุคคล คือประสบการณ์ในการทำงาน ความสนใจในวิชาชีพ ความรู้เกี่ยวกับงาน และความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการทำงาน คืออุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงาน การประสานงาน กฎ ระเบียบข้อกำหนดในการทำงาน ข้อผิดพลาดของเจ้าหน้าที่และความพร้อมในการทำงาน จะมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงต่อความเห็นของพนักงานเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ชื่นอารมณ์ จันทรพินิจรัตน์ (2531) ได้ศึกษาเรื่อง “การติดต่อสื่อสารภายในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า ผู้บริหารมีพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารเพื่อ

ความสัมพันธ์มากกว่าเพื่อการปฏิบัติงานใช้วิธีการติดต่อสื่อสารทางวาจาและวิธีการติดต่อสื่อสารทางลายลักษณ์อักษรในการปฏิบัติระดับมาก ชนิดของข่าวสารครูได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานระดับมากส่วนข่าวเกี่ยวกับผลประโยชน์ได้รับระดับน้อย ปัญหาและอุปสรรคของการติดต่อสื่อสาร คือการไม่มีแผนผังที่แสดงระบบการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจน

ทิวาพร เลิศสมบูรณ์ (2532) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารของผู้บังคับบัญชากับความพึงพอใจในการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาศึกษาเฉพาะกรณี: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในเรื่องของการสั่งงานโดยปกติทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาจะชอบใช้วิธีการสั่งงานแบบลายลักษณ์อักษรเป็นทางการมากที่สุดเพราะเป็นไปตามระเบียบของทางราชการมีหลักฐานชัดเจนในความรับผิดชอบและการปฏิบัติงาน ในกรณีที่หัวหน้าสั่งงานไม่ชัดเจนและลูกน้องไม่เข้าใจเขาก็จะเข้าพบและถามจากหัวหน้าโดยตรงพฤติกรรมการสื่อสารของผู้บังคับบัญชาอันประกอบด้วยตัวแปรย่อย ความถูกต้องชัดเจนของสาร และการเปิดโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชามีค่อนข้างมาก เช่นเดียวกับคุณลักษณะความน่าเชื่อถือของผู้บังคับบัญชา อันประกอบด้วยตัวแปรย่อย ความรู้สึกไว้วางใจจากลูกน้อง ความสามารถในการปฏิบัติงานและบุคลิกดึงดูดใจเฉพาะตัวมีค่อนข้างมาก ระดับความพึงพอใจทั้งหมดในการทำงานโดยเฉลี่ยค่อนข้างมาก แต่หากแยกพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ความรู้สึกผูกพันต่อองค์กรและความพึงพอใจในลักษณะงานค่อนข้างมาก ในขณะที่ความพึงพอใจในนโยบายและการบริหารงานและความพึงพอใจในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งค่อนข้างมีน้อย

กมลเวช นิตยสุทธิ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การติดต่อสื่อสารภายในโรงเรียนมัธยมสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการติดต่อสื่อสารใช้วิธีการติดต่อสื่อสารทางวาจามากกว่าลายลักษณ์อักษร วิธีการทางวาจาใช้การประชุมกรรมการมากที่สุดและใช้การประกาศเสียงตามสายน้อยที่สุด ปัญหาที่พบมากที่สุดคือการแจกข่าวสารกระชั้นชิดเกินไป ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ปัญหาน้อยที่สุดคือขนาดของตัวหนังสือและความชัดเจนของการเขียนหรือการพิมพ์

พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ (2540) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและวิธีการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรกับความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานคนไทยในบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่น” ผลการวิจัยพบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาของบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นเป็น ลักษณะการสื่อสารโดยตรงและเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ลักษณะและวิธีการติดต่อสื่อสารของผู้บังคับบัญชามีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานคนไทยในบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่น ความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นมีวิธีการติดต่อสื่อสารโดยการประชุมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมการสื่อสารและการทำงานเป็นกลุ่มบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นได้แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและเป้าหมายของบริษัทให้พนักงานทราบอยู่เสมอ และบริษัทให้ข่าวสารที่ทำให้พนักงานรู้สึกรักและภาคภูมิใจบริษัท แหล่งข่าวสารและวิธีการติดต่อสื่อสารที่พนักงานคนไทยในบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นให้ความสนใจที่จะติดต่อสื่อสารและให้ความเชื่อถือ คือจากหนังสือเวียน จากการประชุม และจาก

หัวหน้างาน พนักงานคนไทยในบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นมีความพึงพอใจในการทำงานเนื่องจากมีความรู้สึกถึงความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจ้างงานแบบตลอดชีพซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของระบบการบริหารงานของญี่ปุ่น

เรวัตร สมบัติทิพย์ (2543) ได้วิจัยเรื่อง “การติดต่อสื่อสารในองค์กร: กรณีศึกษาบริษัทซีเกท เทคโนโลยี (ประเทศไทย) จำกัด” พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการติดต่อสื่อสารในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความคิดเห็นต่อการติดต่อสื่อสารด้านคุณภาพของสื่อที่ใช้ในองค์กรมากที่สุด รองลงมาคือ ในด้านบรรยากาศของการติดต่อสื่อสารในองค์กร ปัจจัยทางด้านเพศอายุ ระดับตำแหน่ง และระดับการศึกษาของพนักงานต่างกัน พนักงานมีความคิดเห็นต่อการติดต่อสื่อสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นปัจจัยทางด้านระยะเวลาในการทำงาน พนักงานมีความคิดเห็นต่อการติดต่อสื่อสารไม่แตกต่างกัน ส่วนวิธีการสื่อสารด้วยลายลักษณ์อักษร วิธีการสื่อสารด้วยวาจา และวิธีการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีต่างกันพนักงานมีระดับความคิดเห็นต่อวิธีการสื่อสารภายในองค์กรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พิเชษฐ์ บุญมี (2544) ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารภายในองค์กร: ศึกษากรณีธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่” พบว่าพนักงาน มีความคิดเห็นว่า การสื่อสารภายในองค์กร

การของธนาคาร สามารถทำให้เกิดสัมพันธภาพ เกิดความเข้าใจ เกิดการประสานงาน เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลในการทำงานสูง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารภายในองค์กรได้แก่ตำแหน่ง อายุงานในตำแหน่งรูปแบบและช่องทางการสื่อสารภายในธนาคาร

อภิรดี วรานิซสกุล (2545) ศึกษาลักษณะและวิธีการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานโรงแรมมณเฑียร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บังคับบัญชาเป็นแหล่งข่าวสารที่ พนักงานได้รับมากที่สุด และยังเป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้องและชัดเจนมากที่สุดด้วยเช่นกัน สำหรับวิธีการติดต่อสื่อสารที่ผู้บังคับบัญชาใช้กับพนักงานมากที่สุดคือ การสั่งงานด้วยตัวเอง เช่นเดียวกับวิธีการติดต่อสื่อสารของผู้บังคับบัญชาที่พนักงานพอใจมากที่สุด และในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสั่งงานแล้วพนักงานไม่เข้าใจ พนักงานจะไม่ทำงานนั้นจนกว่าผู้บังคับบัญชาจะชี้แจงและใช้วิธีปรึกษาผู้บังคับบัญชาโดยตรง และเมื่อพนักงานมีปัญหาในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติงานบุคคลแรกที่พนักงานจะเข้าไปขอคำแนะนำคือผู้บังคับบัญชา ในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานในโรงแรม พบว่า เดินเข้าไปคุยด้วยตนเอง เป็นวิธีการที่พนักงานใช้มากที่สุด ส่วนวิธีการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานที่พนักงานพอใจมากที่สุดคือ เดินเข้าไปคุยด้วยตนเองเช่นกัน ในการศึกษาถึงความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร พบว่าพนักงานส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง โดยพนักงานมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านการติดต่อสื่อสารในระดับเดียวกัน และด้านการติดต่อสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาสู่ผู้บังคับบัญชา และในด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมแล้วพนักงานส่วนใหญ่ของโรงแรมมีความพึงพอใจในการ

ปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยพนักงานมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกล่าวคือ ถ้าพนักงานมีความพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรแล้ว ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

ลีวิทท์ (Leavitt, 1964) ได้วิจัยเกี่ยวกับสายใยการติดต่อสื่อสารในองค์กร และผลกระทบ

ของสายใยที่มีต่อความถูกต้องของการติดต่อสื่อสาร ผลการปฏิบัติงานและการตอบสนองความพอใจของสมาชิกของกลุ่ม การวิจัยดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ น่าสนใจและมีความสำคัญ เพราะว่าผู้บริหารมีอิทธิพลบางอย่างต่อแนวทางของการพัฒนาช่องทางของการติดต่อสื่อสารขึ้นมาภายในหน่วยงานของตน โครงสร้างของอำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการที่ผู้บริหารกำหนดให้มาจะช่วยกำหนดว่าใครจะต้องเกี่ยวข้องกับใคร ดังนั้นผู้บริหารสามารถออกแบบหน่วยงานของตนในแนวทางที่ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้

โกลด์ฮาเบอร์ (Goldhaber, 1983) ได้วิจัยเกี่ยวกับความต้องการด้านการติดต่อสื่อสารของบุคลากรในองค์กร 16 แห่ง พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่ต้องการติดต่อสื่อสารกับผู้บริหารโดยตรงเพื่อรายงานผลการปฏิบัติงาน ปรีกษาหรือ หรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กร แสดงให้เห็นได้ว่าบุคลากรขององค์กรต้องการที่จะติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบนไปยังผู้บังคับบัญชา ในขณะที่เดียวกันที่ผู้บังคับบัญชาไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ติดต่อสื่อสารขึ้นไป ซึ่งผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรอาจจะกระทบถึงความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้

ไดแอนซ์ (Diance, 2004) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการสื่อสารแลกเปลี่ยนสารของหัวหน้างาน กับผู้ใต้บังคับบัญชา กับความพึงพอใจกับการสื่อสารภายในองค์กรและความคิดสร้างสรรค์ในองค์กรในด้านบันเทิง จุดเน้นของการวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับคุณภาพการสื่อสารของหัวหน้า-ผู้ใต้บังคับบัญชา ความคิดสร้างของพนักงานและความพึงพอใจของพนักงานกับการสื่อสารในสถานที่ทำงาน งานวิจัยนี้เสนอว่าการปฏิบัติงานเชิงสร้างสรรค์ของพนักงาน และระดับความพอใจการสื่อสารภายในองค์กร จะถูกกำหนดได้หลายแนวทาง โดยขึ้นอยู่กับคุณภาพของการปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อหัวหน้างาน การประเมินความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน ความพอใจในการสื่อสาร และคุณภาพการแลกเปลี่ยนสารของหัวหน้าผู้ใต้บังคับบัญชานำมาใช้ในหลายบริษัท ในอุตสาหกรรมบันเทิง ซึ่งการสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์ ได้รับการพิจารณาว่าสำคัญเรื่องที่ยอมรับได้จากงานวิจัย คือ ทำให้เปิดโอกาสให้องค์กรพิจารณากำหนดว่า วิธีการที่คุณภาพการสื่อสารของหัวหน้า-ผู้ใต้บังคับบัญชา ร่วมกันความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน และความพึงพอใจกับการสื่อสารภายในองค์กร

คาโตะ และอาคาโฮริ (Kato & Akahori, 2004) ศึกษาการติดต่อสื่อสารผ่านโดยใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) กับการรับรู้การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face-to-face Communication) ในประเทศญี่ปุ่น เป็นการศึกษาการรับรู้ของแต่ละบุคคลและภาวะทางอารมณ์ที่มีต่อการสื่อสารแต่ละประเภทโดย

ใช้เครื่องมือของการติดต่อสื่อสารแบบธรรมดาทั่วไปคือเครื่องคอมพิวเตอร์เปรียบเทียบกับ การรับรู้ในจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ พบว่าการรับรู้มีผลต่อการความจำ ความรู้สึกนึกคิดและการเรียนรู้ อารมณ์มีผลต่อการติดต่อสื่อสารและยังบ่งบอกถึงระดับการนำเสนอ ซึ่งข้อดีของการติดต่อสื่อสารผ่านทางคอมพิวเตอร์คือบุคคลรู้สึกสะดวกสบายและมีความมั่นใจในการตอบสนองของผู้รับ ข้อเสียคือแฝงด้วยความรุนแรงไม่ยิ่งคิดมากกว่า การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า ขาดความเป็นส่วนตัวซึ่งตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การติดต่อสื่อสารผ่านทางคอมพิวเตอร์ และการติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า

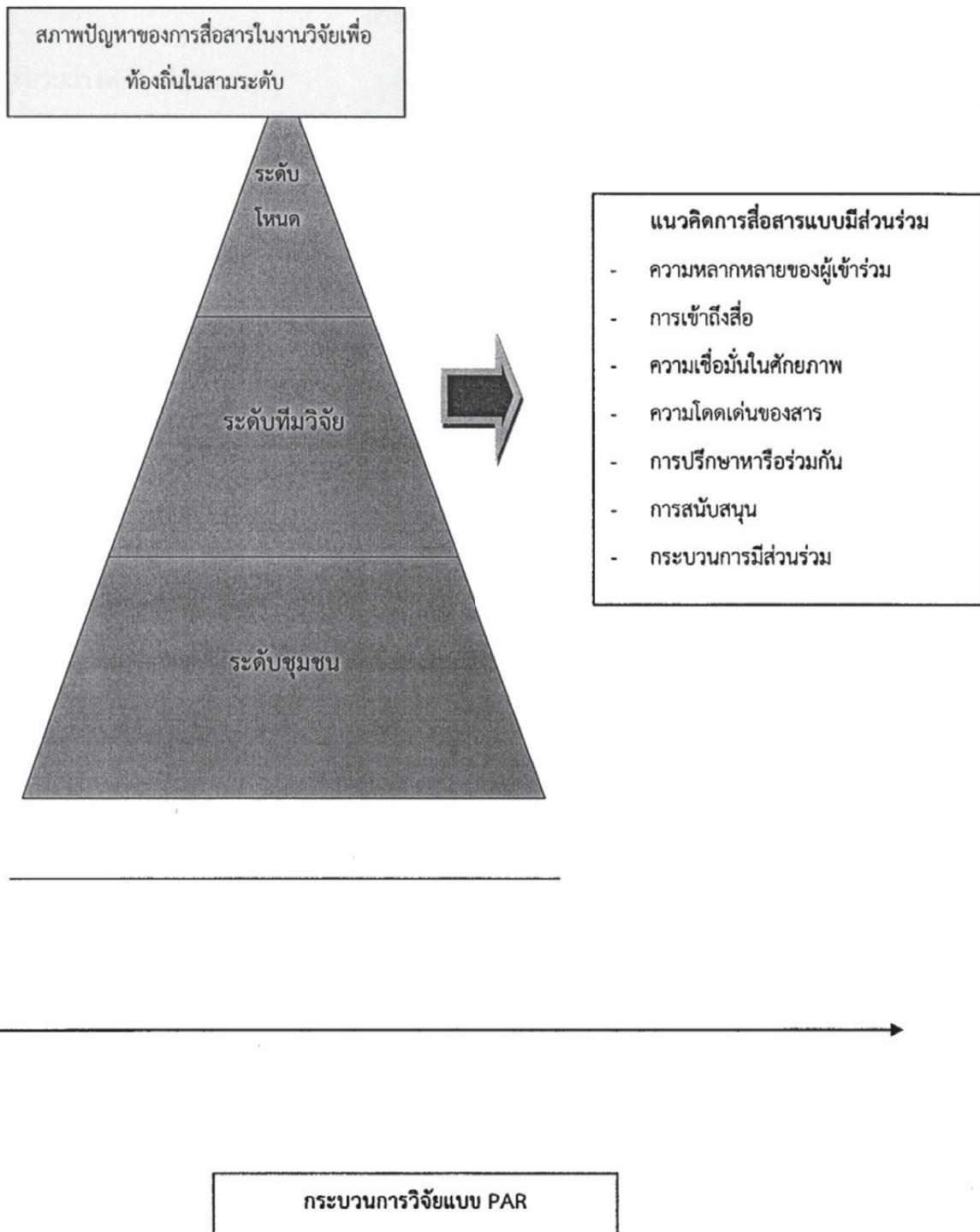
ทานริเวอร์ดี (Tanriverdi, 2005) ได้ศึกษาเรื่อง “Performance Effects of Information

Technology synergies in Multibusiness Firms” ได้นำเสนอว่าความไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีที่เป็นการนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเล็ก ๆ ที่เฉพาะเจาะจง เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการนำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ กันอย่างกว้างขวาง หลักการของการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเรื่องของความสามารถนำไปใช้ในอุตสาหกรรมมากมาย ดังนั้นกิจการที่เป็นเจ้าของหน่วยงานที่ดำเนินงานในอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันจะมีโอกาสในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้เงื่อนไขของการพัฒนาขีดความสามารถในศักยภาพของธุรกิจที่หลากหลาย จากการสุ่มตัวอย่าง พบว่า ต้นทุนเล็กน้อยที่เพิ่มขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องหรือกระบวนการบริหารไม่มีผลกระทบต่อศักยภาพขององค์กร ในขณะที่คุณค่าที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่จากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สมบูรณ์และกระบวนการบริหารมีผลต่อศักยภาพของทั้งองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ความหลากหลายในระดับของธุรกิจได้บอกลถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศและศักยภาพทั้งองค์กรในเรื่องของระดับของความหลากหลายที่เพิ่มขึ้นศักยภาพมีผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในทางที่ดี แต่เริ่มลดความสำคัญลง การบริหารงานของธุรกิจ (บริหารแบบรวบอำนาจ กระจาย

อำนาจ หรือ ไฮบริด (Hybird)) ไม่มีความแตกต่างในศักยภาพในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศพอสรุปได้ว่า การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานหรือบุคลากรในองค์กรทั้งสิ้น ซึ่งปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลการสื่อสารเพื่อการทำงาน เช่น นโยบายและการบริหารการวางแผน การปฏิบัติงาน หากมีการติดต่อสื่อสารไปในแนวทางเดียวกัน องค์กรประกอบด้านการสื่อสารครบถ้วนสมบูรณ์จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานโดยตรง โดยปัจจัยส่วนบุคคลเช่น การศึกษา ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ประสบการณ์ โอกาสในตำแหน่งงาน

และ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการทำงาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานเช่นกัน

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

3.1 กระบวนการพัฒนาโครงการ

ในการพัฒนาโครงการสามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ช่วงเตรียมการ

1. ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย และรายละเอียดในการดำเนินงาน
2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการกับโครงการ 3 โครงการและวางแผนการศึกษาและดำเนินการ
3. เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพช่วงต้นน้ำร่วมกับโหนด
4. จัดอบรมเทคนิค เครื่องมือการวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่
5. เก็บข้อมูล ได้แก่ การ Review เอกสารของโหนด การสรุปบทเรียน การ Indeptinterview และลงพื้นที่กับนักวิจัย โครงการปี 2556 เพื่อร่วมกันค้นหาและทดสอบแนวทางการแก้ไขปัญหาค้นหารูปแบบการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละโครงการ โดยมีแนวทางของปัญหาที่ได้จากการศึกษางานวิจัยย้อนหลังเป็นแนวทางและกรอบในการศึกษา
5. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล 1 ครั้ง
6. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน
7. สรุปบทเรียนกลางน้ำ (ครึ่งทาง)
 - 8.1 จัดสรุปบทเรียนในพื้นที่ (ร่วมกับทีมวิจัย)
 - 8.2 จัดสรุปบทเรียนร่วมกับโหนด
9. จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงิน งวดที่ 1 นำส่งให้กับ สกว. และ มมส.

3.2 กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพของทีม

ระยะที่ 2 ช่วงปฏิบัติการ

1. ประชุมวางแผนการก่อนลงปฏิบัติการ
2. ปฏิบัติการออกแบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการครั้งที่ 1
3. ประชุมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติการ

4. เข้าร่วมเวทีพัฒนาศักยภาพร่วมกับ Node และเครือข่ายงานวิจัยท้องถิ่น
5. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารร่วมกับนักสื่อสารทั้ง 3 โครงการ
6. ปฏิบัติการออกแบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการครั้งที่ 2
7. ประชุมติดตามและประเมินผลการปฏิบัติการ
8. กระบวนการบูรณาการสู่การเรียนการสอน

3.3 กระบวนการแตกกรอบการศึกษาและการจัดทำเครื่องมือ

วัตถุประสงค์ที่	เนื้อหาข้อมูลที่ต้องเก็บ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ/เทคนิคการเก็บข้อมูล	แนวคิด/ทฤษฎี	วิธีการ
1. เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตลอดจนปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารและเผยแพร่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	องค์ความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและปัญหาของการสื่อสารและเผยแพร่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชุดความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ตารางบันทึกข้อมูล	ทฤษฎีการเปิดรับสื่อ, แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม	แยกชุดองค์ความรู้ที่ได้มาให้อยู่ในหมวดหมู่
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ	ช่องทางในการสื่อสารของคนในพื้นที่งานวิจัยท้องถิ่น	คนในท้องถิ่นพื้นที่งานวิจัย	แบบสอบถามและการสัมภาษณ์	แบบจำลองการสื่อสาร SMCR ของเบอร์โล, แนวคิดด้านการสื่อสารชุมชน	ทดสอบโดยใช้แบบสอบถามที่เหมาะสมกับรูปแบบสื่อแต่ละประเภท/สัมภาษณ์แบบเจาะจง
3. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับงานวิจัย	รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับงานวิจัยท้องถิ่น	คนในท้องถิ่นพื้นที่งานวิจัย	สนทนากลุ่ม/วิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานใน	ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	สนทนากลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหา

วัตถุประสงค์ที่	เนื้อหาข้อมูลที่ต้องเก็บ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ/เทคนิคการเก็บข้อมูล	แนวคิด/ทฤษฎี	วิธีการ
ท้องถิ่น			การเผยแพร่ งานวิจัยสู่ ท้องถิ่น	เนี่ยลเลอร์ เนอร์, แนวคิดพื้นที่ สาธารณะ, แนวคิด เกี่ยวกับการ แพร่กระจาย	ด้านการ สื่อสารในการ เผยแพร่ งานวิจัยที่ เกิดขึ้นเพื่อ นำไปสู่การ ค้นหารูปแบบ การสื่อสารเพื่อ เผยแพร่ ความรู้สู่ ท้องถิ่นและ สาธารณะของ ทีมวิจัย CBR รุ่นปัจจุบัน

2.3.1 แผนปฏิบัติการ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
1.ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย และรายละเอียดในการดำเนินงาน	1.เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย และการวางแผนดำเนินงาน	1.นักวิจัยหลักสูตรฯ 5 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 20 คน 3. นิสิต มมส. 11 คน รวม 36คน	1.กำหนดวันเวลา 2.ประสานงานนัดหมายทีมวิจัย 3.ประชุมทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ สร้างข้อตกลงร่วม และกำหนดรายละเอียดในการดำเนินงาน	1.ทีมวิจัยทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการบทบาทหน้าที่ในการทำงาน 2.ได้แผนการดำเนินงาน	เดือนมีนาคม พ.ศ.2556 จำนวน 1 วัน
2.ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการกับชุมชนและวางแผนการศึกษาและการดำเนินงาน	1.เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์โครงการกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย	1.นักวิจัยหลักสูตรฯ 5 คน 2.พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน 3. นักวิจัยท้องถิ่นใน	1.กำหนดวันเวลา 2.ประสานงานสถานที่ 3.ประสานทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง	1.ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ	เดือนมีนาคม พ.ศ.2556 จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
3. เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพช่วงต้นน้ำร่วมกับโหนด		โครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 20 คน 5. นิสิต มมส. 11 คน รวม 46 คน	4. จัดประชุม 5. สรุปผล		
	1. เพื่อให้ให้นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจแนวคิดหลักการกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. เพื่อให้ให้นักวิจัยท้องถิ่นสามารถออกแบบการดำเนินการได้ 3. เพื่อให้โครงการวิจัยได้ทราบหลักการบริหารจัดการโครงการเป็นเบื้องต้น 4. เพื่อให้ให้นักวิจัยท้องถิ่น	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน รวม 16 คน	1. ประสานทีมวิจัยในพื้นที่และพี่เลี้ยงโหนด 2. เข้าร่วมอบรม	1. นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการและวิธีการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. นักวิจัยท้องถิ่นสามารถออกแบบการดำเนินการของโครงการได้ 3. ทีมวิทยากรหลักการบริหารจัดการโครงการเป็นเบื้องต้น 4. นักวิจัยท้องถิ่นสามารถ	เดือน มีนาคม พ.ศ. 2556 จำนวน 3 วัน 2 คืน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
	สามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติภารกิจกับโครงการวิจัยได้ 5. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัยในโครงการและระหว่างโครงการ			นำเอาความรู้ไปปฏิบัติภารกิจกับโครงการวิจัยได้ 5. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัยในโครงการและระหว่างโครงการ	
4. จัดอบรมเทคนิค เครื่องมือ การวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่	1. เพื่อให้ทีมวิจัยท้องถิ่น ถ่ายทอด และขยายความรู้ที่ได้อบรมมาให้กับทีมวิจัยที่ไม่ได้ไปอบรมฟัง 2. ทีมวิจัยท้องถิ่นเรียนรู้เทคนิคและเครื่องมือการวิจัยท้องถิ่น และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงใน	1. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 3 โครงการ รวม 20 คน รวม 30 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานสถานที่ 3. ประสานทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง 4. จัดอบรม 5. สรุปผล	1. นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจเทคนิค และเครื่องมือวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. นักวิจัยท้องถิ่นสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติภารกิจกับโครงการวิจัยได้	เดือน มีนาคม พ.ศ. 2556 จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
5. เก็บข้อมูล ได้แก่ การ Review เอกสารของโหนด การสรุปบทเรียน การ Indept interview และลงพื้นที่กับนักวิจัย โครงการปี 2556	พื้นที่ 1. เพื่อร่วมกันค้นหาและทดสอบแนวทาง การแก้ไข ปัญหา ค้นหาคำตอบ การสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นในแง่ สะท้อนการ โดยมีแนวทาง ของปัญหาที่ได้จาก การศึกษางานวิจัยย้อนหลัง เป็นแนวทางและกรอบในการศึกษา	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมนักวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 4 คน 4. นักวิจัยท้องถิ่น รุ่น 6-7 จำนวน 20 คน 5. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน รวม 50 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานนัดหมายทีมวิจัย 3. ร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูล 4. แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ คิดเห็นผ่านการประชุมกลุ่ม	1. ได้ข้อมูลและทดสอบแนวทางการแก้ไขปัญหา ค้นหารูปแบบการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละโครงการ	เดือนมีนาคม – พฤษภาคม พ.ศ. 2556 (เดือนละ 2 ครั้ง)
6. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล 1 ครั้ง	1. เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ / ตรวจสอบข้อมูลของทีมนักวิจัย	1. นักวิจัยหลัก 5 คน	1. กำหนดวันเวลา	1. ได้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันของทีมนักวิจัย	เดือน กรกฎาคม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
	2. เพื่อวางแผนเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน	2. นิสิต มมส. 11 คน 3. เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมบัณฑิตศึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 4 คน 4. นักวิจัยท้องถิ่น รุ่น 6-7 จำนวน 20 คน 5. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน รวม 50 คน	2. ประสานงานสถานที่ 3. ประสานทีมวิจัย 4. จัดวิเคราะห์ข้อมูล 5. สรุปผล	2. ทีมร่วมกันกำหนดเนื้อหาสาระ กระบวนการและบทบาทในการจัดเวทีคืนข้อมูล	จำนวน 1 วัน
7. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน	1. เพื่อร่วมกันตรวจสอบข้อมูลจากการศึกษาของทีมวิจัย 2. เพื่อร่วมกันแก้ไขข้อมูล	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมบัณฑิตวิชาการ	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานสถานที่ 3. ประสานทีมวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง	1. ทราบข้อมูลของตนเอง 2. ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน	เดือนสิงหาคม จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
8. สรุปบทเรียนกลางน้ำ (ครึ่งทาง) 8.1 จัดสรุปบทเรียนในพื้นที่ (ร่วมกับทีมวิจัย)	1. เพื่อให้ทีมวิจัยได้สรุปบทวนการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้ประเมินความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินงานร่วมกัน 2. สามารถกำหนดแผนปฏิบัติงานระยะต่อไป	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 4 คน 4. นักวิจัยท้องถิ่น รุ่น 6-7 จำนวน 40 คน 5. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน รวม 70 คน	4. นำเสนอข้อมูล 5. สรุปผล		
		1. นักวิจัยหลักสูตรฯ 5 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 20 คน 4. นิสิต มมส. 11 คน รวม 36 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานสถานที่ 3. ประสานทีมวิจัย ชุมชน 4. จัดสรุปบทเรียนการทำงาน 5. สรุปผล	1. ทีมวิจัยสามารถสรุปบทวนการดำเนินงานโครงการวิจัย สามารถประเมินความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินงานร่วมกันได้ 2. ทีมวิจัยสามารถกำหนด	เดือนสิงหาคม จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
	3. เพื่อให้ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางในการเขียนรายงานความก้าวหน้า และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในการจัดทำรายงานส่ง สกว.			แผนปฏิบัติงานระยะต่อไป 3. ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางในการเขียนรายงานความก้าวหน้า และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในการจัดทำรายงานส่ง สกว.	
8.2 จัดสรุปบทเรียนร่วมกับ โหนด	1. เพื่อให้ทีมวิจัยได้สรุปบทวนการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้ประเมินความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินงานร่วมกัน นำเสนอพบเรียนการร่วมกัน นำเสนอพบเรียนการดำเนินงานและร่วม 2. สามารถกำหนดแผนปฏิบัติงานระยะต่อไป	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน 4. นักวิจัยท้องถิ่น ปี 2556- 2557 จำนวน 10 คน รวม 36 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานทีมวิจัย 3. สรุปพบเรียนการทำงานที่ผ่านมา 4. นำเสนอพบเรียนการทำงาน ของโครงการ	1. ทีมวิจัยได้สรุปพบเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้ประเมินความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินงานร่วมกัน นำเสนอพบเรียนการดำเนินงานและร่วม 2. ทีมวิจัยสามารถกำหนด	เดือนสิงหาคม จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
	3. เพื่อให้ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางการเขียนรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในการจัดทำรายงานส่ง สกว.			แผนปฏิบัติงานระยะต่อไป 3. ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางการเขียนรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในการจัดทำรายงานส่ง สกว.	
9.จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงิน งวดที่ 1 นำส่งให้กับ สกว. และ มมส.	1. เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานผ่านมาต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1.นักวิจัยหลักผู้สุตรา 5 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 10 คน 3. นิสิต มมส. 11 คน รวม 26 คน	1. ประชุมทีมวิจัยสรุป ประเมินผลการทำกิจกรรม 2. จัดทำเป็นรายงานเสนอต่อ สกว.	1. รวบรวมเอกสารจัดทำรายงานความก้าวหน้า	เดือนสิงหาคม จำนวน 1 เดือน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
10.ประชุมวางแผนการปฏิบัติการ	1. เพื่อเตรียมความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติการ 2. เพื่อวางแผนการปฏิบัติการ	1. นักวิจัยหลักสูตรฯ 5 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 10 คน 3. นิสิต มมส. 11 คน รวม 26 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานทีมวิจัยและชุมชน 3. ประชุมวางแผนการปฏิบัติการ 4. สรุปผลการประชุม	1. ทีมเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติการร่วมกัน 2. ทีมวิจัยมีความพร้อมที่จะดำเนินการ 3. ได้แผนปฏิบัติการของกลุ่มเป้าหมาย	เดือนสิงหาคม จำนวน 1 วัน
11.ปฏิบัติการออกแบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการ	เพื่อออกแบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการ	1. นักวิจัยหลักสูตรฯ 5 คน 2. นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รุ่น 7 ปี 2556 จำนวน 10 คน 4. นิสิต มมส. 11 คน 5. พี่เลี้ยงนักวิชาการ	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานทีมวิจัยและชุมชน 3. ปฏิบัติการ 4. สรุปผล	ได้แบบและปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่โครงการ	กันยายน 56- กุมภาพันธ์ 57 จำนวน 5 ครั้ง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
		CBR จำนวน 10 คน 6.เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริม นักวิชาการงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น มหาสารคาม 4 คน รวม 40คน			
12.ประชุมการติดตามและ ประเมินผลการปฏิบัติการ จำนวน 3 ครั้ง (2 เดือนละ1 ครั้ง)	1. เพื่อทราบสถานะการณ์ โครงการและประเมินผล การดำเนินงาน	1.นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน รวม 16 คน	1.กำหนดวันเวลา 2. ประชุม 3. สรุปผล	1. ได้ติดตามและประเมินผล โครงการ	กันยายน 56 - กุมภาพันธ์ 57 จำนวน 3 ครั้ง
13.เข้าร่วมเวทีพัฒนา ศักยภาพร่วมกับ Node และ เครือข่ายงานวิจัยท้องถิ่น	1. เพื่อพัฒนาศักยภาพทีม วิจัยให้สามารถดำเนิน โครงการวิจัยตามแนวทาง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการ เข้าร่วมเวที Node วิชาการ	1.นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิตมมส. 5 คน รวม 10 คน	1. ประสานผู้เข้าร่วม 2. ดำเนินการ 3. สรุปผล	1. ทีมวิจัยสามารถดำเนิน โครงการวิจัยได้ตามแนวทาง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ตลอด โครงการ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
	2. เพื่อติดตามความก้าวหน้าการดำเนินโครงการวิจัยโดยการเข้าร่วมเวที Node วิชาการ				
14.กระบวนการบูรณาการสู่การเรียนการสอน	1. เพื่อให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างการทำวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน 2. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนิสิตกับชุมชน	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. นักวิจัยท้องถิ่น ปี 2556 - 2557 จำนวน 20 คน 4. ชุมชนจำนวน 10 คน 5. เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมนักวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัย 4 คน	1. กำหนดวันเวลา 2. ประสานงานทีมวิจัย นิสิต และชุมชน 3. ประชุม 4. การเรียนภาคทฤษฎี 5. การลงมือปฏิบัติจริง 6. สรุปผล	1. เกิดการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างการทำวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน 2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนิสิตกับชุมชน	ตลอดโครงการ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
15.สรุปบทเรียนปลายน้ำและ ถอดบทเรียน	1. เพื่อสรุปผลการ ปฏิบัติการ	รวม 50 คน			
15.1.สรุปบทเรียนในพื้นที่ 1 ครั้ง ร่วมกับทีมวิจัยและ ประเมินผลร่วมกับชุมชน	1. เพื่อสรุปผลการ ปฏิบัติการ	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. ทีมวิจัยโครงการวิจัย ท้องถิ่นปี 2556- 2557 จำนวน 24 คน 4. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน รวม 50 คน	1. ประสานทีมงาน 2. จัดประชุมสรุปบทเรียนการ ปฏิบัติการ 3. สรุปผล	1. เกิดการสรุปบทเรียนการ ปฏิบัติงานร่วมกัน 2. เกิดการแลกเปลี่ยน และ สะท้อนข้อมูลความคิดเห็น ผ่านการถอดสรุปบทเรียน ภายในทีมวิจัย	เดือน กุมภาพันธ์ 2557 จำนวน 1 วัน
15.2.ถอดบทเรียนร่วมกับ โหนด	1. เพื่อสรุปผลการ ปฏิบัติการ 2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการ ถอดบทเรียนไปเขียน รายงานฉบับสมบูรณ์	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. ทีมวิจัยและชุมชน โครงการวิจัยท้องถิ่นปี 2556 - 2557 จำนวน	1. ประสานทีมงาน 2. เข้าร่วมการถอดบทเรียน 3. นำเสนอผลการปฏิบัติการ 4. สรุปผล	1. ได้ข้อมูลสรุปผลการ ปฏิบัติการ 2. สามารถนำข้อมูลที่ได้จาก การถอดบทเรียนไปเขียน รายงานฉบับสมบูรณ์ส่ง สกว.	เดือน กุมภาพันธ์ จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
		20 คน รวม 36 คน		ได้	
16.เวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่ สาธารณะใน 2 ระดับ 16.1.นำเสนอผลงานวิจัย ในระดับชุมชน 1 ครั้ง	1. เพื่อนำเสนอ และ เผยแพร่ผลการวิจัยสู่ชุมชน	1.นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3.ทีมวิจัยและชุมชน โครงการวิจัยท้องถิ่นปี 2556 และปี 2557 จำนวน 40 คน 4. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 4 คน รวม 60 คน	1.กำหนดวันเวลา 2.ประสานงานทีมวิจัย ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้อง 3.นำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน	1. ชุมชนเข้าใจและรับรู้ ผลการวิจัยร่วมกัน สามารถ แก้ไขปัญหาและจัดการ ตนเองได้	เดือน กุมภาพันธ์ 2557จำนวน 1 วัน
16.2.นำเสนอผลงานวิจัย ร่วมกับโหนด/ร่วมกับ มหาวิทยาลัย 1 ครั้ง	1. เพื่อเผยแพร่งานวิจัยสู่ สาธารณะ	1.นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 5 คน	1.ประสานงานทีมวิจัย 2.นำเสนอผลการวิจัยต่อ สกว.	1. ผลการวิจัยถูกเผยแพร่สู่ สาธารณะ และเป็นประโยชน์ ต่อผู้สนใจ	เดือน กุมภาพันธ์ 2557จำนวน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
		รวม 10 คน	และ มมส.		1 วัน
17. ส่งเคราะห์ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การรสอนร่วมกับโหนด	1. เพื่อส่งเคราะห์ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การรสอน	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. ทีมวิจัยและชุมชน โครงการวิจัยท้องถิ่นปี 2556 และปี 2557 จำนวน 10 คน 4. พี่เลี้ยงนักวิชาการ CBR จำนวน 10 คน รวม 36 คน	1. ประสานงานทีมวิจัย 2. ส่งเคราะห์ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การรสอนร่วมกับโหนด	1. ได้ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การรสอน	เดือนมกราคม 57 จำนวน 1 วัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
18.เขียน RE และบทความเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย อย่างน้อย 1 RE และ 1 บทความ	1. เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถเขียน RE และบทความเชิงเรื่องเล่าได้ 2. เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถอบรมการเขียน RE และบทความเชิงเรื่องเล่าให้โครงการวิจัยได้	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 5 คน รวม 10 คน	1. ประสานงานทีมวิจัย 2. เข้าอบรมการเขียน RE และบทความเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยกับโปเหนด	1. ทีมวิจัยสามารถเขียน RE และบทความเชิงเรื่องเล่าได้ 2. ทีมวิจัยสามารถอบรมการเขียน RE และบทความเชิงเรื่องเล่าให้โครงการวิจัยได้	เดือนธันวาคม 2556 จำนวน 2 วัน
19.จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงิน นำส่ง สกว. และ มมส.	เพื่อสรุปผลการวิจัยและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ นำเสนอต่อ สกว.	1. นักวิจัยหลัก 5 คน 2. นิสิต มมส. 11 คน 3. ทีมวิจัย โครงการวิจัย ท้องถิ่น ปี 2556 จำนวน 10 คน 4. ทีมวิจัยโครงการวิจัย เพื่อท้องถิ่น ปี 2557	1. ประชุมทีมประมวลผลการดำเนินงานทั้งหมด 2. จัดพิมพ์/นำเสนอ ผลงานวิจัย	1. ได้รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์	กุมภาพันธ์ 57

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
		จำนวน 10 คน รวม 36 คน			

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของทั้ง 3 โครงการในระยะช่วงกลางนำผลปรากฏสามารถแยกได้เป็นดังต่อไปนี้

โครงการวิจัย	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลของการดำเนินงาน
1. โครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรบ้านยางน้อยอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	1. เพื่อสังเกตการและเก็บข้อมูล รูปแบบกระบวนการสื่อสารที่ปรากฏจริงของแต่ละโครงการ 2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในทุกช่องทางสื่อสารที่ใช้ในแต่ละโครงการวิจัย	1. กระบวนการและสื่อประเภทต่างๆ ที่ใช้ในแต่ละโครงการ 2. ทีมวิจัย 3. ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมาย	1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย 2. ลงพื้นที่เพื่อสังเกตกระบวนการสื่อสาร และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพ เป็นต้น 3. สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏ	1. ทราบถึงกระบวนการและผลของการวางแผนสื่อสารที่ตรงการได้วางแผนไว้ 2. พบกระบวนการสื่อสารที่ปรากฏ ดังนี้ - ตัวบุคคล (สื่อหลัก) - เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น เวทีเสวนา
2. โครงการวิจัยการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์	1. เพื่อสังเกตการและเก็บข้อมูล รูปแบบกระบวนการ	1. กระบวนการและสื่อประเภทต่างๆ ที่ใช้ในแต่ละ	1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย	1. ทราบถึงกระบวนการและผลของการวางแผนการ

ย่านเมืองเก่าของเทศบาล เมืองมหาสารคาม โดยกรม ส่วนร่วมของภาคประชาชน	สื่อสารที่ปรากฏจริงของแต่ละโครงการ 2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในทุกช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในแต่ละโครงการวิจัย	โครงการ 2. ทีมวิจัย 3. ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมาย	2. ลงพื้นที่เพื่อสังเกตกระบวนการสื่อสาร และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพ เป็นต้น 3. สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏ	สื่อสารที่โครงการได้วางแผนไว้ 2. พบกระบวนการสื่อสารที่ปรากฏ ดังนี้ - ตัวบุคคล (สื่อหลัก) - เว็บไซต์การเรียนรู้ - ภาพสถานที่สำคัญของเมืองมหาสารคาม
3.โครงการวิจัยรูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน	1. เพื่อสังเกตการและเก็บข้อมูล รูปแบบกระบวนการสื่อสารที่ปรากฏจริงของแต่ละโครงการ 2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในทุกช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในแต่ละโครงการวิจัย	1. กระบวนการและสื่อประเภทต่างๆ ที่ใช้ในแต่ละโครงการ 2. ทีมวิจัย 3. ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมาย	1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย 2. ลงพื้นที่เพื่อสังเกตกระบวนการสื่อสาร และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพ เป็นต้น 3. สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏ	1. ทราบถึงกระบวนการและผลของการวางแผนการสื่อสารที่โครงการได้วางแผนไว้ 2. พบกระบวนการสื่อสารที่ปรากฏ ดังนี้ - ตัวบุคคล (สื่อหลัก) - ประมวลภาพกิจกรรม/วิดีโอ - ศัพท์ในการเล่าเรื่อง - เว็บไซต์การเรียนรู้ เช่น เว็บไซต์เพื่อ - สร้างลานโซเชียลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล

--	--	--	--

2.3.2 ปฏิทินกิจกรรม

กิจกรรม	ระยะเวลา 12 เดือน(มี.ค. 2556 – ก.พ. 2557)										
	มี.ค. 56	เม.ย. 56	พ.ค. 56	มิ.ย. 56	ก.ค. 56	ส.ค. 56	ก.ย. 56	ต.ค. 56	พ.ย. 56	ธ.ค. 56	ม.ค. 57
1.ประชุมเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์โครงการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัย และรายละเอียดในการดำเนินงาน	/										
2.ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการกับชุมชนและวางแผนการศึกษาและดำเนินงาน	/										
3. เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพช่างต้นน้ำร่วมกับไบโหนด	/										
4. จัดอบรมเทคนิค เครื่องมือการวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่	/										
5. เก็บข้อมูล		/	/	/	/						
6. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล 1 ครั้ง					/						
7. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน						/					
8. สรุปบทเรียนกลางน้ำ (ครึ่งทาง)						/					
8.1 จัดสรุปบทเรียนในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย						/					
8.2 จัดสรุปบทเรียนร่วมกับไบโหนด						/					

[illegible]

กิจกรรม	ระยะเวลา 12 เดือน(มี.ค. 2556 – ก.พ. 2557)											
	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.
17. สังเคราะห์ความรู้การบูรณาการสู่การเรียนรู้การสอนร่วมกับโหนด	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	57	57
18. เขียน RE และบทความเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย อย่างน้อย 1 RE และ 1 บทความ										/		
19. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงิน นำส่ง สกว. และ มมส.												/

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษากระบวนการวิจัยในโครงการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา โดยการทำการสังเคราะห์การศึกษาจากโครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 4 จำนวน 1 โครงการ ได้แก่ โครงการกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดอักษรโบราณอีสานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 6 จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โครงการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์เด็กเล็ก และเทศบาลตำบลหนองสอ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ และโครงการการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการหนี้สินระดับครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดอนกอก ตำบลหัวเรือ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม

และการรายงานผลโครงการ จากการลงภาคสนามโครงการวิจัย สกว.รุ่นที่ 7จำนวน 3 โครงการแก่

1. โครงการ "กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรบ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม"
2. โครงการ "การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม"
- 3.โครงการ "รูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพชุมชนเทศบาลตำบลขามเรียง"

ซึ่งการรายงานของทั้งสองส่วนสามารถรายงานผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และเชื่อมโยงกับคำถามการวิจัยในประเด็นหลัก ประเด็นรอง ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

การสังเคราะห์การศึกษาจากโครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 4

1. โครงการกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดอักษรโบราณอีสานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาองค์ประกอบการสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบการสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย ทีมวิจัยมมส. กับทีมวิจัยชุมชน คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 3.) ทีมไหนด กับทีมวิจัยหลัก

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การตั้งคำถาม การใช้คำถาม การจัดการประชุม การบรรยายให้ความรู้ สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจากมมส. กับทีมวิจัยชุมชน

ในช่วงต้นน้ำ การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยจากมมส. กับทีมวิจัยชุมชน ทีมวิจัยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับชุมชน จากการพูดคุยกับคนในพื้นที่และคัดเลือกบุคคลเพื่อสร้างทีมนักวิจัย โดยมีหลวงปู่แก้ว ซึ่งเป็นที่นับถือของชุมชนเข้าร่วมกระบวนการคัดเลือกนี้ด้วยซึ่งในขั้นตอนนี้ถือได้ว่าเป็นการเลือกสื่อบุคคล เป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้ชัดเจนที่สุด เนื่องจากหลวงปู่แก้ว เป็นบุคคลที่คนในชุมชนนั้นนับถือและศรัทธา ดังนั้นการเลือกใช้สื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ จึงสามารถดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้น

ช่วงกลางน้ำ อีกหนึ่งเครื่องมือการสื่อสารที่สนใจคือ การเลือกใช้การศึกษาดูงาน โดยทีมวิจัยได้เลือกพาทีมชุมชนลงศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง กับชุมชนเพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ การจัดการความรู้ด้านประวัติศาสตร์ในชุมชนข้างเคียง โดยทีมวิจัยจัดการไปศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงประมาณ 3 ครั้ง ผลที่ได้จากการสื่อสาร ผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ใกล้เคียง ทีมวิจัยพบว่าเกิดแรงกระตุ้นเกิดการพัฒนาในชุมชนของตนเองได้ดีที่สุดอีกช่องทางหนึ่ง เพราะการเดินทางไปศึกษาดูงานทำให้ได้พบเห็นตัวอย่างผลของการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม

ช่วงปลายน้ำสำหรับการทำงานในทีมวิจัยพบว่า ในการทำงานช่วงปลายน้ำนั้น ไม่ปรากฏรูปแบบการสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างทีมผู้วิจัย กับทีมวิจัยชุมชน อาจเป็นเพราะเหตุผลที่ว่า เมื่อผ่านระยะเวลาในการทำงานขั้นต้นน้ำ และกลางน้ำมาแล้ว เกิดความรู้สึกเป็นทีมเดียวกันมากขึ้น จากการทำกิจกรรม การทำงานในรูปแบบต่างๆ

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน

ช่วงต้นน้ำโจทย์วิจัยได้พัฒนามาจากชุมชนเกิดทัศนคติด้านลบ ไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการวิจัย จนเกิดการจัดเวทีประชุมผู้นำชุมชนกับทีมวิจัย เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยการประสานงานผ่านทางหลวงปู่แก้ว มีการสะท้อนปัญหา ยกตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้น รวมทั้งร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนงาน ทีมวิจัยใช้วิธีการยกตัวอย่างพื้นที่ที่ทำแล้วประสบความสำเร็จ ผลที่ได้จากการ

สื่อสาร ชุมชนเห็นด้วยและตอบตกลงเข้าร่วมทีมวิจัย จากนั้นเปิดเวทีให้ชาวบ้านพูดคุย โดยแยกเป็นหมู่บ้าน (ประกอบไปด้วยเด็ก ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน) ข้อค้นพบที่ได้จากการจัดเวทีนี้ คือการสร้างความร่วมมือจากชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ที่เห็นได้ชัดเจนจากเรื่องของการปรับเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้าน และการเข้าร่วมโครงการกับทีมวิจัย

ช่วงกลางน้ำ นอกจากนี้ทีมวิจัยมุ่งเน้นให้กลุ่มเด็กที่เข้าร่วมโครงการลงพื้นที่เป็นสื่อบุคคล เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพราะมุ่งหวังว่าจะเป็นการสร้างสายสัมพันธ์และกระจายการรับรู้ไปสู่ชุมชนได้กว้างขวางที่สุด ผลที่ได้จากการสื่อสาร ที่ทีมวิจัยใช้เด็กเป็นสื่อบุคคล ที่เป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อแจ้งให้สมาชิกในครอบครัวสนใจ และพร้อมให้ความร่วมมือ พบว่ามีชุมชนประมาณ 90 % จากทั้งหมดต้องการเข้าร่วมโครงการวิจัย เนื่องจากเห็นความสำคัญร่วมกันและรู้สึกมีส่วนร่วมกับการโครงการวิจัยทั้งนี้ เนื่องจากเด็กเป็นสมาชิกในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อทุกคน เมื่อทีมวิจัยสามารถดึงเด็กเข้าร่วมในโครงการวิจัยได้แล้ว สมาชิกคนอื่นๆก็จะให้ความสนใจตามมา

ช่องทางการสื่อสารที่โดดเด่นสำหรับทีมวิจัย คือ ในขั้นตอนของการคืนข้อมูลสู่ชุมชน ทีมวิจัยได้จัดเวทีประกวดเล่านิทาน อ่านอักษรโบราณ และจัดนิทรรศการ การประกวดภาพเก่าเล่าอดีต การแสดงของเด็ก และทีมวิจัยได้เชิญสื่อมวลชนมาร่วมงาน ทั้งนี้ คาดหวังผลการสื่อสาร จะเข้าถึงได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย และการรับรู้ของหมู่บ้านน่าจะได้ผลแบบครอบคลุม

การใช้พื้นที่ในงานไหว้พระธาตุพนมจำลอง (จัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ซึ่งในงานนี้มีผู้เดินทางมาร่วมงานมาก ทั้งจากชุมชนเองและจากต่างพื้นที่ ทางทีมวิจัยได้ใช้พื้นที่งานบุญ จัดทำนิทรรศการ และการแสดงของดีของชุมชน การแสดงหมอลำ 9 คณะ โดยเนื้อหาของการแสดงนั้นไม่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยแต่อย่างใด เนื่องจากทีมวิจัยหวังผลการสื่อสารเพียงแค่ว่าเป็นกิจกรรมเสริมเพื่อการประชาสัมพันธ์และเปิดตัวโครงการวิจัยให้ชุมชนได้รับรู้จุดนี้เป็นข้อนำสังเกตว่า ทีมวิจัยได้มีการบูรณาการทางเครื่องมือการสื่อสารและการเลือกพื้นที่ที่มีพลังในการสื่อสาร

การใส่ใจในรายละเอียดในการทำสื่อประชาสัมพันธ์โครงการ ยกตัวอย่างเช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ออกแบบให้เป็นอักษรโบราณ เพื่อเป็นการแสดงอัตลักษณ์และจุดเด่นของโครงการอย่างชัดเจน รวมถึงมีการใช้สื่อแบบครบวงจร ไม่ว่าจะเป็น แผ่นพับ วิดีทัศน์ นิทรรศการ หรือแม้กระทั่งสื่อออนไลน์เช่น เฟสบุ๊ก ฯลฯ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการสร้างการรับรู้สู่ชุมชนอย่างครบทุกกลุ่มเป้าหมาย ผลที่ได้จากการสื่อสาร สิ่งที่ชัดเจนที่สุด คือ เกิดการรับรู้ร่วมกันถึงการดำเนินการของโครงการ ทั้งจากคนในชุมชนที่มาร่วมงานบุญ หรือจากคนนอกพื้นที่มาเดินทางมาร่วมงาน รวมทั้งผลจากการเชิญสื่อมวลชนมาทำข่าวนั้น ก็ได้ทำให้เกิดรับรู้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ผลในด้านการตระหนักถึงความสำคัญและความรู้สึกมีส่วนร่วมในระยะยาวนั้น ไม่ทราบผลที่แน่ชัดเท่าใดนัก การจากเลือกใช้สื่อที่หลากหลายและผสมผสาน

คู่ที่ 3.) ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก

ช่วงต้นน้ำและกลางน้ำ เครื่องมือการสื่อสารที่ทีมวิจัยได้ให้ความสำคัญ คือการจัดอบรมทีมวิจัยจากทางโนนคผลที่ได้จากการสื่อสาร นอกจากจะต้องรู้ด้านกระบวนการทำวิจัยเพิ่มขึ้นแล้ว ยังได้ทำความรู้จักกับทีมวิจัยอื่น การได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทีมวิจัยก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะทำให้ทีมเกิดความมั่นใจและเป็นการเปิดโลกทัศน์ระหว่างชุมชนและโครงการวิจัยที่กำลังจะดำเนินการ

ช่วงปลายน้ำ จากการสอบถามไม่ได้ระบุถึง วิธีการสื่อสารระหว่าง ทีมโหนด และทีมวิจัยหลัก ว่ามีกระบวนการสื่อสารด้วยวิธีการอย่างไร ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ทราบถึงวิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม รู้บทบาทหน้าที่ในโครงการ ได้รอบการศึกษา นำเอาความรู้ไปใช้กับโครงการวิจัยได้ ปัญหาของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เจื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเจื่อนไข ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประเด็นปัญหาด้านการสื่อสารในกระบวนการวิจัยท้องถิ่นสำหรับทีมวิจัยนี้ประสบปัญหาอย่างชัดเจน ในเรื่อง ทศนคติของคนในชุมชน ที่เกิดความรู้สึกไม่ดีต่อคำว่า “วิจัย” เพราะจากที่ผ่านมาชุมชนพบว่า การทำการวิจัยไม่มีประโยชน์โดยตรงที่ตนเองจะได้รับ อีกทั้งยังไม่มีคามยั่งยืนสำหรับความเป็นรูปธรรมในประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น การทำสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด มาเป็นผู้นำและเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย สามารถถลางและสร้างพฤติกรรมใหม่ของชุมชนให้ดีขึ้นได้

นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งก็คือ กระบวนการให้ความรู้แก่ชุมชนอย่างชัดเจน ว่าการทำวิจัยนั้น คืออะไร ชาวบ้านจะได้ประโยชน์ด้านใดบ้าง ทั้งนี้ เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั่นคือ เมื่อชุมชนได้รับองค์ความรู้อย่างชัดเจน ความร่วมมือก็จะบังเกิด

การศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงก็เป็นอีกหนึ่งเครื่องมือการสื่อสารที่เหมาะสม สำหรับการสร้างการมีส่วนร่วมและตระหนักในสำคัญของกระบวนการวิจัย เพราะการศึกษาดูงานทำให้เห็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุด กล่าวคือ ได้เห็นกระบวนการทำงานที่ผ่านมา ได้เห็นความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้ในส่วนนี้ ถือว่า เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีพลัง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นสังเกตได้ว่า ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยชาวบ้าน มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง มีการลงพื้นที่บ่อยครั้ง ทำให้เกิดบรรยากาศของการมีส่วนร่วมในงานวิจัยระหว่าง ทีมวิจัยหลักกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น และจากรายงานฉบับสมบูรณ์ทำให้ทราบว่าการสื่อสารระหว่างไหนต์กับทีมวิจัยหลัก มีการติดต่อสื่อสารกันในช่วงต้นน้ำและกลางน้ำ คือ การจัดเวทีอบรมให้ความรู้

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับการขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ว่า

ควรมีการพัฒนาแบบการสื่อสารกับชุมชน ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น การมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษมาให้ความรู้ความเข้าใจในช่วงต้นน้ำ และเป็นพี่เลี้ยงในช่วงดำเนินการกลางน้ำ อีกทั้งเป็นผู้ร่วมประเมินผล เสนอแนะความคิดเห็นในช่วงปลายน้ำ

รูปแบบการใช้สื่อที่หลากหลายและผสมผสาน ทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เวทีที่จัดขึ้นในงานบุญประจำปี การเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่อย่างเฟสบุ๊ค หรือการเชิญสื่อมวลชนมาร่วมงาน ถือได้ว่า เป็นการสื่อสารที่หลากหลายและครอบคลุมต่อทุกกลุ่มของผู้รับสาร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น สื่อเหล่านี้สร้างได้แค่การรับรู้ขั้นต้น หากต้องการให้เกิดความตระหนักรู้อย่างยั่งยืน กลุ่มทีมวิจัยควรมีการติดตาม ลงพื้นที่ ตามระยะเวลาที่เหมาะสมควบคู่กันไปด้วย

การสังเคราะห์การศึกษาจากโครงการวิจัย สกว. รุ่นที่ 6

1. โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบการสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบการสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย ทีมวิจัย มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 3.) ทีมไหนต์ กับทีมวิจัยหลัก

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ การตั้งคำถาม การใช้คำถาม การจัดการประชุม การบรรยายให้ความรู้ ใช้วิธีการทดลอง สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เป็นต้นซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน

ในช่วงต้นน้ำ การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้านมีการสื่อสารโดยการตั้งคำถาม ระดมความคิดเห็น เพื่อสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ ความต้องการของชุมชน ปัญหาอุปสรรค จุดเด่นจุด

ด้อย รวมทั้งสื่อสารเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ชุมชนทราบความสำคัญของการวิจัย และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ทราบความสำคัญของการมีส่วนร่วม และความเข้าใจระหว่างกันทุกฝ่ายเกิดความรู้เบื้องต้นในการวิจัย กำหนดข้อปฏิบัติการให้ความร่วมมือในการวิจัย ร่วมวางแผน เตรียมนำเสนอโครงการต่อชุมชน

มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ออกแบบเครื่องมือวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล ชี้แจงคำถามกำหนดรายชื่อผู้ที่ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก และเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยว ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ เข้าใจวิธีการการวิจัยแบบมีส่วนร่วม รู้วิธีการศึกษาและการใช้เครื่องมือวิจัยร่วมกันนำความรู้ไปใช้ในโครงการ ได้แผนปฏิบัติการกิจกรรม ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ในงานวิจัยได้แบบสอบถาม ได้ทำความเข้าใจและทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ได้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทราบจำนวนผู้ถูกสัมภาษณ์ ทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

ช่วงกลางน้ำ ทีมวิจัยจาก มมส.ได้บรรยายให้ความรู้กับทีมวิจัยไทยบ้าน ในเรื่องของเป็นผู้บริการที่ดี ในฐานะที่เป็นเจ้าบ้าน การเตรียมความพร้อมก่อนการจัดการโครงการ มีการประชุมกำหนด และแต่งตั้งคณะกรรมการ แบ่งหน้าที่ วางแผนการดำเนินงาน กำหนดกิจกรรม จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ นักวิจัยชาวบ้าน มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนและเทคนิคการเป็นผู้บริการที่ดี มีการเตรียมความพร้อมก่อนทำการทดลอง ชาวบ้านมีความสนใจในกิจกรรมเพราะมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาในงานในแต่ละฝ่าย ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยให้ที่พัก ในโปรแกรมการท่องเที่ยว

หลังจากการทดลอง โปรแกรมการท่องเที่ยวของงานวิจัย ทีมวิจัยจาก มมส. และทีมวิจัยไทยบ้าน ได้มีการประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลที่ได้ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้ข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่เกิด ปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากประเด็นไม่ครบ ต้องลงเก็บข้อมูลรายละเอียดอีกครั้ง

ช่วงปลายน้ำ วิธีการสื่อสารคือการใช้วิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ โดยมีผู้ร่วมทดลอง เข้าพักบ้าน 10 หลังและร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการมีส่วนร่วม ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ทราบศักยภาพของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม และศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ทราบรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรม ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงปลายน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน

ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น ได้มีการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน เพียงช่วงต้นน้ำเท่านั้น ซึ่งมีวิธีการสื่อสารโดยการฉายภาพเคลื่อนไหว และการระดมความคิดเห็นเพื่อชี้แจงรายละเอียด

โครงการต่อชุมชน และเปลี่ยนประสบการณ์วิจัยที่ผ่านมา ซึ่งแจ้งหลักการและแนวคิดในการทำวิจัยต่อชุมชน ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ชุมชนเข้าใจความหมาย ขั้นตอน กระบวนการวิจัย ทราบบริบทความสำคัญของตนเอง ในงานวิจัย เห็นตัวอย่างและเข้าใจโครงการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

คู่ที่3.) ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก

ช่วงต้นน้ำ ในตัวเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุถึง วิธีการสื่อสารระหว่าง ทีมโหนด และทีมวิจัยหลัก ว่ามีกระบวนการสื่อสารด้วยวิธีการอย่างไร แต่ในตัวเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ได้รายงานถึงผลจากการสื่อสารว่าทีมวิจัยหลัก ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ทราบถึงวิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม รู้บทบาทหน้าที่ในโครงการ ได้รอบการศึกษา นำเอาความรู้ไปใช้กับโครงการวิจัยได้ ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

ช่วงกลางน้ำ ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก ได้ระบุวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม เทคนิควิธีการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล แนวคิด หลักวิเคราะห์ วิธีการนำเสนอเครื่องมือการวิเคราะห์ แต่ไม่ได้ระบุวิธีการสื่อสารว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ เขาใจความสำคัญของการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เข้าใจวิธีการและเทคนิคในการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ปัญหา ในการสื่อสารในช่วงกลางน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสารของคู่ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น มีการระบุเพียงการสื่อสารในช่วงต้นน้ำและกลางน้ำเท่านั้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ด้วยการพิจารณาจากเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สามารถอธิบายประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเงื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนด ด้านการสื่อสาร ในที่นี้ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นเช่นไร เนื่องจากการรายงานฉบับสมบูรณ์นี้ ไม่ได้ระบุวิธีการสื่อสาร และเครื่องมือการสื่อสารที่ละเอียด และชัดเจนเพียงพอต่อการสังเคราะห์ แต่ตั้งข้อสังเกตว่ามีการใช้เครื่องมือการสื่อสารที่ไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายและการระดมความคิดเห็น ซึ่งอาจจะเหมาะสมกับบางวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

ประเด็นด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นสังเกตได้ว่า ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยชาวบ้าน มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง มีการลงพื้นที่บ่อยครั้ง ทำให้เกิดบรรยากาศของการมีส่วนร่วมในงานวิจัยระหว่าง ทีมวิจัยหลักกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น และจากรายงานฉบับสมบูรณ์ทำให้ทราบว่า การสื่อสารระหว่างไหนดกับทีมวิจัยหลัก มีการติดต่อสื่อสารกันน้อยเกินไป

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับ การขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ว่า

ควรมีการพัฒนากระบวนการสื่อสารกับชุมชน ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น การมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษมาให้ความรู้ความเข้าใจในช่วงต้นน้ำ และเป็นพี่เลี้ยงในช่วงดำเนินการกลางน้ำ อีกทั้งเป็นผู้ร่วมประเมินผล เสนอแนะความคิดเห็นในช่วงปลายน้ำ

มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้วิจัยไทยบ้านและชาวบ้านเข้าใจได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในตัวโครงการควรมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์โครงการสู่สาธารณะ ทั้งในตัวพื้นที่ของโครงการเองและภายนอกพื้นที่โครงการ เพื่อรับทราบการดำเนินโครงการ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และเกิดความเข้าใจในชุมชนสู่ภายนอกชุมชน

2.) โครงการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์เด็กเล็ก และเทศบาลตำบลหนองสอ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประเด็นด้านองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาองค์ประกอบการสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบการสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย ทีมวิจัย มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และ คู่ที่ 3.) ทีมไหนดกับทีมวิจัยหลัก

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ จดหมายเชิญประชุม การกระจายข่าวสายด้วยเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน การใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก การสื่อสารแบบโดยตรงด้วยการเข้าไป

ตามบ้าน การลงพื้นที่เพื่อศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมโดยใช้สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน

ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ได้ปรากฏการสื่อสารการระหว่างทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้านนี้ ในช่วงต้นน้ำเท่านั้นโดยการสื่อสารระหว่าง ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน มีการสื่อสารโดยการจัดการประชุมและบรรยาย โดยหัวหน้าโครงการวิจัย ซึ่งสร้างความเข้าใจ เตรียมความพร้อมและกระตุ้นชุมชน ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจ และชุมชนตื่นตัว ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ชุมชนไม่ให้ความสนใจมากนัก เนื่องจากยังเกิดความสงสัยในกระบวนการวิจัย และยังไม่ทราบถึงรายละเอียดของเนื้อหาวิจัยที่ชัดเจน

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน

ช่วงต้นน้ำมีการจัดประชุมบรรยาย ชี้แจงวัตถุประสงค์ โดยหัวหน้าโครงการวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจในหน้าที่ และค้นหาทีมวิจัยในพื้นที่ ผลที่ได้จากการสื่อสาร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ ทีมวิจัยไทยบ้าน เข้าใจวัตถุประสงค์และหน้าที่ในการวิจัยมากขึ้น ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการสื่อสาร สถานที่ ที่ใช้เป็นลักษณะเปิด มีเสียงรบกวนในขณะที่ทำการประชุมทำให้กระบวนการสื่อสาร ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน ต้องตรวจสอบแก้ไขข้อมูลในภายหลัง

การใช้วิธีทัศน์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ร่วมกันตัดสินใจ วางแผนดูงาน แลกการรอบการวิจัย กำหนดประเด็นในการดำเนินงาน ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้ข้อสรุปในการดูงาน ปัญหา จากการเปิดวิธีทัศน์เพื่อทำการสื่อสารไปยังผู้เข้าร่วมประชุม มีปัญหาเนื่องจากสถานที่มีแสงมาก วิธีทัศน์ไม่ชัดเจน ทำให้เกิดการขาดความสนใจในการติดตาม

การศึกษาดูงาน ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดสตูล วิธีการสื่อสารคือการสังเกตการณ์นั้นที่จริง ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ เกิดความรู้และเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากตัวอย่างนำความรู้ประยุกต์ใช้ได้ ปัญหา การสังเกตการณ์ไม่ต่อเนื่องทำให้การวิเคราะห์ไม่ครอบคลุมควรกำหนดประเด็นการสังเกตการณ์และหน้าที่การเก็บข้อมูลให้ชัดเจน

สรุปข้อมูลจากการดูงาน มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ความรู้ และเข้าใจ ทักษะการจัดการเรียนรู้ที่ไปศึกษาดูงาน สรุปความเข้าใจในการดำเนินการวิจัยเพื่อทีมเกิดการเชื่อมโยงความรู้มาใช้ในการวิจัย ผลที่ได้จากการสื่อสาร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือเกิดความเข้าใจในวิธีการดำเนินการวิจัย และสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในโครงการ ปัญหา มีการกำหนด สรุปข้อมูลในการดูงานล่าช้า ทำให้ล้มข้อมูลจึงต้องใช้ข้อมูลจากเอกสาร

เรียกประชุมเพื่อแตกกรอบงานวิจัย และวางแผนงานครั้งที่ 2 วิธีการสื่อสารเป็นเรื่องของการการ แสดงความคิดเห็นเป็นหลัก ผลที่ได้จากการสื่อสารคือ สามารถแตกกรอบการวิจัยและกำหนดประเด็นในการดู งานครั้งที่ 2 ได้ ปัญหาในช่วงแรกของการประชุมมีการแสดงความคิดเห็นกันน้อยต้องกระตุ้นด้วยคำถามย่อย บ่อย ๆ เพื่อให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น

ช่วงกลางน้ำการออกแบบเครื่องมือ และวิธีการเก็บข้อมูล เป็นการประชุม และบรรยายโดยหัวหน้า โครงการ ผลที่ได้จากการสื่อสารคือ เปิดโอกาสช่วยกันพิจารณาเกิดการเรียนรู้ มีประโยชน์ต่อการวิจัย ปัญหา ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

มีการจัดเวทีศึกษาและสำรวจความต้องการ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก เป็นการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสำรวจความต้องการ ในการพัฒนาการจัดการ การเรียนรู้สำหรับเด็ก และประชุม ผู้นำชุมชน รวมทั้งเก็บข้อมูล ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ มีการร่วมมือและสนับสนุนเป็นอย่างดีจากทุกฝ่าย ปัญหา ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจากชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร คือ การสำรวจ การสังเกตการณ์ในพื้นที่ จริง ผลที่ได้จากการสื่อสารคือ ทำให้ค้นพบ และเข้าใจข้อมูลในพื้นที่ มากขึ้น ปัญหา วิธีการสื่อสารในการเก็บ ข้อมูล เกิดจากการใช้คำและข้อความในการบันทึกไม่ชัดเจน ใช้คำกว้างเกินไป ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบ ต้องทำซ้ำ

ช่วงปลายน้ำ วิธีการสื่อสารคือ จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนจัดเวทีคืนข้อมูล วิธีการสื่อสารคือการสนทนาและอภิปราย วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ทำให้ทราบว่าข้อมูลยังไม่ครบถ้วน ต้องทำการหาข้อมูลเพิ่มเติม ก่อน คืนข้อมูลสู่ชุมชน ปัญหาคือการเก็บข้อมูล ไม่มีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เก็บข้อมูลไม่ครบ

การปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงภายในศูนย์ เป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายใน ผลที่ได้ คือ สภาพแวดล้อมในศูนย์ดีขึ้น ได้ภาพลักษณ์ใหม่ ปัญหา คือ วัสดุบางอย่างไม่เหมาะสมต้องปรับเปลี่ยน

การสรุปผลการวิจัย จัดเวทีคืนข้อมูลครั้งที่ 1 วิธีการสื่อสารคือ การนำเสนอผลการศึกษา คืนข้อมูล สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ชุมชนเห็นความสำคัญ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้แง่มุมความคิดในการ ดำเนินการปฏิบัติต่อไป ปัญหา ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการ สื่อสาร

สรุปข้อมูลการประชุม วิธีการสื่อสารคือ การอภิปรายประเด็นการเรียนรู้ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้ข้อมูลสภาพการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ข้อมูลไปปฏิบัติการต่อ ปัญหา การบันทึกไม่ ชัดเจน ต้องเก็บซ้ำ

คู่ที่3.) ทีมไหน กับทีมวิจัยหลัก

ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น ได้มีการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน เพียงช่วงต้นน้ำ กับปลายน้ำเท่านั้น ซึ่งมีวิธีการสื่อสารดังต่อไปนี้

ช่วงต้นน้ำ เป็นการอบรมต้นน้ำ โดยการประชุมและบรรยาย พัฒนาความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการ และวิธีการวิจัยท้องถิ่น ออกแบบการดำเนินการโครงการได้ สามารถนำความรู้มาปฏิบัติใน โครงการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโครงการ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ มองเห็นประเด็นรอบด้าน รับ ข้อคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสาร

ช่วงกลางน้ำอบรมการเขียน RE เครื่องมือการสื่อสารคือการบรรยาย สร้างความรู้และความเข้าใจใน การทำ REผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ในเวลาอันสั้นปัญหา ของการสื่อสารในช่วงกลางน้ำนี้ ใน การรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

อบรม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการสร้างการเรียนรู้ และชุมชนปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม วิธีการ สื่อสารคือการอบรม ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้รับความรู้ ข้อเสนอแนะ ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลในวงกว้าง ได้ แนวทางในการวางแผนหาข้อมูล

สรุปบทเรียนกลางน้ำ เป็นการประชุมสรุปบทวนการดำเนินงานและการประเมินความก้าวหน้าและ ปัญหาในการดำเนินงานร่วมกัน ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ช่วยชี้ประเด็น จากพี่เลี้ยง สกว. ทำให้ทีมได้รับแนว ทางการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ ปัญหา ในการสื่อสารในช่วงกลางน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ด้วยการพิจารณาจากเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สามารถ อธิบายประเด็น ปัญหาที่เกิดขึ้นและเงื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนดประเด็นด้านการสื่อสาร ในโครงการนี้ใช้ เครื่องมือในการสื่อสารหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น จดหมายเชิญ เสียงตามสาย สื่อสารแบบตัวต่อตัว แต่ในช่วง แรกยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชุมชนไม่ให้ความสนใจ เพราะไม่เข้าใจกระบวนการวิจัยและยังไม่ทราบ เนื้อหาที่ชัดเจน

ข้อสังเกตที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารระหว่าง ทีมวิจัยจาก มมส.และทีมวิจัยไทยบ้านมีการสื่อสารระหว่าง กันบ่อยครั้ง หากมองเป็นเรื่องที่ดีก็สามารถระบุได้ แต่สิ่งที่สังเกตจากตัวเล่มรายงานการวิจัย ทั้งทีม มมส. และ

ทีมไทยบ้านมีปัญหาในเรื่องการสื่อสาร เกือบทุกครั้งที่การประชุม ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการสรุปข้อมูล การได้รับข้อมูลที่คลาดเคลื่อน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

ประเด็นด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นชุมชนไม่ให้ความสนใจเพราะยังขาดรายละเอียดและเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาโครงการเข้าถึงได้ยาก ต้องอาศัยเวลาและกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ข้อเสนอแนะที่ได้คือ โหนดวิจัย ได้จัดการอบรมให้กับโครงการวิจัยนี้ หลายครั้ง สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการการวิจัยท้องถิ่นมีปัญหา จึงจำเป็นต้องให้ทีมโหนดมาจัดการการวิจัยหลายครั้ง

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับการขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

ในช่วงต้นน้ำ จำเป็นต้องสื่อสารให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัย รวมถึงทราบรายละเอียดของเนื้อหาโครงการให้ชัดเจน ในการจัดประชุมหรืออบรม จำเป็นต้องเลือกสถานที่ในการสื่อสาร ที่ปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อให้ข้อมูลที่ส่งไปนั้นไม่คลาดเคลื่อน ในการลงพื้นที่ การดูงาน จำเป็นต้องรับสรุปข้อมูลในทันทีเพื่อป้องกันการหลงลืมและคลาดเคลื่อน สิ่งที่สำคัญในการประชุมการแสดงความคิดเห็นในแต่ละครั้ง จำเป็นต้องกระตุ้นกระบวนการสื่อสารให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น โดยการละลายพฤติกรรมด้วยการแนะนำตัว หรือกิจกรรมอื่น ๆ ก่อนการเริ่มแสดงความคิดเห็น

ช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ ในเรื่องการบันทึกข้อมูลที่กว้างเกินไป แก้ไขโดยการอบรมผู้สัมภาษณ์ให้มีการใช้คำและความแบบเดียวกัน ในการกำหนดนิยามคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อป้องกันการเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและ การแปลงความหมายไปคนละทาง และมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อเป็นการป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูลและการสูญหายของข้อมูลที่ทำกรบันทึกลงในเอกสาร ควรมีการตรวจสอบข้อมูลที่บันทึกอย่างสม่ำเสมอเพื่อตรวจสอบความครบถ้วน และป้องกันการตกหล่นของข้อมูล

3.) โครงการการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการหนี้สินระดับครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดอนกอก ตำบลหัวเรือ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาองค์ประกอบการสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบการสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย ทีมวิจัย มมส. กับทีมวิจัยชุมชน และ คู่ที่ 3.) ทีมไหนดกับทีมวิจัยหลัก

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ การกระจายข่าวสารด้วยเสียงตามสาย ประจำหมู่บ้าน การใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก การประชุมกลุ่มย่อย การใช้สื่อบุคคล การลงพื้นที่เพื่อศึกษา ดูงาน ซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน

ช่วงต้นน้ำและช่วงกลางน้ำ อีกหนึ่งเครื่องมือการสื่อสารที่น่าสนใจคือ การศึกษาดูงานที่ บ้านสามขา จ.ลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่ตัวอย่างที่ได้จัดการเรื่องหนี้สินประสบความสำเร็จมาแล้ว กระบวนการศึกษาดูงานเริ่มจากทางไหนดวิชาการส่งรายชื่อสถานที่ดูงานให้ชาวบ้านเป็นผู้เลือก รวมถึงคัดเลือกรายชื่อผู้ที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ผลที่ได้จากการสื่อสาร กระบวนการคัดเลือกภายในชุมชน นอกจากจะได้ประโยชน์ในเรื่องของคุณภาพของผู้ร่วมทีมแล้ว ได้นำบุคคลที่ไม่ใช่ทีมวิจัยไปศึกษาดูงานด้วย เพื่อต้องการสร้างพลังขับเคลื่อนหลักให้เพิ่มมากขึ้นและปรับเปลี่ยนทัศนคติของกลุ่มชุมชน จนสามารถขยายผล สร้างความร่วมมือในระยะหลังได้ เพราะกลุ่มชุมชนที่ได้รับรู้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

ในการศึกษาดูงานนั้น ทางทีมวิจัยได้สร้างโจทย์คำถามในกลุ่มชุมชน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มและมีการสรุปข้อมูลหลังจากการไปดูงาน สร้างการแลกเปลี่ยนความคิด และจุดประกายการสร้างบัญชีครัวเรือน นำมาพัฒนาและปรับเข้ากับชุมชนตนเอง หลังจากดูงาน ส่งตัวแทนมาพูดให้ที่ประชุมได้ฟังต่ออีกประมาณ 70-80 ครัวเรือนที่มาร่วมประชุมในแต่ละครั้ง โดยสอดแทรกเนื้อหาของงานวิจัยในทุกๆการประชุม ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมการวิจัย มักเกิดคำถามต่อยอดงานวิจัยเสมอ ผลที่ได้จากการสื่อสาร จนท้ายที่สุดเกิดผลเป็นรูปธรรมอันได้แก่ บัญชีครัวเรือน และส่วนร้านค้าเกิดสหกรณ์ กองทุนของร้านค้า

ช่วงปลายน้ำ ขั้นตอนต่อมาเริ่มการทดลองใช้บัญชีครัวเรือน จัดประชุมและเปิดเผยอันดับการเป็นหนี้ทำโครงการหนี้สิน จนเกิดการชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัย และมีการใช้ข้อมูลแบบหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ในการประชุมทุกครั้ง กลุ่มตัวอย่างต้องชี้แจงตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างเริ่มมีการคำนวณค่าใช้จ่าย เช่น จำนวนคนในบ้านมีเท่าไร ใช้ค่าอาหารเท่าไร ค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ มีเท่าไร ต่อยอดไปสู่การสร้างสายสัมพันธ์ในชุมชน

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจากมมส. กับทีมวิจัยชุมชน

ช่วงต้นน้ำ จุดเริ่มต้นคือทีมวิจัยลงพื้นที่เข้ามาทำเรื่องการแปรรูปเนื้อสัตว์ก่อน เมื่อทีมวิจัยลงพื้นที่สอบถามจากชาวบ้านว่ามีประเด็นปัญหาเรื่องใดที่สนใจ โดยผ่านทางกลุ่มอาชีพที่จัดประชุมเป็นประจำ (จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 47 คน) จนสรุปประเด็นปัญหาคือเรื่องหนี้สินเหตุผลที่ชุมชนต้องการศึกษาเพราะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในครอบครัว แต่ที่ผ่านมา แต่ละครัวเรือนไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลตรงส่วนนี้ เพราะถือว่าเป็นเรื่องน่าอาย ไม่ควรให้รับรู้ในขอบเขตพื้นที่สาธารณะ

ช่วงกลางน้ำและช่วงปลายน้ำ ในขั้นต้น ทีมวิจัยได้จัดการประชุมย่อย โดยเชิญกรรมการหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้าน ผลการสื่อสารที่ได้ จากการประชุมย่อยครั้งนี้ ได้ครอบครัวสมัครใจ เพื่อเข้าร่วมโครงการ จำนวน 20 ครอบครัว จากทั้งหมด 119 ครอบครัว โดย 80-90 % เป็นครอบครัวที่สนใจและเป็นปัญหาร่วมกัน กล่าวคือ ปัญหาเรื่องหนี้สิน มีผลกระทบต่อดตนเองโดยตรง กระบวนการคัดเลือกกลุ่มทดลอง เริ่มจากครอบครัวผู้นำชุมชนเป็นครอบครัวตัวอย่าง ข้อค้นพบจากวิธีการสื่อสารโดยผ่านผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนมีบุคลิกนิสัยกล้าเปิดเผย ซึ่งความโดดเด่นนี้ สามารถสร้างพฤติกรรมใหม่และปรับทัศนคติเดิมๆ ของลูกบ้านได้

เครื่องมือการสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมคือ บัญชีครัวเรือน ที่ได้ออกแบบร่วมกันระหว่างชุมชนกับทีมผู้วิจัย (ก่อนหน้านี้มีการใช้บัญชีร้านค้าชุมชน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ) ใช้ทั้งสองบัญชีเปรียบเทียบกัน โดยเรียกประชุมเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อแสดงความก้าวหน้าของการทำบัญชีครัวเรือน

คู่ที่ 3.) ทีมไหนด กับทีมวิจัยหลัก

ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น ได้มีการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยหลัก กับชาวบ้าน เพียงช่วงต้นน้ำ กับปลายน้ำเท่านั้น ซึ่งมีวิธีการสื่อสารดังต่อไปนี้

ช่วงต้นน้ำ เป็นการอบรมต้นน้ำ โดยการประชุมและบรรยาย พัฒนาความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการ และวิธีการวิจัยท้องถิ่น ออกแบบการดำเนินการโครงการได้ สามารถนำความรู้มาปฏิบัติในโครงการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโครงการ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ มองเห็นประเด็นรอบด้าน รับข้อคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ปัญหา ของการสื่อสารในช่วงต้นน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

ช่วงกลางน้ำอบรมการเขียน RE เครื่องมือการสื่อสารคือการบรรยาย สร้างความรู้และความเข้าใจในการทำ RE ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ในเวลาอันสั้น ปัญหาของการสื่อสารในช่วงกลางน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

อบรม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการสร้างการเรียนรู้ และชุมชนปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม วิธีการสื่อสารคือการอบรม ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้รับความรู้ ข้อเสนอแนะ ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลในวงกว้าง ได้แนวทางในการวางแผนหาข้อมูล

สรุปบทเรียนกลางน้ำ เป็นการประชุมสรุปบทวนการดำเนินงานและการประเมินความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินงานร่วมกัน ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ช่วยชี้ประเด็น จากพี่เลี้ยง สกว. ทำให้ทีมได้รับแนวทางการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ ปัญหา ในการสื่อสารในช่วงกลางน้ำนี้ ในการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ไม่ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวนการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ ในเรื่องของผู้นำชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่มีส่วนสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยให้เป็นที่รับรู้ในชุมชนในระดับเบื้องต้น หรือบทบาทของการเป็นผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนกระบวนการงานวิจัยให้ก้าวต่อไปได้ดี ตัวสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและลูกบ้าน หรือลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากทีมวิจัย ส่งต่อให้ชุมชนมีความเข้าใจได้ง่ายและมีความชัดเจนมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการทดลองให้ดูเพื่อเป็นตัวอย่าง จากโครงการจัดการหนี้สิน ที่ครอบครัวของผู้นำชุมชนเสนอตัวเป็นกลุ่มทดลอง และเป็นผู้นำทางความคิด ช่วยกระตุ้นให้ลูกบ้านในชุมชนปรับเปลี่ยนทัศนคติและเกิดพฤติกรรมใหม่ จากเนื้อหาของสารในเรื่องหนี้สินครอบครัวเป็นวาระซ่อนเร้น ไม่ควรเปิดเผย เมื่อครอบครัวผู้นำชุมชน เป็นต้นแบบทางความคิด ชุมชนจึงขับเคลื่อนตาม ส่งผลให้การเปิดเผยหนี้สินครัวเรือนเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปในที่สุด

ปัจจัยที่มีความสำคัญไม่ด้อยไปกว่ากัน นั่นคือ กระบวนการคัดเลือกทีมจากชุมชน ให้เป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยนั้น กระบวนการคัดเลือกต้องอาศัยทักษะการสื่อสารของผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางความคิดที่ดีและมีพลัง กระบวนการคัดเลือกนี้ นอกจากประโยชน์ทางด้านทีมวิจัยจะได้ทีมงานที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นแล้ว ยังส่งผลในด้านการสร้างผู้นำชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้คนในชุมชนมีการรับรู้กระจายกันเป็นวงกว้าง และเกิดการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน ยังจะส่งผลให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนต่อไปอย่างมีพลัง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับการขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

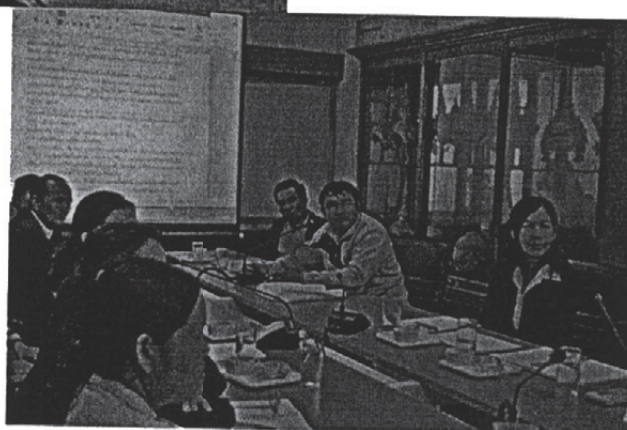
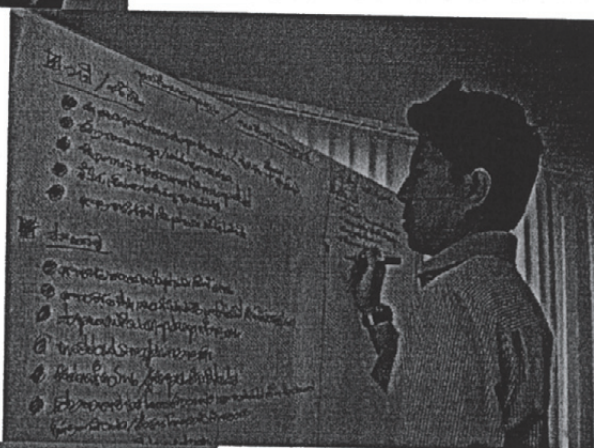
ในช่วงต้นน้ำ จำเป็นต้องสื่อสารให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัย รวมถึงทราบรายละเอียดของเนื้อหาโครงการให้ชัดเจน ในการจัดประชุมหรืออบรม จำเป็นต้องเลือกสถานที่ในการสื่อสาร ที่ปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อให้ข้อมูลที่ส่งไปนั้นไม่คลาดเคลื่อน ในการลงพื้นที่ การดูงาน จำเป็นต้องรับสรุปข้อมูลในทันทีเพื่อป้องกันการ หลงลืมและคลาดเคลื่อน สิ่งที่สำคัญในการประชุมการแสดงความคิดเห็นในแต่ละครั้ง จำเป็นต้องกระตุ้นกระบวนการสื่อสารให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น โดยการละลายพฤติกรรมด้วยการแนะนำตัว หรือกิจกรรมอื่น ๆ ก่อนการเริ่มแสดงความคิดเห็น

ช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ ในเรื่องการบันทึกข้อมูลที่กว้างเกินไป แก้ไขโดยการอบรมผู้สัมภาษณ์ให้มีการใช้คำและความแบบเดียวกัน ในการกำหนดนิยามคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อป้องกันการเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและ การแปลงความหมายไปคนละทาง และมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อเป็นการป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูลและการสูญหายของข้อมูลที่ทำการบินที่ลงในเอกสาร ควรมีการตรวจสอบข้อมูลที่บันทึกอย่างสม่ำเสมอเพื่อตรวจสอบความครบถ้วน และป้องกันการตกหล่นของข้อมูล

เวทีถอดกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา (รุ่นที่ 6)

รายงานผลโครงการ จากการลงภาคสนาม โครงการวิจัย สกว.รุ่นที่ 7

1. โครงการวิจัย “กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ของเกษตรกรบ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นด้าน องค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบการสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสาร ระหว่างกันโดยองค์ประกอบการสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้านและ คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยชาวบ้าน และ กับชาวบ้าน คู่ที่ 3.) ทีมไหนด กับทีม วิจัยจาก มมส.

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ การจัดการประชุม ระดมความคิด แจก เอกสาร นำเสนอวิธีทัศน์ทำการทดลองสาธิต เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการสื่อสารได้ ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน

ในช่วงต้นน้ำ การสื่อสารระหว่าง ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน มีการเรียกประชุมชาวบ้านชี้แจง โครงการ โดยผ่านหัวหน้าชุมชน คือประธานสหกรณ์ชุมชนปลา บ้านยางน้อยมีผู้เข้าร่วมได้แก่ตัวแทนจาก ครอบครัวละหนึ่งคน จำนวน 26 คน จากจำนวน 30 ครอบครัวกระบวนการชี้แจง ทีมวิจัยจาก มมส. ได้ แจกเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเป็นแผ่นพับ พร้อมกับนำวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ และฉายวิธีทัศน์ในเรื่องของ การแปลงเพศปลา และให้ชาวบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นกับการมีส่วนร่วมของโครงการ ผลที่ได้จากการ สื่อสาร คือ เนื่องจากชาวบ้านยางน้อยมีพื้นฐานความรู้ด้านการแปลงเพศปลาอยู่แล้ว ทำให้ขาดความ สนใจจากการนำเสนอของทีมวิจัย จึงไม่สนใจไม่ร่วมแสดงความคิดเห็น การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยจาก มมส. และทีมวิจัยชาวบ้านในครั้งนี้ ถือว่าเป็นการสื่อสารที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหา ของการสื่อสารใน ครั้งนี้คือ การสื่อสารมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากทีมวิจัยจาก มมส. ใช้ภาษากลางกับชาวบ้านที่ใช้ ภาษาท้องถิ่น การใช้แผ่นพับที่นำเสนอข้อมูลขาดความน่าสนใจเนื่องจากข้อมูลที่สำคัญ ควรเป็นสี แต่แผ่นพับ ออกแบบเป็นขาวดำจึงทำให้ขาดความน่าสนใจด้านวิธีทัศน์มีเนื้อหาที่ไม่กระชับ ไม่นำเสนอลงไปประเด็น สำคัญอย่างรัดกุม โดยนำเสนอประวัติของปลานิลที่เข้ามาในประเทศไทย ซึ่งไม่ใช่ข้อมูลที่จำเป็นต่อชาวบ้าน

มีเรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมในโครงการ ประมาณ 3 ครั้ง โดย ทีม งานวิจัย มมส. ทำการโน้มน้าวและชักชวนเพื่อให้ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ ด้วยวิธีการบรรยาย และนัดประชุม ในช่วงเช้าและใช้ข้อมูลเดิมจากคราวที่แล้ว ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ชาวบ้านรับรู้และเข้าใจสิ่งที่ทีมวิจัยสำ

เสนอมาทั้งหมด ปัญหา ของการสื่อสาร คือชาวบ้านเข้าร่วมน้อย เนื่องจากข้อมูลไม่ตรงกับสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ และในการประชุมในช่วงเช้า ชาวบ้านติดภารกิจทำงาน

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และ กับชาวบ้าน

ทีมวิจัย มมส. ได้จัดการอบรมเทคนิคเครื่องมือการวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่ โดยนำข้อมูลแจกให้เป็นลักษณะเอกสารขนาด A4 รายละเอียดครบสูตรที่เกี่ยวกับการแปลงเพศปลา ภาษาที่ใช้ถูกปรับให้เข้าใจง่ายพร้อมทั้ง ลงมือทดลองปฏิบัติจริง ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ นักวิจัยไทยบ้าน และชาวบ้าน เข้าใจและสามารถดำเนินการแปลงเพศปลาได้ ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารครั้งนี้

การเก็บข้อมูลสถานการณ์ ความรู้และภูมิปัญญาเดิม ทีมวิจัย มมส. ได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูลเบื้องต้นของชาวบ้าน เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ รวมทั้งได้สอบถามเรื่องภูมิปัญญาเดิมที่ชาวบ้านใช้เลี้ยงปลา ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ชาวบ้านเริ่มมีความเชื่อมั่น ในทีมวิจัย มมส. มากขึ้น เนื่องจากทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สื่อสารกับชาวบ้านบ่อยครั้ง ทำให้ได้ข้อมูลสถานการณ์ ความรู้และภูมิปัญญาเดิมเป็นไปด้วยดี ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารครั้งนี้

จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 1 เป็นรูปแบบการบรรยาย และแสดงความเห็นร่วมกัน ระหว่างทีม มมส. และชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครั้งนี้ ชาวบ้านเริ่มมีปฏิกิริยาตอบรับและแสดงความเห็นมากขึ้น สังเกตได้จากมีคนสนใจพร้อมที่จะร่วมโครงการ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ มีผู้เข้าร่วมโครงการทดลองในการแปลงเพศปลานิล 1 คน ปัญหา ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านบางส่วนยังไม่มีความพร้อมที่จะลงทุนทำการทดลองกับโครงการวิจัยเนื่องจากขาดแหล่งทุน และไม่แน่ใจในผลตอบรับที่จะได้มา

ทีมวิจัยจาก มมส. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน ด้วยการจัดประชุม โดยการนำเสนอตัวอย่างของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ(ทีมวิจัยไทยบ้าน) ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำมาซึ่งการแก้ปัญหา และมีการแตกกรอบประเด็นปัญหา โดยทางโครงการมีการวิเคราะห์ร่วมกับชาวบ้าน ใน 3 ประเด็น คือ เรื่องการเพิ่มพันธุ์ปลาที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น การสร้างตลาดปลา เพื่อเป็นศูนย์รวมการจำหน่าย และการทำการตลาด ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารครั้งนี้

ช่วงกลางน้ำ ทีมวิจัยจาก มมส. ได้จัดประชุมวางแผนในการดูงานนอกสถานที่ โดยนำตัวแทนชาวบ้านไปที่ศูนย์เพาะพันธุ์ปลา จังหวัดบุรีรัมย์ การดำเนินงาน เพื่อให้เกษตรกรได้เปิดโลกทัศน์และมุมมองต่าง ๆ ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ผลที่ได้จากการสื่อสาร ได้มีการเดินทางไปดูงานและผลจากการศึกษาดูงานนอกสถานที่คือ ทำให้ชาวบ้านเห็นภาพความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของตนเอง ปัญหา เรื่องของระดับของการสื่อสาร เกิดจากระดับการศึกษาของชาวบ้าน ซึ่ง

วิทยาการในการพาไปดูงานนอกสถานที่ได้ใช้ศัพท์เทคนิคในการบรรยายให้ความรู้แก่ชาวบ้านชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในอาชีพเกษตรกร ไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในวิทยาการที่มาบรรยายให้ความรู้

ทีมวิจัย มสส. ได้ทำการติดตามและประเมินผลกับบ่อตัวอย่างของทีมวิจัยไทยบ้าน จำนวน 5 ครั้ง เดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งมีการบูรณาการสู่การเรียนการสอน โดยให้นิสิตลงพื้นที่ร่วมกับชาวบ้าน ผลที่ได้จากการสื่อสาร การติดตามและประเมินผลในแต่ละครั้ง เป็นไปได้ด้วยดีเนื่องจากนิสิตได้ลงไปเก็บข้อมูล จึงเกิดการสร้างการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนให้เกิดความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ในกระบวนการสื่อสารนั้น ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนิสิตและชาวบ้าน ทำให้นิสิตและชาวบ้านได้รับความรู้ทั้งสองฝ่าย ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารครั้งนี้

ทีมวิจัย มสส. ได้ใช้ ประโยชน์ของการแตกกรอบความคิดมาเพื่อจัดทำตลาดปลา มีการวางแผนและระดมความคิดในการเพาะพันธุ์ปลาต่างชนิดมากขึ้น โดยการแบ่งชนิดพันธุ์ปลาในแต่ละครัวเรือนเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและสร้างความหลากหลายของพันธุ์ปลาให้เกิดขึ้นในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การเพาะพันธุ์ปลานิล 3 ครัวเรือน ปลาสวาย 3 ครัวเรือน ปลาไน 3 ครัวเรือน และปลาดุก 3 ครัวเรือน เป็นต้น ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนช่วยในการทำตลาดปลา ร่วมกับโครงการวิจัย และชาวบ้านเห็นด้วยกับการวางแผนการเพาะพันธุ์ปลาหลากหลายชนิด พร้อมทำตามแผนการวิจัยที่ได้ตกลงกัน ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารครั้งนี้

เตรียมทำการประชาสัมพันธ์ตลาดปลาโดยการ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หน้าสหกรณ์ เพื่อให้ชาวบ้านและบุคคลทั่วไปในบริเวณใกล้เคียงทราบว่ามีการเปิดตลาดปลา และทำการเตรียมพื้นที่รองรับการเปิดร้านอาหารในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากปลา ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้แผนการทำประชาสัมพันธ์ ปัญหา ยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการทำประชาสัมพันธ์และการตลาด

ช่วงปลายน้ำ เป็นการสรุปบทเรียนปลายน้ำ ครั้งที่ 1 เป็นการทำงานร่วมกับทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้านและนักวิจัยไทยบ้าน ในกระบวนการนี้ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้นกว่าในครั้งก่อน ๆ เนื่องจากชาวบ้าน มีความสนใจและเข้าใจในตัวโครงการมากยิ่งขึ้น ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างหลากหลาย ได้ผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อเป็นนักวิจัยไทยบ้านเพิ่มขึ้นอีก 4 ครัวเรือน ปัญหา เกิดปัญหาระหว่างการสื่อสารระหว่างชาวบ้านด้วยกัน เนื่องจากชาวบ้านที่ยังไม่มีความแน่ใจในตัวโครงการ สื่อสารกับชาวบ้านที่มีแนวโน้มจะเข้าร่วมโครงการ เกิดความลังเลใจในการตัดสินใจเข้าร่วมการดำเนินงาน และในระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง บางส่วนไม่ถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน เนื่องจากถือว่าเป็นธุรกิจในแต่ละครอบครัว

คู่ที่3.) ทีมโหนด กับทีมวิจัยจากมมส.

ช่วงต้นน้ำมีการประชุมเพื่อแตกกรอบการวิจัย เป็นการจัดการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ การสื่อสารระหว่างโหนดกับทีมวิจัย มมส.ยังมีความไม่เข้าใจในรูปแบบการทำงาน ปัญหา เนื่องจากทีมวิจัยจาก มมส. มีความเชี่ยวชาญการวิจัยสายวิทยาศาสตร์ จึงไม่เข้าใจโจทย์การวิจัยที่เป็นรูปแบบของกระบวนการวิจัยร่วมกับชุมชน

ช่วงกลางน้ำ ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก ได้เข้าร่วมประชุมในเวทีพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการวิจัยท้องถิ่น ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้แตกกรอบการวิจัยมากยิ่งขึ้นปัญหาไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารส่วนนี้

ช่วงปลายน้ำ เป็นการถอดบทเรียนในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อประเมินผลร่วมกับชุมชน เป็นการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้นำข้อเสนอแนะไปแก้ไข เช่นในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ตลาดปลา และหาวิทยากรมาช่วยเหลือด้านการทำการตลาด ปัญหา เกิดปัญหาในการหาผู้เชี่ยวชาญและการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์โครงการ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เจื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเจื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากการรายงานข้อมูลการวิจัย สามารถอธิบายประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเจื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนดด้านการสื่อสาร คือ เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารยังขาดความละเอียดและยังไม่ตรงประเด็นสู่ผู้รับสาร ที่มีความต้องการข้อมูลที่จำเป็น การสื่อสารระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ยังเป็นปัญหามากเพราะแต่ละคน ยังไม่เปิดใจที่จะถ่ายทอดข้อมูลหรือเปิดรับข้อมูลระหว่างกัน การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านนั้น ขาดทักษะในการสื่อสารของการพูดที่เชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามาร่วม การลงพื้นที่เก็บข้อมูล ครั้งแรกทีมวิจัยใช้แบบสอบถาม ซึ่งไม่เหมาะสม ควรใช้เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แทน ในการให้ความรู้ ชาวบ้านต้องการเทคนิคในการแปลงเพศปลาเพื่อนำไปใช้จริง มากกว่าการรับความรู้ในการแปลงเพศปลา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

ประเด็นด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นเนื่องจาก ทีมวิจัยจาก มมส. มีความเชี่ยวชาญการวิจัยด้านสายวิทยาศาสตร์มากกว่าการวิจัยด้านชุมชน จึงทำให้กระบวนการวิจัยค่อนข้างมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตั้งโจทย์การวิจัยที่ยังไม่ครอบคลุม รวมทั้งการแตกกรอบการวิจัย และในกระบวนการลงพื้นที่ ยังไม่มีทักษะใน

การพบปะและการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านมากนัก จึงทำให้ชาวบ้านยังไม่เชื่อใจและไว้วางใจ ในการที่จะเข้าร่วมการวิจัย

ประเด็นด้านการพัฒนารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับการขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ว่า

ช่วงต้นน้ำการพัฒนาโจทย์การวิจัย โหนดวิจัยควรมีการลงมาร่วมช่วยสร้างความเข้าใจกับทีม มมส. มากกว่านี้

ในเรื่องวิธีการสื่อสาร ทีมวิจัย มมส. ควรต้องมีการอบรมทักษะในการลงพื้นที่ก่อนทำการลงพื้นที่จริง ในเรื่องการใช้วิธีการที่เหมาะสมกับชาวบ้าน ทีมวิจัยจำเป็นต้องลงพื้นที่ หลายครั้งเพื่อเก็บข้อมูล ความต้องการของชาวบ้าน ว่าต้องการอะไรอย่างแท้จริง เรื่องการจัดประชุมกับชาวบ้านนั้น เอกสารที่นำมาแจกชาวบ้าน ควรต้องมีข้อมูลที่ชาวบ้านต้องการอย่างชัดเจน สื่อที่ใช้ในการแสดงการแปลงเพศอาจปรับเป็นการนำเสนอคำติของผู้ที่ทำการเลี้ยงปลาและประสบความสำเร็จมาเปิดให้ดู ซึ่งเป็นการเชิญชวนให้ชาวบ้านสนใจได้ดีกว่าการเปิดวิดีโอทัศน์

ภาษาที่ใช้กับชาวบ้านควรเป็นภาษาถิ่น เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ดี

ช่วงกลางน้ำจากการประชุมเพื่อแตกกรอบประเด็นเพิ่ม สังเกตด้านการทำการประชาสัมพันธ์ตลาดปลา ที่หลากหลาย มีเพียงการวางแผนที่จะทำป้ายประชาสัมพันธ์การทำตลาดปลาเพียงจุดเดียว ควรต้องทำการประชาสัมพันธ์ติดป้ายตามจุดต่าง ๆ ทั่วอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอใกล้เคียง นอกจากนั้นอาจจำเป็นต้องใช้เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน มีโปสเตอร์หรือแผ่นพับ

ในการสื่อสารนั้นควรให้ สกว.ส่วนกลาง ลงมาสร้างแรงจูงใจโดยนำเอาตัวอย่างหมู่บ้านที่ทำสำเร็จ มานำเสนอ ให้แก่ชาวบ้าน

ช่วงปลายน้ำทีมวิจัยจาก มมส. ควรมีวิธีการสื่อสาร ในการสร้างแรงจูงใจด้วยการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม มากกว่าเดิม เพื่อให้ชาวบ้าน สนใจเข้าร่วมโครงการ

2. โครงการวิจัย “การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดย การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นด้าน องค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

เนื่องด้วยโครงการวิจัย “การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมือง มหาสารคามโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม” เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการหนึ่งหลักสูตรหนึ่ง ชุมชน ของทางมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่งต่อข้อมูลให้ชุมชนโดยใช้พื้นที่งาน โครงการส่งเสริมเอกลักษณ์ และคุณค่าถนนสายวัฒนธรรม งานไหว้เจ้าและเล่นจ๊ว จ. มหาสารคาม ต่อเนื่องมาจนถึงการแสดงผลงานใน นิทรรศการภาพในอดีต ในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ ปี 2555 เกิดจากความร่วมมือของทีมวิจัย และกลุ่มอักษ ิณห์ เบ็ญญะสารคาม ส่งต่อข้อมูลด้านอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม จนหน่วยงานทางภาครัฐได้ให้ความสนใจ มี การเรียกประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามเกิดขึ้น จนพัฒนา กลายเป็นโจทย์วิจัยในที่สุด

โดยองค์ประกอบการสื่อสารมีเครื่องมือการสื่อสาร ได้แก่ การจัดการประชุม ระดมความคิด แจก เอกสาร การจัดนิทรรศการ การทำแผนที่วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายแยกแยะเป็นคู่ของการ สื่อสารได้ดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน

ช่วงต้นน้ำเมื่อได้พัฒนาโจทย์วิจัยแล้ว ทีมนักวิจัย มมส.ได้เปิดเวทีร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชนเมือง จ. มหาสารคาม เพื่อระดมความคิด ค้นหาความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์เมือง” ในระดับจังหวัดและระดับ เทศบาลเมือง ซึ่งในเวทีนี้มีผู้มาร่วมแสดงความคิดเห็นทั้งจากหน่วยงานทางภาครัฐ ได้แก่ ตัวแทนจากเทศบาล ตัวแทนจากชุมชนซึ่งได้มาจากการคัดเลือกของกลุ่มอักษิณห์ นอกจากนี้ สื่อที่ใช้ประกอบในการจัดเวทีนี้ ยังได้ ใช้สื่อนิทรรศการ ที่ประกอบไปด้วยหลายชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองมหาสารคาม ผลการสื่อสารที่ได้จากการ ระดมความคิดในเวทีครั้งนี้ เกิดชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม เช่น ข้อมูลระดับจังหวัด ได้ ชุดอัตลักษณ์ คือ พระธาตุนาดูน ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ปูพูลกระหม่อม ส่วนข้อมูลระดับเทศบาล ได้ชุดอัต ลักษณ์ คือ หอนาฬิกา พระพุทธกันทรวิชัย กุฏนางโย และจากการจัดนิทรรศการ ผลของการสื่อสารที่ได้คือ ในด้านการสร้างความรับรู้ของคนในชุมชนเมือง เกี่ยวกับกระบวนการทำวิจัยในภาพรวม

ช่วงกลางน้ำที่ทีมวิจัยได้จัดเวที แผนที่วัฒนธรรม โดยจุดประสงค์คือความต้องการได้ข้อมูลอัตลักษณ์ใน เชิงลึกมากขึ้น จากการจัดเวทีในครั้งแรก โดยกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ คือ กลุ่มชุมชนเมืองเก่า 10 หมู่บ้าน ซึ่งได้ เชิญชวนให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น หยิบยกของดีประจำหมู่บ้าน โดยแบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์ทางสิ่งปลูกสร้าง และอัตลักษณ์ทางประเพณีวัฒนธรรม ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ การ

สะท้อนภาพวิถีชีวิตรอบๆชุมชนเมือง จากการระดมความคิดของตัวแทนชุมชนเมืองเก่า นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่ได้ คือ ได้กลุ่มตัวแทนชุมชนเพิ่มจากเดิม (เดิมมีเพียงกลุ่มอักษักแพงฯ) เพราะเวทีนี้ได้สะท้อนให้คนในชุมชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของคำว่า อัตลักษณ์ของชุมชนมากยิ่งขึ้นจึงถือได้ว่า กิจกรรมแผนที่วัฒนธรรม ถือว่าเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีพลัง สร้างคุณค่าให้คนในชุมชนมีความตระหนักถึงพื้นที่

ในระยะต่อมา ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมแผนที่วัฒนธรรมขึ้นอีกครั้ง แต่ในครั้งนี้ปรับเปลี่ยนกลุ่มผู้รับสารจากตัวแทนชุมชนรุ่นเก่า มาเป็นตัวแทนชุมชนรุ่นใหม่ เน้นที่กลุ่มเด็กและเยาวชน ผลการสื่อสารที่ได้ เมื่อกลุ่มผู้รับสารแตกต่างกันออกไป เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน พบว่า อัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคามที่ได้จากกลุ่มเยาวชนนี้ มีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มตัวแทนรุ่นเก่า อันได้แก่ หอนาฬิกา คลองสมถวิล พระพุทธรักษาทิวชัยและกุดนางโย

ต่อจากนั้นมีการเก็บรวบรวมจากชุมชน โดยผ่านภาพถ่ายเล่าเรื่องในอดีต โดยยึดตามชุดอัตลักษณ์ที่ได้มาจากการเปิดเวทีทั้งสองครั้ง ผลที่ได้จากการสื่อสาร ชุมชนได้ร่วมส่งภาพถ่ายในอดีตที่มี ส่งให้กับทีมวิจัยเพื่อรวบรวมทำนิทรรศการ

ช่วงปลายน้ำ ในช่วงการคืนข้อมูลกลับสู่ชุมชน ทางทีมวิจัยเลือกใช้พื้นที่งานโครงการส่งเสริมเอกลักษณ์และคุณค่าถนนสายวัฒนธรรม งานไหว้เจ้าและเล่นจ๊ว จ. มหาสารคาม ประจำปี 2556 เช่นเคย ซึ่งในครั้งนี้มีการจัดขึ้นตามหัวข้อ ถนนการค้า นอกจากนั้นมีการจัดนิทรรศการแสดงภาพถ่ายอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคามที่เป็นผลงานของกลุ่มเยาวชน นำมาเผยแพร่ในครั้งนี้ด้วย ผลการสื่อสารที่ได้ จากพื้นที่ในการเลือกแสดงคืนข้อมูล ทีมวิจัยเลือกใช้งานบุญประจำปีของเมืองมหาสารคาม เพราะคาดหวังผลในด้านการกระจายความรู้ เพราะจำนวนคนที่มาร่วมงานมีเป็นจำนวนมาก ทั้งจากในพื้นที่ จ.มหาสารคามและจังหวัดข้างเคียง และในส่วนของจัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายของเยาวชนนั้น ก็เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่สร้างผลให้กลุ่มเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงความสำคัญในพื้นที่ตนอาศัยอยู่

คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยชุมชน

ช่วงต้นน้ำและช่วงกลางน้ำ หลังจากการพัฒนาโจทย์วิจัยแล้ว การเปิดเวทีร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชนเมือง จ.มหาสารคาม เพื่อระดมความคิด ค้นหาความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์เมือง” ในระดับจังหวัดและระดับเทศบาลเมือง การทำงานของทีมนักวิจัย มมส.มีรูปแบบการทำงานคู่ขนานกันไปตั้งแต่เริ่มพัฒนาโจทย์วิจัย ทีมวิจัยชุมชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางประสานงาน ติดต่อคนในชุมชนเพื่อแจ้งให้รับทราบถึงกระบวนการงานวิจัย รวมทั้งมีส่วนร่วมและเป็นผู้ร่วมทีมที่มีบทบาทสำคัญในทุกเวทีกิจกรรมที่เกิดขึ้น ผลการสื่อสารที่ได้ จากการเปิดเวทีในครั้งนี้ 2 นั้น จากการเปิดให้มีการระดมความคิดเห็นเพิ่มเติม ทำให้เกิดตัวแทนของชุมชนเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ เดิมนั้น ภาควิชาเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็ง คือ กลุ่มอักษักแพงฯ จากนั้นก็มีกลุ่มอาสาของตัวแทนชุมชนเข้ามาร่วมทำงานเป็นนักวิจัยชุมชนเพิ่มขึ้น

ช่วงปลายน้ำ การทำงานร่วมกันของทีมวิจัย มมส.กับทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกันระดมความคิด สรุปข้อมูลร่วมกัน จากทุกเวทีกิจกรรมที่ได้ร่วมจัดทำขึ้นมา ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้องค์ความรู้ร่วมกัน จนนำไปสู่การร่วมจัดทำนิทรรศการถาวรถาวร ซึ่งถือได้ว่า เป็นรูปแบบการสะท้อนข้อมูลคืนสู่ชุมชนได้ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

คู่ที่ 3.) ทีมโหนดวิชาการ กับทีมวิจัยจาก มมส.

ช่วงต้นน้ำ มีการประชุมเพื่อแตกกรอบการวิจัย เป็นการจัดการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ การสื่อสารระหว่างโหนดกับทีมวิจัย มมส.ยังมีความไม่เข้าใจในรูปแบบการทำงาน ปัญหา เนื่องจากทีมวิจัยจาก มมส. มีความเชี่ยวชาญการวิจัยสายวิทยาศาสตร์ จึงไม่เข้าใจโจทย์การวิจัยที่เป็นรูปแบบของกระบวนการวิจัยร่วมกับชุมชน

ช่วงกลางน้ำ ทีมโหนด กับทีมวิจัยหลัก ได้เข้าร่วมประชุมในเวทีพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการวิจัยท้องถิ่น ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้แตกกรอบการวิจัยมากยิ่งขึ้น ปัญหา ไม่ปรากฏปัญหาในการสื่อสารส่วนนี้

ช่วงปลายน้ำ เป็นการถอดบทเรียนในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อประเมินผลร่วมกับชุมชน เป็นการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะ ผลที่ได้จากการสื่อสาร คือ ได้นำข้อเสนอแนะไปแก้ไข เช่นในเรื่องของการตีความเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนเมือง ในด้านความเป็นรูปธรรมและนามธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เงื่อนไข ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการโครงการวิจัยนี้ มีข้อสังเกตหลายประการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนเมือง มหาสารคาม ในครั้งแรกที่จัดเวทีนั้น ผู้ร่วมงานอยู่ในระดับจังหวัดและระดับเทศบาล ทีมวิจัยคิดว่า ผลที่ได้จากการเปิดเวทีครั้งนี้ ยังไม่เพียงพอ จึงได้จัดให้มีเวทีระดมความคิดเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งในครั้งนี้นำหนดกลุ่มเป้าหมายที่แคบลงมาเป็นตัวแทนกลุ่มชาวบ้านจากชุมชนเมืองเก่า 10 หมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นเชิงลึกมากขึ้น

กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ก็เป็นการทดสอบเครื่องมือการสื่อสารอีกอย่างหนึ่งของทีมวิจัย เช่นในเวทีแผนที่วัฒนธรรมในครั้งแรกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มตัวแทนชุมชนรุ่นเก่า และในเวทีครั้งที่ 2 กลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมงานเป็นกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนรุ่นใหม่ การจัดเวทีทั้งสองครั้งที่มีรูปแบบกิจกรรมเหมือนกัน ผลที่ได้จากการระดมความคิดของทั้งสองกลุ่มเป้าหมาย ออกมาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกัน จึงถือได้ว่า เป็นการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารที่ดี

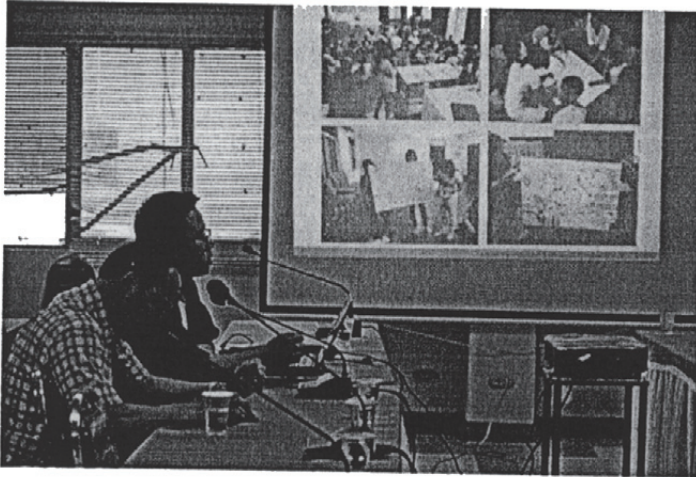
ลักษณะชุมชนเมืองถือว่า เป็นลักษณะชุมชนที่มีความเฉพาะตัว ด้วยเรื่องของวิถีชีวิตและกรอบของเวลา ดังนั้น การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจึงต้องกำหนดกรอบเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนที่สุด ลักษณะการดำเนินชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำ ทำให้การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม ลดทอนความละเอียดอ่อนลงไป ดังนั้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทีมวิจัยต้องตระหนักถึง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

รูปแบบของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นรูปแบบการทำงานวิจัยที่มีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป ตามแต่ละพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมือง ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างออกมาจากชุมชนชนบท ดังนั้น การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมือง ต้องสร้างกรอบวิจัย และแนวทางในการทำงานให้ชัดเจน โดยต้องออกแบบให้ครอบคลุมจากการทำงานร่วมกันทั้งทีมนักวิจัยจาก มมส. ทีมไหนตวิชาการและทีมชุมชน การสะท้อนข้อมูลเพื่อให้ตรงจุดประสงค์ของการทำงาน จึงต้องเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เพื่อเกิดปัญหาแล้ว ทั้งสามภาคส่วนจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหานั้นให้สิ้นสุดลงไปได้

ระยะที่ 1 ช่วงเตรียมการ,การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและศึกษาข้อมูล โครงการรูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชนมีจุดเด่นในเรื่องของการสื่อสารระหว่างโครงการกับชุมชน จากการนำเอาจุดอ่อนในการจัดกิจกรรมที่มหาวิทยาลัย องค์การนิสิต หรืออาจารย์จากรายวิชาต่างๆ เป็นผู้จัดขึ้นซึ่งทุกกิจกรรมล้วนแต่มี จุดอ่อนคือ “ขาดการมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน กิจกรรมส่วนใหญ่มักเป็นกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัย “คิดเอง” โดยใช้ชุมชนเป็นเพียง “ฐาน” ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในลักษณะการ “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำ” จึงทำให้โครงการรูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน ได้พยายามนำฐานคิดนี้มาสร้างระบบและกลไกเชื่อมโยงการจัดกิจกรรม

จากจุดเริ่มต้นนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว หากมองในเชิงของการสื่อสารก็ยังทำให้เห็นอีกว่าตัวผู้จัดโครงการได้เล็งเห็นถึงปัญหาสำคัญอันเกิดจากการขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนในการพยายามสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้นในช่วงเตรียมการ, การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและศึกษาข้อมูลของโครงการนี้ จึงได้พยายามสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย นิสิต และชุมชน ด้วยการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการจัดกิจกรรมของนิสิตและชุมชนขึ้น และพัฒนามาเป็น “ทีมวิจัยไทบ้าน”

ระยะที่ 2 ช่วงปฏิบัติการ การสื่อสารในช่วงการขับเคลื่อนงานวิจัย

1.1 การเสาะหานักวิจัยไทบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่มีประสบการณ์การทำงานหรือเป็นเครือข่ายการทำกิจกรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ซึ่งนอกจากจะนำมาเป็นหนึ่งในทีมวิจัยของโครงการแล้ว นักวิจัยไทบ้านยังถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่สื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน โดยนักวิจัยไทบ้านประกอบด้วย

- แกนนำ-ผู้นำชุมชน
- อดีตสมาชิกเทศบาลตำบลขามเรียง
- เครือข่ายการทำงานด้านกิจกรรมนิสิต

1.2 นักวิจัย มมส ซึ่งเป็นคณະนักวิชาการ (บุคลากร) จากกองกิจการนิสิตซึ่งเป็นแกนหลักของการรับผิดชอบงานด้านกิจการนิสิต จัดเป็นส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่สื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนด้วยเช่นกัน

1.3 นิสิต โดยการชักชวนกลุ่มนิสิต “ผู้นำองค์กร” เช่น นายกองค์การนิสิต อธิการนิสิต ประธานชมรม นิสิตกลุ่มจิตอาสา (กลุ่มอิสระ) ซึ่งเป็นกลุ่มที่เน้นจัดกิจกรรมในเชิงรุกร่วมกับชุมชนในมิติ “เรียนรู้คู่บริหาร”

การสื่อสารในช่วงนี้จะเป็นในลักษณะของการนำทีมวิจัยทั้งสามกลุ่มมาบูรณาการการทำงานร่วมกัน ด้วยการแบ่งบทบาทหน้าที่ต่อกันและกัน จนกระทั่งมีการจัดตั้งกลุ่มวิจัยอักษะเบ่งแฉงสารคาม ใน การสื่อสารระหว่างกลุ่มมีการจัดกิจกรรมขึ้นมา ผ่านการประชุมทำความเข้าใจทีมวิจัย เช่น

- ออกแบบกิจกรรมการเก็บข้อมูลชุมชนแบบบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีที่ทันสมัยและวิธีการที่นักวิจัยชาวบ้านมีความสันทัดโดยตรง
- ออกแบบตราสัญลักษณ์ทีมวิจัย ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียว สร้างความเป็นองค์กรขึ้นมาให้นักวิจัยในกลุ่มรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของโครงการวิจัย
- จัดทำระบบสารสนเทศเบื้องต้น เพื่อสร้างการสื่อสารและจัดเก็บข้อมูล อาทิ เว็บไซต์, เฟสบุค
- จัดตั้งสถานที่ประสานงานในมหาวิทยาลัย

รูปแบบการสื่อสารที่เห็นได้ชัดเจนจากการจัดกิจกรรมเพื่อร่วมกันออกแบบการเก็บข้อมูลชุมชนในครั้งนี้เน้นที่การสร้างการเข้าใจร่วมระหว่างกลุ่ม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ประกอบด้วย

- ประมวลภาพกิจกรรม/วิดิทัศน์ย้อนหลัง (สถานการณ์การจัดกิจกรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน)
- ประมวลภาพกิจกรรม/วิดิทัศน์ “เส้นทางของการสร้างทีมวิจัย”
- การสำรวจข้อมูลเชิงประวัติของทีมวิจัย โดยเน้นการ “บอกเล่าสู่กันฟัง”
- การสะท้อนแรงจูงใจของการมาเป็นทีมวิจัย

2. ช่วงเสาะหาโจทย์และสำรวจทุนทางสังคมของชุมชน

ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1. เบ่งแฉงตัวเรา 2. เข้าหาเพื่อบ้าน 3. สร้างลานโสเหล่, เสวนาความรู้ 4. เปิดประตูกิจกรรม

2.1 เบ่งแฉงตัวเราเป็นการสำรวจข้อมูลชุมชน โดยให้นักวิจัยซึ่งเป็นคนในชุมชนสำรวจตนเองเป็นอันดับแรก การสื่อสารในครั้งนี้เน้นให้ได้ข้อมูลทั่วไป (บริบท) ผ่านคนใกล้ชิดในครัวเรือนและเครือญาติ เพื่อ

กระตุ้นให้คนใกล้ชิดได้ “รับรู้และเห็นความสำคัญ” การสื่อสารในช่วงนี้จะเป็นลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เน้นความเข้าถึงโดยอาศัยบุคคลที่ใกล้ชิดกับข้อมูล นั่นก็คือคนในชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการหาข้อมูล เหมือนเป็นการฝึกทักษะและสร้างความสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกันในระดับครัวเรือนไปในตัว

2.2 เข้าหาเพื่อนบ้าน เป็นการสื่อสารในลักษณะของการขยายพื้นที่การสำรวจข้อมูลให้กว้างขึ้น จาก “ครัวเรือน” สู่ “เพื่อนบ้าน” การสื่อสารในครั้งนี้นั้นที่กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้นำชุมชน หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน การสื่อสารในช่วงนี้จะเป็นลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เน้นความเข้าถึงโดยอาศัยบุคคลที่ใกล้ชิดกับข้อมูล นั่นก็คือคนในชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการหาข้อมูล ซึ่งในการสื่อสารช่วงเข้าหาเพื่อนบ้านนี้ทำให้ทีมวิจัยได้ผู้เข้าร่วมโครงการ นั่นก็คือ แกนนำชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมเป็น “ที่ปรึกษาของทีมวิจัย” ซึ่งถือว่าในช่วงนี้ทีมได้ผู้นำชุมชนที่มีพลังในการสื่อสารกับชุมชนเข้ามาร่วมทีม ซึ่งทำให้การเข้าถึง การสื่อสารข้อมูล หรือการสร้างใจความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนสามารถกระทำผ่านผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน และได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านในชุมชน มีการสร้าง “เวทีโสเหล่” เพื่อสะท้อนข้อมูลกลับไปสู่ชุมชน ซึ่งเวทีโสเหล่ มีการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร ดังนี้

- การจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร
- การจัดทำแผนผังความคิด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปจากคอมพิวเตอร์

ผลของการสื่อสาร สถานที่ในการจัดการประชุมเพื่อสะท้อนข้อมูลจัดขึ้นภายใน

มหาวิทยาลัย จึงทำให้บรรยากาศความเป็นชุมชนลดน้อยลง ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน มีความเกร็งในการนำเสนอข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

2.3 สร้างลานโสเหล่ ก่อนการสร้างลานโสเหล่มีการนัดหมายชาวบ้านผ่านทางเอกสารในระบบราชการ และผ่านปากคำชาวบ้านในการบอกต่อ ซึ่งเป็นการสื่อสารในเรื่องการสะท้อนข้อมูลและการเก็บข้อมูลชุมชนรายหมู่บ้าน โดยมีการสื่อสาร ดังนี้

- เปิดเวที “ครัวเรือนสู่เพื่อนบ้าน” เน้นการนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- เวทีลานโสเหล่รายหมู่บ้าน เป็นการสร้างเวทีร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน โดยจัดเป็นรายหมู่บ้านซึ่งทำให้ทีมเข้าถึงข้อมูลได้มากที่สุด รูปแบบการสื่อสารในช่วงนี้เน้นการเปิดเวที มีการดำเนินงานหลักโดยทีมวิจัยไต้หวัน ซึ่งจะมอบหมายภารกิจต่อกันและกัน เช่น ทีมวิจัยไต้หวันทำหน้าที่เป็นพิธีกร ผู้บรรยาย ผู้นำเสวนาเรื่องชุมชน ผู้จดบันทึกข้อมูล ผู้ประสานงานระดับหมู่บ้าน ผู้ดูแลสถานที่ สวัสดิการ ผู้ดูแลเรื่องสื่อ อุปกรณ์ เป็นต้น

- กรู๊นโบราณ
- การแห่พระบรมสารีริกธาตุ
- งานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบ เจื่อนใจ ปัจจัยของกระบวนการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเจื่อนใจ ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

ในช่วงเตรียมการ,การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและศึกษาข้อมูลพบว่า จากการพัฒนาโจทย์การวิจัยร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยและชุมชน ประสบปัญหา คือ การขาดการวางแผนที่ชัดเจนร่วมกัน กล่าวคือ เรื่องของกรอบเวลาและกรอบความคิดไม่ตรงกัน เดิมทีนั้นชุมชนเกิดความคิดต่อต้านในเรื่องของการทำวิจัย จนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับการวิจัย เพราะประสบการณ์ที่ผ่านมา ชุมชนให้การต้อนรับนักวิจัยที่มาลงพื้นที่ค่อนข้างมากและบ่อยครั้ง และที่ผ่านมาการทำงานของนักวิจัยไม่มีผลสะท้อนกลับคืนสู่ชุมชนเลย ทำให้ชุมชนเกิดความคิดที่ว่า นักวิจัยมีแต่เข้ามาตักตวงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ไม่มีการมอบผลประโยชน์ที่ได้จากการทำการวิจัยส่งกลับคืนให้ชาวบ้าน

ในเรื่องของพื้นฐานองค์ความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันระหว่างองค์กรกับชุมชนนั้น ก็ถือเป็นช่องว่างที่ทางทีมผู้วิจัยต้องหาหนทางในการอุดรอยต่อ เพราะองค์ความรู้ในกระบวนการทำวิจัยที่เท่ากัน จะเป็นพลังทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน และขับเคลื่อนงานวิจัยไปได้ในทิศทางเดียวกัน เพราะเนื่องจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ต้องยึดถือความต้องการและประโยชน์ของท้องถิ่นเป็นหลัก

ทั้งนี้ อีกประเด็นปัญหา คือเรื่องการเมืองท้องถิ่น ความขัดแย้งกันเองภายในชุมชน ทำให้โครงการวิจัยขาดผู้ประสานงานระหว่างองค์กรซึ่งในประเด็นนี้สามารถสรุปผลได้ว่า ระดับความเข้มข้นของการเมืองท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆของคนในชุมชนพอสมควร

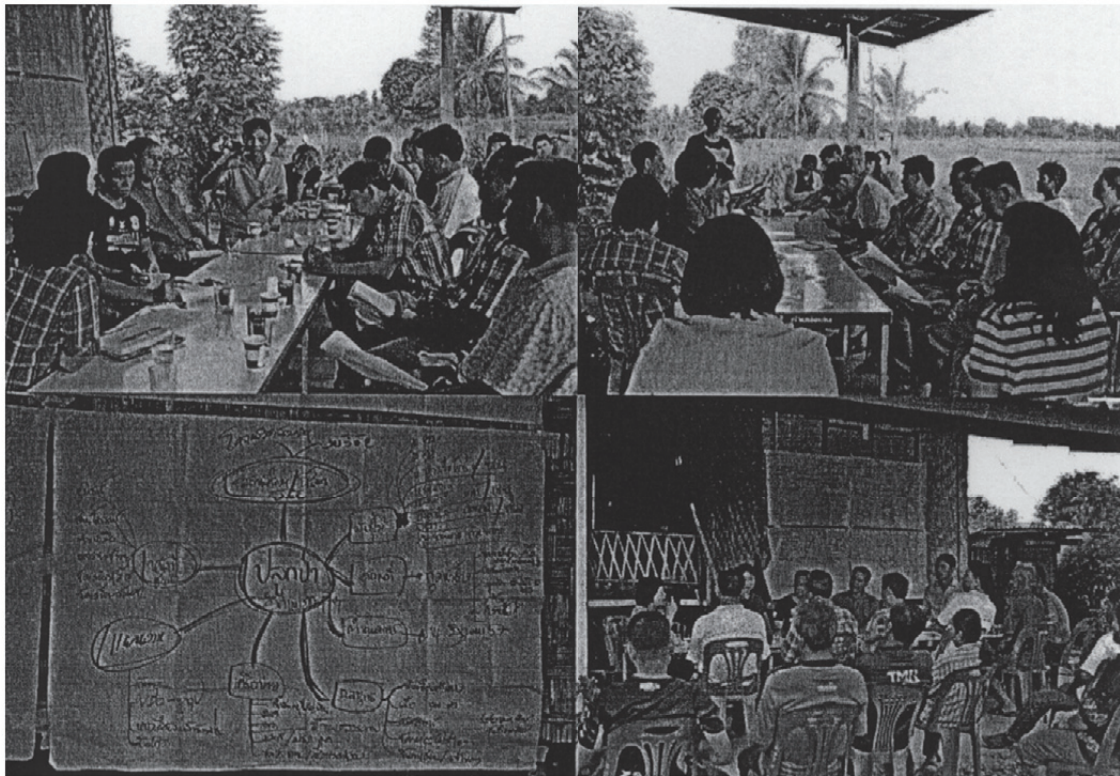
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน

จากข้อสังเกตที่ได้จากการลงพื้นที่ พบข้อเสนอจากทั้งทีมผู้วิจัยและชุมชน ที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีประเด็นสำคัญ อันได้แก่ สถาบันการศึกษาควรสร้างรายวิชา เพื่อตอบโจทย์และพัฒนาการทำงานร่วมกันทั้งจากชุมชนและนักวิชาการ เพื่อลบล้างทัศนคติที่ไม่ดีของชุมชนที่เกิดขึ้น

และสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชอบธรรมและชัดเจนด้วยกันทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ ระดับการขับเคลื่อนในเชิงนโยบายทางสถาบันการศึกษานั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก

กระบวนการสื่อสารในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สำคัญ ต้องสร้างความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้น กล่าวคือ กลุ่มนักวิจัยต้องให้มุ่งเน้นที่ประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก สร้างสรรค์วิธีการเก็บข้อมูลที่เข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนตัวนักวิจัยชุมชนนั้น ต้องสร้างพลังและเป็นจุดเชื่อมต่อ เป็นศูนย์กลางระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและช่วยผลักดันเพื่อสร้างศักยภาพในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างสูงสุด ส่วนทางชุมชนเองนั้น ต้องสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของข้อมูล สร้างความสำคัญในการเป็นเจ้าของพื้นที่ นอกจากนี้ควรมีการสร้างเสริมองค์ความรู้ หรือจัดเวทีผ่านรูปแบบเชิงวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ดี และยั่งยืน

การใช้ประโยชน์จากการวิจัย

จากการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา นอกจากได้องค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ระหว่างการดำเนินงานวิจัยยังก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากการวิจัยในหลายระดับ ดังนี้

1. การถอดบทเรียนโครงการเพื่อเขียนเป็นบทความเผยแพร่และขยายผลให้กับชุมชนวิจัยอื่นๆ ได้เรียนรู้ ดังนี้

การขยายผลรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(RDG56E0015)

การใช้ประโยชน์ในเชิงพื้นที่ ด้านการพัฒนา

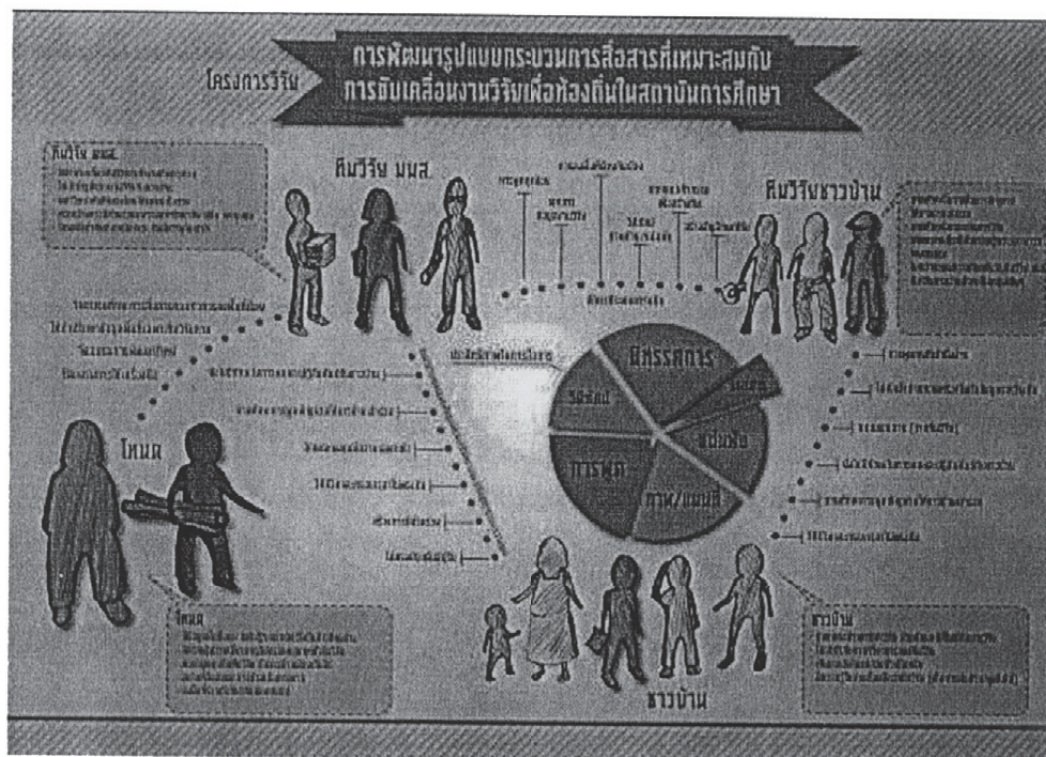
“โครงการวิจัยการพัฒนาแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา” เป็นโครงการชุดนักวิชาการจังหวัดมหาสารคาม ปี 2556 ซึ่งมี ผศ.ดร.ภาคภูมิ วรรณภา เป็นหัวหน้าโครงการ ร่วมกับทีมนักวิชาการจากหลักสูตรภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โครงการนี้ได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับ ศูนย์ส่งเสริมนักวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ในฐานะพี่เลี้ยงที่สนับสนุนงานโครงการวิจัยในสถาบันศึกษามาตั้งแต่ปี 2550 กระทั่งปัจจุบันรวม 7 รุ่น กว่า 40 โครงการ

การดำเนินงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การขับเคลื่อนการทำงาน ยังคงมีข้อจำกัดหลายประการที่ยังไม่สามารถดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย โดยจุดอ่อน คือ “กระบวนการสื่อสาร” ซึ่งส่งผลให้การขับเคลื่อนงานประสบปัญหาตั้งแต่กระบวนการต้น กลาง และปลายน้ำ เนื่องจากกระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อให้เกิดการรับรู้ สร้างความเข้าใจร่วมกัน จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในที่สุด ดังนั้นจึงได้เกิดโจทย์วิจัยเพื่อค้นหา “รูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษาว่าควรจะมีลักษณะและรูปแบบเป็นอย่างไร” ซึ่งโครงการได้ออกแบบการวิจัยร่วมกับโหนดพี่เลี้ยง โดยมีวิธีการศึกษาข้อมูลผ่านการสังเคราะห์รูปแบบการสื่อสารของโหนด รวมทั้งศึกษารูปแบบการสื่อสารของโครงการรุ่นเก่าๆร่วมกับรุ่นปัจจุบัน กระทั่งได้ชุดความรู้เรื่องการสื่อสารมาเบื้องต้นแล้วจึงได้ทดลองพัฒนารูปแบบการสื่อสารร่วมกับโครงการวิจัยปี 2557 โดยมีการปฏิบัติการอยู่ 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการสื่อสารระหว่างโหนดพี่เลี้ยงกับโครงการวิจัย 2) รูปแบบการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยนักวิชาการและชาวบ้าน และ 3) รูปแบบการสื่อสารผ่านตัวบุคคลที่เรียกว่า “นักสื่อสารในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

เมื่อวันที่ 20-21 กันยายน 2557 ที่ผ่านมามีโครงการได้ร่วมกับโหนดพี่เลี้ยงในการทดลองปฏิบัติการ “รูปแบบการสื่อสารระหว่างโหนดพี่เลี้ยงกับโครงการวิจัยปี 2557 จำนวน 5 โครงการ” ซึ่งถือเป็นกระบวนการช่วงต้นน้ำ หรือช่วงแรกๆของการสนับสนุนโครงการวิจัยที่สำคัญ เนื่องจากช่วงต้นน้ำจะทำให้ความรู้ความเข้าใจทั้งแนวคิดกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว ยังจะเป็นจะต้องพัฒนานักสื่อสารของโครงการวิจัยตั้งแต่ต้นทางด้วยซึ่งถือเป็นบทเรียนสำคัญที่โครงการได้ค้นพบ ดังนั้นรูปแบบวิธีการในการอบรมทั้ง 2 วันนี้ทางโครงการได้นำเสนอชุดบทเรียนของการสื่อสารจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากรุ่นที่ผ่านมาให้เห็นกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จากนั้นได้ทดลองให้ทุกโครงการสื่อสารผ่าน

กิจกรรม “การสื่อสารในชีวิตประจำวัน” โดยเน้นที่การรับสารและส่งสารผ่านทางช่องทางต่างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อมนั้นๆ เปรียบเสมือนการสื่อสารเรื่องราวของคนในชุมชนเอง

ผลจากการทดลองปฏิบัติการขยายผลรูปแบบการสื่อสารในครั้งนี้ได้ทำให้หนาคู่เลี้ยงเองได้มีความเข้าใจต่อหลักการและรูปแบบของการสื่อสารที่หลากหลาย อันได้แก่ การพูด การใช้แผนภาพวาด วิดีทัศน์ นิทรรศการ แผ่นพับ และเอกสารต่างๆ โดยกลุ่มผู้รับสารที่แตกต่างกันออกไป คือ การสื่อสารไปยังทีมวิจัยที่เป็นนักวิชาการ และการสื่อสารไปยังทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ผ่านช่องทางการสื่อสารที่สอดคล้องและเหมาะสม (ดังแผนภาพประกอบ) ซึ่งภายหลังจากอบรมขยายผลรูปแบบการสื่อสารฯ ในครั้งนี้แล้ว ทางโครงการได้มีแผนในการ “พัฒนานักสื่อสาร” ให้กับโครงการวิจัยปี 2557 ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การออกแบบดำเนินโครงการวิจัยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกันการขยายผลรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นี้ยังได้นำไปสู่การบูรณาการเข้าสู่การเรียนการสอนหลักสูตรในรายวิชาต่อไปนี้ 1) รายวิชาการเขียนบทสัมภาษณ์ โดยใช้ชนิดที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลกับชาวบ้านในโครงการต่างๆ เพื่อต้องการทราบว่าชาวบ้านเข้าใจเนื้อหาที่นักวิจัยอธิบายหรือไม่ รวมทั้งรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านต้องการ 2) รายวิชาการเขียนข่าวเบื้องต้น โดยใช้ชนิดที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประเด็นทางการสื่อสารเพื่อนำมาเขียนและวิเคราะห์

ข้อมูล และ 3) รายวิชาการถ่ายภาพเบื้องต้นโดยใช้ชนิดที่เรียนวิชาดังกล่าวลงเก็บภาพบรรยากาศต่างๆในโครงการเพื่อให้ภาพได้ทำหน้าที่เป็นสารสำหรับนำเสนอต่อไป

ในท้ายที่สุดนี้ทางโครงการยังได้มีข้อเสนอแนะต่อรูปแบบวิธีการสื่อสารให้กับโหนดและทีมโครงการวิจัยได้นำไปปฏิบัติใช้ อันได้แก่ 1) การอบรมทักษะการสื่อสารอย่างจริงจังก่อนทำการลงพื้นที่จริง ในเรื่องการใช้วิธีการที่เหมาะสมกับชาวบ้านและต้องศึกษาบริบทของชุมชนในทุกมิติเพื่อให้ได้ทราบและนำไปสู่กระบวนการวางแผนอย่างถูกต้อง เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อของแต่ละหมู่บ้านจะมีไม่เท่ากัน ถ้าศึกษายำรอบด้านแล้วการเข้าถึงหรือการทำงานก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น 2) สำหรับ ทีมวิจัย นักวิชาการ จำเป็นต้องลงพื้นที่เป้าหมายหลายครั้งหรือมากที่สุดเท่าที่ทำได้พร้อมทั้งเก็บข้อมูล ความต้องการของชาวบ้าน ว่าต้องการอะไรอย่างแท้จริง ก่อนที่จะคิดประเด็นการวิจัย 3) ควรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวิจัย 4) การค้นหา “นักสื่อสาร” ซึ่ง การใช้สื่อบุคคลถือได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง บางชุมชนอาจไม่ได้หมายถึงผู้นำชุมชนเพียงอย่างเดียวแต่อาจหมายรวมถึงผู้นำทางความคิดด้วย

2. การนำไปใช้กับการเรียนการสอน

โครงการการบูรณาการความรู้เพื่อผลิตหนังสือพิมพ์ชุมชนอย่างยั่งยืนได้จัดทำขึ้นมาภายใต้การบูรณาการมาจากรายวิชาที่ทำการเรียนการสอนในหลักสูตรศสข. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์ และผลที่ได้จากโครงการนี้จะได้นำไปปรับปรุงในกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาดังต่อไปนี้

1. รายวิชา : ศิลปะการสร้างสรรค์ประเด็นหลักสูตรศสข. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
2. รายวิชา : จิตวิทยาการสื่อสารหลักสูตรศสข. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์

3. รายวิชา : ทฤษฎีการสื่อสารและการสื่อสารมวลชนหลักสูตรศศ .บ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์สื่อสิ่งพิมพ์
4. รายวิชา : ศิลปะเพื่อการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์หลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
5. รายวิชา : หลักวารสารศาสตร์หลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
6. รายวิชา : การเขียนเพื่อการสื่อสารหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
7. รายวิชา : การเขียนข่าวเบื้องต้นหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
8. รายวิชา : การเขียนบทความและบทบรรณาธิการหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
9. รายวิชา : ประเด็นทางกฎหมายและจรรยาบรรณในงานสื่อสารมวลชนหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
10. รายวิชา : ศิลปะการบรรณาธิการหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
11. รายวิชา : การออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์เบื้องต้นหลักสูตรศศ .บ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
12. รายวิชา : การถ่ายภาพเพื่องานสื่อสิ่งพิมพ์หลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
13. รายวิชา : ศิลปะการสัมภาษณ์เพื่อการเขียนหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
14. รายวิชา : การผลิตหนังสือพิมพ์หลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
15. รายวิชา : ทฤษฎีการสื่อความหมายด้วยภาพหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
16. รายวิชา : ความรู้เท่าทันสื่อหลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์
17. รายวิชา : การออกแบบโฆษณาเพื่อสื่อสิ่งพิมพ์หลักสูตรศศบ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์

รูปธรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วในการบูรณาการการเรียนการสอน คือ

1. วิชาการเขียนบทสัมภาษณ์ โดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลกับชาวบ้านในโครงการต่างๆ เพื่อต้องการทราบว่าชาวบ้านเข้าใจเนื้อหาที่นักวิจัยอธิบายหรือไม่ รวมทั้งรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านต้องการ
2. วิชาการเขียนข่าวเบื้องต้น โดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประเด็นทางการสื่อสารเพื่อนำมาเขียนและวิเคราะห์ข้อมูล
3. วิชาการถ่ายภาพเบื้องต้นโดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวลงเก็บภาพบรรยากาศต่างๆในโครงการเพื่อให้ภาพได้ทำหน้าที่เป็นสารสำหรับนำเสนอต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย “โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา ” ดำเนินงานในระยะ 1 ปี คือเดือนพฤษภาคม 2557 ถึงเดือนเมษายน 2558 นั้นได้ทำคู่ขนานไปพร้อมกับโครงการวิจัย 3 โครงการ โดยถอดปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในแต่ละโครงการแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นชุดรูปแบบการสื่อสารเพื่อนำกลับไปใช้แต่ละโครงการต่อไป ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัย “กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรบ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่นมีการศึกษาองค์ประกอบสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และ กับชาวบ้านคู่ที่ 3.) ทีมไหนด กับทีมวิจัยจาก มมส.

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น พบว่า

จากการรายงานข้อมูลการวิจัย สามารถอธิบายประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเงื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนดด้านการสื่อสาร คือ เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารยังขาดความละเอียดและยังไม่ตรงประเด็นสู่ผู้รับสาร ที่มีความต้องการข้อมูลที่จำเป็น การสื่อสารระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ยังเป็นปัญหามากเพราะแต่ละคน ยังไม่เปิดใจที่จะถ่ายทอดข้อมูลหรือเปิดรับข้อมูลระหว่างกัน การสื่อสารระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านนั้น ขาดทักษะในการสื่อสารของการพูดที่เชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามาร่วม การลงพื้นที่เก็บข้อมูล ครั้งแรกทีมวิจัยใช้แบบสอบถาม ซึ่งไม่เหมาะสม ควรใช้เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แทน ในการให้ความรู้ ชาวบ้านต้องการเทคนิคในการแปลงเพศปลาเพื่อนำไปใช้จริง มากกว่าการรับความรู้ในการแปลงเพศปลา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน แบ่งเป็น

3.1 ด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น เนื่องจาก ทีมวิจัยจาก มมส. มีความเชี่ยวชาญการวิจัยด้านสายวิทยาศาสตร์มากกว่าการวิจัยด้านชุมชน จึงทำให้กระบวนการวิจัยค่อนข้างมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการ

ตั้งโจทย์การวิจัยที่ยังไม่ครอบคลุม รวมทั้งการแตกกรอบการวิจัย และในกระบวนการลงพื้นที่ ยังไม่มีทักษะในการพบปะและการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านมากนัก จึงทำให้ชาวบ้านยังไม่เชื่อใจและไว้วางใจ ในการที่จะเข้าร่วมการวิจัย

3.2 ด้านการพัฒนาารูปแบบ กระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม กับการขับเคลื่อนงาน CBR ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั้นสามารถอธิบายได้ว่าการพัฒนาโจทย์การวิจัย โหนดวิจัยควรมีการลงมาร่วมช่วยสร้างความเข้าใจกับทีม มมส.มากกว่านี้

3.3 ด้านวิธีการสื่อสาร ทีมวิจัย มมส. ควรต้องมีการอบรมทักษะในการลงพื้นที่ก่อนทำการลงพื้นที่จริง ในเรื่องการใช้วิธีการที่เหมาะสมกับชาวบ้าน ทีมวิจัยจำเป็นต้องลงพื้นที่ หลายครั้งเพื่อเก็บข้อมูล ความต้องการของชาวบ้าน ว่าต้องการอะไรอย่างแท้จริง เรื่องการจัดประชุมกับชาวบ้านนั้น เอกสารหรือนำมาแจกชาวบ้าน ควรต้องมีข้อมูลที่ชาวบ้านต้องการอย่างชัดเจน สื่อที่ใช้ในการแสดงการแปลงเพศอาจปรับเป็นการนำเสนอสารคดีของผู้ที่ทำการเลี้ยงปลาและประสบความสำเร็จมาเปิดให้ดู ซึ่งเป็นการเชิญชวนให้ชาวบ้านสนใจได้ดีกว่าการเปิดวีดิทัศน์

โครงการรูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพชุมชนเทศบาลตำบลขามเรียง ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาองค์ประกอบสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน และ คู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทรบ้าน และ กับชาวบ้าน คู่ที่ 3.) ทีมไทรบ้านกับทีมวิจัยจาก มมส.

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น พบว่า

โครงการวิจัย “รูปแบบและกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนิสิตและชุมชน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพชุมชนเทศบาลตำบลขามเรียง” มีรูปแบบการดำเนินการมีลักษณะการทำงานที่ควบคู่กันไปทั้งในระดับทีมวิจัย มมส ทีมวิจัยไทรบ้านและชุมชน ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องของการสื่อสารระหว่างโครงการกับชุมชน จากการนำเอาจุดอ่อนในการจัดกิจกรรมที่มหาวิทยาลัย องค์การนิสิต หรืออาจารย์จากรายวิชาการพัฒนานิสิต เป็นผู้จัดขึ้นซึ่งทุกกิจกรรมล้วนแต่มี จุดอ่อนคือ “ขาดการมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน กิจกรรมส่วนใหญ่มักเป็นกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัย “คิดเอง” โดยใช้ชุมชนเป็นเพียง “ฐาน” ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในลักษณะการ “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำ” ในเชิงของการสื่อสารก็ยังทำให้

เห็นอีกว่าตัวผู้จัดโครงการได้เล็งเห็นถึงปัญหาสำคัญอันเกิดจากการขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนในการพยายามสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยของโครงการนี้ ควร พยายามสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย นิสิต และชุมชน ด้วยการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการจัดกิจกรรมของนิสิตและชุมชนขึ้นและพัฒนาเป็น “ทีมวิจัยไต้หวัน” โดยอยู่ภายใต้ฐานคิดจากชาวบ้านเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน แบ่งเป็น

3.1 ด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น การพัฒนาโจทย์การวิจัยร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยและชุมชน ประสบปัญหา คือ การขาดการวางแผนที่ชัดเจนร่วมกัน กล่าวคือ เรื่องของกรอบเวลาและกรอบความคิดไม่ตรงกัน เดิมทีนั้นชุมชนเกิดความคิดต่อต้านในเรื่องของการทำวิจัย จนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับการวิจัย เพราะประสบการณ์ที่ผ่านมา ชุมชนให้การต้อนรับนักวิจัยที่มาลงพื้นที่ค่อนข้างมากและบ่อยครั้ง และที่ผ่านมาการทำงานของนักวิจัยไม่มีผลสะท้อนกลับคืนสู่ชุมชนเลย ทำให้ชุมชนเกิดความคิดที่ว่า นักวิจัยมีแต่เข้ามาดักดวงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ไม่มีการมอบผลประโยชน์ที่ได้จากการทำการวิจัยส่งกลับคืนให้ชาวบ้าน

ในเรื่องของพื้นฐานองค์ความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันระหว่างองค์กรกับชุมชนนั้น ก็ถือเป็นช่องว่างที่ทางทีมผู้วิจัยต้องหาหนทางในการอุดรอย รั่ว เพราะองค์ความรู้ในกระบวนการทำวิจัยที่เท่ากัน จะเป็นพลังทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจได้ตรงกัน และขับเคลื่อนงานวิจัยไปได้ในทิศทางเดียวกัน เพราะเนื่องจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ต้องยึดถือความต้องการและประโยชน์ของท้องถิ่นเป็นหลัก

ทั้งนี้ อีกประเด็นปัญหา คือ เรื่องการเมืองท้องถิ่น ความขัดแย้งกันเองภายในชุมชน ทำให้โครงการวิจัยขาดผู้ประสานงานระหว่างองค์กร ซึ่งในประเด็นนี้สามารถสรุปผลได้ว่า ระดับความเข้มข้นของการเมืองท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆของคนในชุมชนพอสมควร

3.2 ด้านการพัฒนาแบบจำลองข้อเสนอจากทั้งทีมผู้วิจัยและชุมชน ที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีประเด็นสำคัญ คือ สถาบันการศึกษาควรสร้างรายวิชา เพื่อตอบโจทย์และพัฒนาการทำงานร่วมกันทั้งจากชุมชนและนักวิชาการ เพื่อลบล้างทัศนคติที่ไม่ดีของชุมชนที่เกิดขึ้น และสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชอบธรรมและชัดเจนด้วยกันทั้งสองฝ่าย แนวคิดที่มีความสำคัญที่ค้นพบคือรูปแบบการวิจัยต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่การสร้างกระบวนการ

3.3 ด้านวิธีการสื่อสารกระบวนการสื่อสารในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สำคัญ ต้องสร้าง “ความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้น” กล่าวคือ กลุ่มนักวิจัยต้องให้มุ่งเน้นที่ประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก สร้างสรรค์วิธีการเก็บข้อมูลที่

เข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนตัวนักวิจัยชุมชนนั้น ต้องสร้างพลังและเป็นจุดเชื่อมต่อ เป็นศูนย์กลางระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและช่วยผลักดันเพื่อสร้างศักยภาพในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างสูงสุด ส่วนทางชุมชนเองนั้น ต้องสร้างความรู้สึกรู้สึกการเป็นเจ้าของข้อมูล นอกจากนี้ควรมีการสร้างเสริมองค์ความรู้ หรือจัดเวทีผ่านรูปแบบเชิงวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปก็คือสื่อพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นต้นทุนของกระบวนการสื่อสารทั้งสิ้นเพียงแต่นักวิจัยต้องพยายามแทรกแนวคิดให้เข้ากับทุนเหล่านั้นด้วยความกลมกลืนเพื่อให้เข้าถึงกับชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่จริงๆ

โครงการการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดย การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเด็นด้านองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารงานวิจัยท้องถิ่น การศึกษาองค์ประกอบสื่อสาร ระหว่าง ผู้ส่ง ผู้รับ การสะท้อนกลับ เครื่องมือ มีการสื่อสารระหว่างกันโดยองค์ประกอบสื่อสารของผู้ส่งและผู้รับ ประกอบไปด้วย 3 คู่ ได้แก่ คู่ที่ 1.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับชาวบ้าน ส่วนคู่ที่ 2.) ทีมวิจัยจาก มมส. กับทีมวิจัยไทยบ้าน และ กับชาวบ้าน และสุดท้ายคือ คู่ที่ 3.) ทีมไหนดกับทีมวิจัยจาก มมส.

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเงื่อนไข ที่ปัจจัยกำหนด ในการสื่อสาร และกระบวนการวิจัยท้องถิ่น พบว่า

จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการโครงการวิจัยนี้ มีข้อสังเกตหลายประการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองมหาสารคาม ในครั้งแรกที่จัดเวทีนั้น ผู้ร่วมงานอยู่ในระดับจังหวัดและระดับเทศบาล ทีมวิจัยคิดว่า ผลที่ได้จากการเปิดเวทีครั้งนี้ ยังไม่เพียงพอ จึงได้จัดให้มีเวทีระดมความคิดเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งในครั้งนี้ กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่แคบลงมาเป็นตัวแทนกลุ่มชาวบ้านจากชุมชนเมืองเก่า 10 หมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นเชิงลึกมากขึ้น กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ก็เป็นการทดสอบเครื่องมือการสื่อสารอีกอย่างหนึ่งของทีมวิจัย เช่นในเวทีแผนที่วัฒนธรรมในครั้งแรกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มตัวแทนชุมชนรุ่นเก่า และในเวทีครั้งที่ 2 กลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมงานเป็นกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนรุ่นใหม่ การจัดเวทีทั้งสองครั้งที่มีรูปแบบกิจกรรมเหมือนกัน ผลที่ได้จากการระดมความคิดของทั้งสองกลุ่มเป้าหมาย ออกมาเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน จึงถือได้ว่า เป็นการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารที่ดี ลักษณะชุมชนเมืองถือได้ว่า เป็นลักษณะชุมชนที่มีความเฉพาะตัว ด้วยเรื่องของวิถีชีวิตและกรอบของเวลา ดังนั้น การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจึงต้องกำหนดกรอบเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนที่สุด ลักษณะการดำเนินชีวิต

แบบหาเข้ากินคำ ทำให้การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม ลดทอนความละเอียดอ่อนลงไป ดังนั้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทีมวิจัยต้องตระหนักถึง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเด็นการพัฒนา รูปแบบกระบวนการและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงาน พบว่า

3.1 ด้านรูปแบบของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นรูปแบบการทำงานวิจัยที่มีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป ตามแต่ละพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมือง ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างออกมาจากชุมชนชนบท ดังนั้น การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมือง ต้องสร้างกรอบวิจัย และแนวทางในการทำงานให้ชัดเจน โดยต้องออกแบบให้ครอบคลุมจากการทำงานร่วมกันทั้งทีมนักวิจัยจาก มมส. ทีมไหนดวิชาการและทีมชุมชน การสะท้อนข้อมูลเพื่อให้ตรงจุดประสงค์ของการทำงาน จึงต้องเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เพื่อเกิดปัญหาแล้ว ทั้งสามภาคส่วนจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหานั้นให้สิ้นสุดลงไปได้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 การนำงานวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอน

การนำไปใช้กับการเรียนการสอน

โครงการการบูรณาการความรู้เพื่อผลิตหนังสือพิมพ์ชุมชนอย่างยั่งยืนได้จัดทำขึ้นมาภายใต้การบูรณาการมาจากรายวิชาที่ทำการเรียนการสอนในหลักสูตร ศศ.บ. ภาษาเพื่อการสร้างสรรค์งานสื่อสิ่งพิมพ์และผลที่ได้จากโครงการนี้จะได้นำไปปรับปรุงในกระบวนการเรียนการสอน

รูปธรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วในการบูรณาการการเรียนการสอน คือ

วิชาการเขียนบทสัมภาษณ์ โดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลกับชาวบ้านในโครงการต่างๆ เพื่อต้องการทราบว่าชาวบ้านเข้าใจเนื้อหาที่นักวิจัยอธิบายหรือไม่ รวมทั้งรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านต้องการ วิชาการเขียนข่าวเบื้องต้น โดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวส่งเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประเด็นทางการสื่อสารเพื่อนำมาเขียนและวิเคราะห์ข้อมูล

วิชาการถ่ายภาพเบื้องต้นโดยใช้นิสิตที่เรียนวิชาดังกล่าวลงเก็บภาพบรรยากาศต่างๆในโครงการเพื่อให้ภาพได้ทำหน้าที่เป็นสารสำหรับนำเสนอต่อไป

5.2.2 บทเรียนที่ได้จากการทำวิจัยและการเรียนรู้ของนักวิจัย

1. การเกิดกระบวนการเรียนรู้

- 1.1 กระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่
- 1.2 การแก้ไขปัญหาโดยการทดลองหลากหลายวิธี
- 1.3 เกิดกระบวนการสื่อสารที่ออกมาจากความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

2. กระบวนการวิจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

- 2.1 นักวิจัยตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารเพิ่มมากขึ้น
- 2.2 ชุมชนมีความเข้าใจในกระบวนการวิจัย
- 2.3 การแก้ไขปัญหาของชุมชนที่ถูกพัฒนามาเป็นโจทย์ในการวิจัยมีความชัดเจน
- 2.4 เกิดความร่วมมือจากภาคีหลายภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง

5.2.3 ข้อเสนอแนะ

1. ต้องมีข้อมูลสรุปให้เห็นสถานการณ์มากกว่านี้ เช่น ต้องสรุปให้ได้ว่าไหนตไปสื่อสารกับนักวิจัยอย่างไร แล้วนักวิจัยไปสื่อสารกับชุมชนอย่างไร
2. ที่ผ่านมามีกระบวนการสื่อสารอย่างไร ชัดช่องอย่างไร จะแก้อย่างไร และควรมีรูปแบบใหม่อย่างไร เครื่องมือใหม่อย่างไร
3. เนื้อหาในการสื่อสาร ระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ จะสื่อสารอย่างไร ด้วยเรื่องอะไร ด้วยเครื่องมือไหน
4. วิธีการที่ต้องเพิ่มเติม คือ จัดเวที “โสเหล่” กับโครงการย่อย เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. 2543. *มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่*. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2545. *สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาลาแดง.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. 2523. *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8) . นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2533. ผู้แปล. “แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท” โดย Peter Oakley and David Marsden. กรุงเทพฯ: กองแปลและวิเทศน์สัมพันธ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง*. กรุงเทพมหานคร: 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภา อุดมฉันท. 2544. *ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม หลักคิดและบทเรียนจากนานาชาติ*. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพมหานคร:สถาบันพระปกเกล้า
- ประมะ สตะเวทิน. *หลักนิเทศศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2532.
- ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ. 2534. *การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. 2537. *โลกาวิวัฒน์ 2000 = Globalization*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ทวีทอง พลโยธี. (2549). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์
- นิรันดร์จงวุฒิเวศย์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข , มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2541). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร :ไทยวัฒนา

พาณิชย์.

พจน์ไชยจรรยาและคณะ. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, 2538.

ธีระพงษ์ แก้วหาญ. 2546.กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. (พิมพ์ครั้งที่ 9). ขอนแก่น :โครงการจัดตั้ง
มูลนิธิชุมชนเข้มแข็ง

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2541. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา
และทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร:
เอส. อาร์. ฟรินดิง.

สวนิตยาภักย์และระวีวรรณประกอบผลแบบจำลองการสื่อสาร สำหรับศึกษาการสื่อสารมวลชน.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

สานิตย์ บุญชู. (2527). การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมควรกวียะ. การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่เสรีภาพและความรับผิดชอบกรุงเทพฯ :

พชรกานต์การพิมพ์, 2535

อศินรพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณการพิมพ์

อารี เพชรผด. มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน.กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์ 2530.

อานวย แสงสว่าง. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ 2536.

อุทัย หิรัญโต. หลักการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์การพิมพ์ 2550.

อรุณ รักธรรม. หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช 2522.

อรรถพรณิสนันโสภาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537

อุบลรัตน์ ศิริยุคศักดิ์. สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และ สังคม. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

อวยพรพานิชและคณะ. ภาษาและหลักการเขียนเพื่อการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544 .

William W. Reeder. (1974). Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm

Families in New York State.Cornell University.(Unpublished Ph.D.Dissertation).

Barthes, R (1972) *Mythologies*, London ; Jonathan Cape.

McQuail, D (1994) *Mass Communication theory* (3 rd. ed.), Sage Publications.